

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Kinnitan:

Tõnis Lass
Maasekretär maavanema ülesannetes

Allkirjastamisõiguse aluseks on regionaalministri
04.03.2010 käskkiri nr 49.

25. märts 2010.a.

Valgamaa terviseprofiil ja tervisedenduse tegevuskava 2010-2013

Valga 2010

SISUKORD

SAATEKS.....
Terviseprofiili koostamisel osalenud isikud.....
I SISSEJUHATUS.....
II VALGAMAA ELANIKE TERVISE JA SEDA MÕJUTAVATE TEGURITE KAARDISTUS.....
1. MAAKONNA ÜLDANDMED.....
2. SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED VÕIMALUSED.....
2.1. Tööturu situatsioon.....
2.2. Toimetulek.....
2.3. Kaasatus kogukonna tegevustesse.....
3. LASTE JA NOORTE TURVALINE NING TERVISLIK ARENG.....
4. TERVISLIK ELU-, ÕPI- JA TÖÖKESKOND.....
5. TERVISLIK ELUVIIS.....
6. TERVISETEENUSED.....
III VALGAMAA ELANIKE TERVISE PEAMISED PROBLEEMVSAALDKONNAD JA SEKKUMISVAJADUSED.....
IV VALGAMAA TERVISEDENDUSE TEGEVUSKAVA 2010-2013.....
KASUTATUD KIRJANDUS.....

Terviseprofiili koostamisel osalenud isikud

Tänuõnad Kalev Härk'ile maavanema ülesannetes igakülgse toetuse ja abi eest Valgamaa terviseprofiili koostamise kaasaaitamisel.

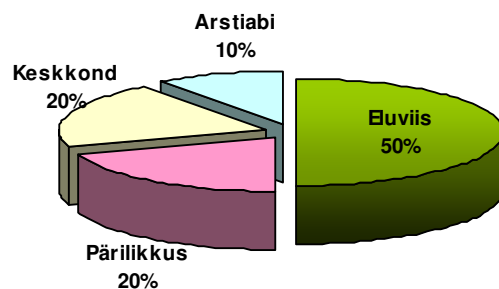
Terviseprofiili ja tegevuskava koostamise protsessid osalesid Valgamaa Tervisenõukogu liikmed, erinevate institutsioonide esindajad ja Valga Maavalitsuse oma töövaldkondades pädevad spetsialistid, eriline tänu Meeli Tuubelile, kes aitas kaasa andmete kogumisele ja analüüsimisele.

SISSEJUHATUS

Paikkonna terviseprofiil on dokument, mis aitab kaardistada Valgamaa elanike tervise olukorda ja seda mõjutavaid tegureid. Samuti saab terviseprofiili abil määratleda regiooni peamised probleemid, sekkumist nõudvad valdkonnad ja vajalikud tegevused. Terviseprofiili koostamise eesmärgiks on suurendada elanikkonna heaolu ja tõsta inimeste elukvaliteeti parema tervise kaudu, juhtida tähelepanu maakondliku ja riiklikul tasandil tehtavate otsuste tervisemõjudele ja tagada tervise arendamise temaatika integreerimine maakonna arengukavasse.

Terviseprofiilid annavad tõendus põhise ja usaldusväärse kohalikul tasandil tervise edendamiseks tehtavatele tõsistele jõupingutustele ning on aluseks terviseprioriteetide seadmisele ning tervisest aru andmisele. Profiilid räägivad inimeste tervisest ja elutingimustest. Need on aluseks muutuste tegemisele ning seega peavad profiilid olema otsusetegemise ja strateegilise planeerimise protsessi lahutamatuks osaks. Profiilide koostamine annab ainulaadseid võimalusi sektoritevaheliseks tööks ning kogukonna ja meedia kaasamiseks.

Kogukonna tervislikule elukeskkonnale ja eluviisile olulise tähenduse annab teaduslik käsitlus tervist mõjutavate komponentide osatähtsusest.

Oma elanike tervise säilitamise eesmärgist peaks lähtuma maakonna ja riikliku tasandi iga otsus. Kohalikul omavalitsusel on võimalus oluliselt mõjutada selliseid tervisliku elu aspekte nagu puhas, turvaline ja kvaliteetne füüsiline keskkond, tugev ja üksteist toetav kogukond, põhivajaduste nagu toidu, peavarju, sissetuleku ja turvalisuse tagamine jpm. Tervist edendavaid kohustusi seab ka Rahvatervise seaduse § 10

1. tervisekaitsealaste õigusaktide täitmise korraldamine ja nende järgimise kontrollimine kohaliku omavalitsuse maa-alal;

2. elanikkonna haiguste ennetamisele ja tervise edendamisele suunatud tegevuse korraldamine kohaliku omavalitsuse maa-alal.

Käesolev Valgamaa terviseprofiil koosneb 6 peatükist, peatükkide lõpus on kokkuvõtte olulisematest maakonna probleemidest lähtudes tervise seisukohast. Valgamaa terviseprofiili koostamist on toetanud Euroopa Sotsiaalfondi programm „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2008-2009“.

Metodoloogia ja mõisted

Terviseprofiili koostamine on maakonna elanike tervise ja seda mõjutavate tegurite kaardistamine. Terviseprofiili sisendiks on nii indikaatorite alusel kogutud andmed kui ka kogukonnaliikmetelt, otsusetegijatelt ning tervise- ja muude valdkondade spetsialistidelt kogutud arvamused ja info. Protsessi väljund on otsusetegijaile ja kogukonnale esitatav profiil, milles kirjeldatakse nii teksti kujul kui ka graafiliselt lisaks maakonna tervise seisundile terviseprobleeme ja -vajadusi ning nende võimalikke lahendusi. Profiil on aluseks tervise arendamise tegevuskava koostamisele, milles püstitatakse konkreetset eesmärgid tervisetulemite parandamiseks ning määratletakse nende saavutamiseks vajalikud tegevused, ressursid ja vastutajad.

Terviseindikaatorid on tervise ja selle mõjurite näitajad. Indikaatorite alusel saab välja selgitada ja hinnata indiviidi või kogukonna tervise seisundit, võrrelda maakondade ja Eesti andmeid omavahel ning jälgida aja jooksul toimuvaid muutusi ühe kindla regiooni osas. Terviseprofiil kirjeldab elanike tervist ja seda mõjutavaid tegureid kvantitatiivselt ja kvalitatiivselt ning määratleb probleem, sekkumist nõudvad valdkonnad ja vajalikud tegevused.

Valgamaa terviseprofiili koostamisel lähtuti Tervise Arengu Instituudi juhendmaterjalist „Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine. Juhised.” (2009).

Valgamaa terviseprofiili indikaatorite kogumisele olid kaasatud esindajad kõigist Valga Maavalitsuse spetsialiste vastavalt oma valdkonna indikaatorite esindamise vajadusele. Valga Maavalitsus on igal aastal koostanud Valgamaa Aastaraamatu ja Valgamaa hariduselu aastaraamatu õppeaasta lõikes. Need kogumikud olid väga informatiivsed andmete kogumisel ja analüüsimisel aastate lõikes. Maavalitsuse välistest asutustest osalesid indikaatorite kogumisel Valga Piirkonna Keskkonnakeskus, AS Valga Haigla, Päästeameti Lõuna-Eesti Päästkeskus. Suurem osa indikaatoritest koguti riiklikest statistilistest andmebaasidest (Eesti Statistika Andmebaas, Tervisestatistika ja Terviseuuringute Andmebaas) ning Statistikaameti kogumikest ja Tervise Arengu Instituudi uuringutest.

Indikaatorite näitajate kogumisele järgnes nende analüüs, jälgiti muutusi ajas, analüüsiti muutumise põhjusi ja võrreldi indikaatoreid vastavate keskmiste näitajate Eestis.

Mitmete näitajate puhul pöörati analüüsil ka tähelepanu mitte-eestlastega seonduva variatiivsusega, kuna Valgamaad iseloomustab arvestatav mitte-eestlaste osakaal. Mõnede indikaatorite puhul jäeti analüüsimata varasemate aastate näitajad, kuna muutunud sotsiaal-majanduslikus olukorras ei oma nad käesolevalt enam tähtsust ning oluline on jälgida trende viimase aasta põhjal, näiteks töötus ja toimetulekutoetuse taotlejate arv. Mõnede indikaatorite puhul puudusid kättesaadavad maakondlikud andmed ning siit selgub ka edaspidiste uuringute vajadus maakondlikul tasandil. Koostatud terviseprofiilis jäeti need teemavaldkonnas käsitlemata.

Analüüsi järel toodi iga analüüsitava teemapeatüki järel esile tervise seisukohast olulisemad probleemvaldkonnad, milles on vaja kavandada sekkumisi. Sekkumiste kavandamiseks viidi läbi erinevad tegevuskava planeerimise tööseminare: Valga maakonna terviseprofiil Valga linna terviseprofiili kontekstis ja koostöötegevuste planeerimine, kavandavad tegevused, tervishoiuteenuste valdkonnaga koostöös planeeritavad tegevused.

Koostaja

Leili Saluveer

Valga Maavalitsus

I VALGAMAA ELANIKE TERVISE JA SEDA MÕJUTAVATE TEGURITE KAARDISTUS

MAAKONNA ÜLDANDMED

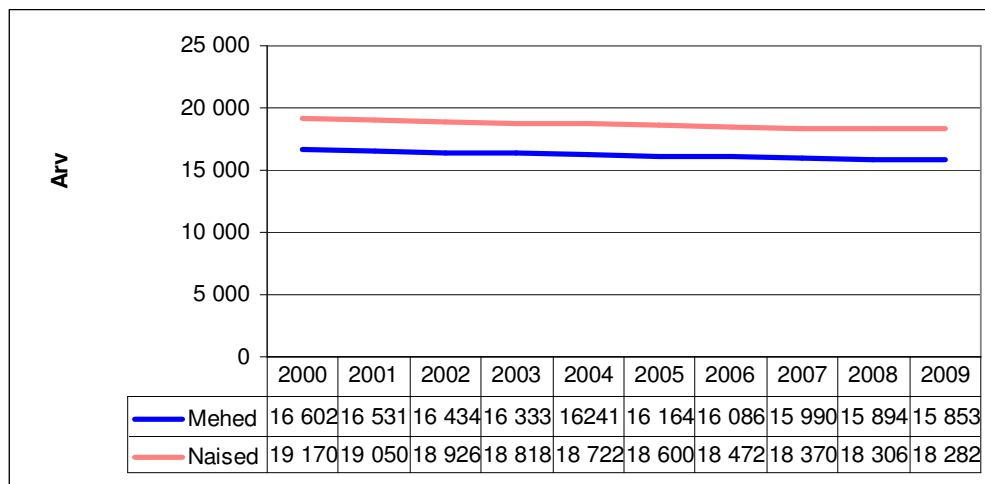
Valga maakond asub Eesti lõunaosas. Maakonna pindala on 2046 km² (koos Võrtsjärve osaga), ulatudes põhjast lõunasse 65 ja idast läände 59 kilomeetrit. Hõlmab kogu Eesti territooriumist 4,5%. Maakond kuulub majandusgeograafilise ja regionaalpoliitilise liigestuse järgi koos Põlva ja Võru maakonnaga Kagu-Eesti piirkonda, lisaks Viljandi, Tartu ning ka Jõgeva maakonnaga aga Lõuna-Eesti regiooni, mida seovad tihedad ajaloolised ja sidemed ja maastikuline kuulumine Kõrg-Eestisse.

Valgamaad läbivad olulised rahvusvahelised liiklusteed lõunasse ja itta. Maakonna keskusest, Valga linnast, on kaugus Tallinnasse 245, Tartusse 89, Narva 268 ning Riiga 168 ja Pihkvasse 142 kilomeetrit. Maakond omab piiri lõunas ja edelas Läti Vabariigiga (102,4 km), idas Võru, põhja-kirdesuunas Põlva ja Tartu ning Loodes Viljandi maakonnaga.

Rahvaarv Valgamaal on 34 241 ehk 2,5% Eesti rahvastikust.

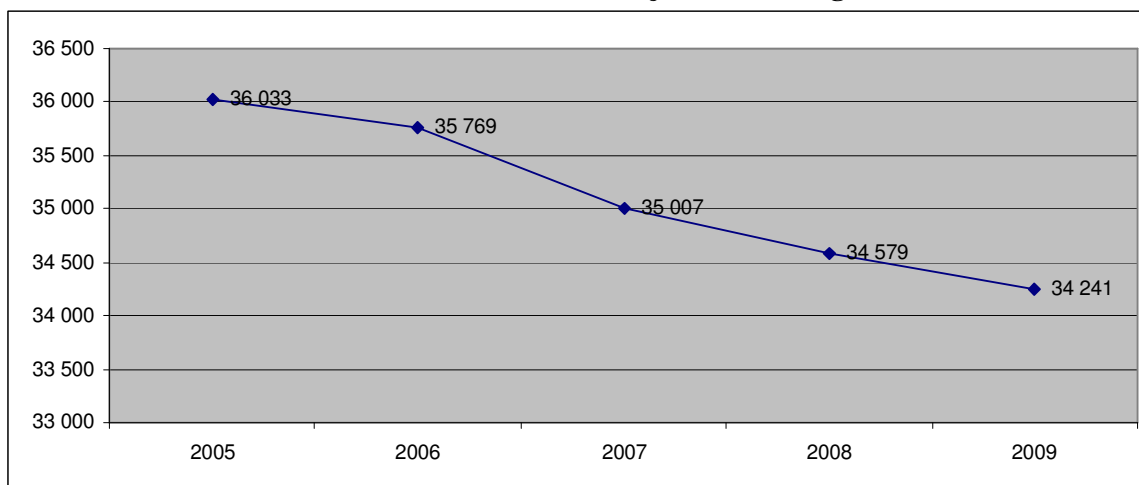
Statistikaameti andmetel väheneb Valgamaa elanike arv pidevalt. Võrreldes 2000 aastal Valgamaal elanud inimeste arvu aastaga 2009 on vähenemine toimunud 1637 inimese võrra (vt. joonis 1 ja 2).

Joonis 1 Valgamaa aastakeskmine rahvaarv aastate lõikes

Allikas: Eesti Statistika Andmebaas 12.05.2009

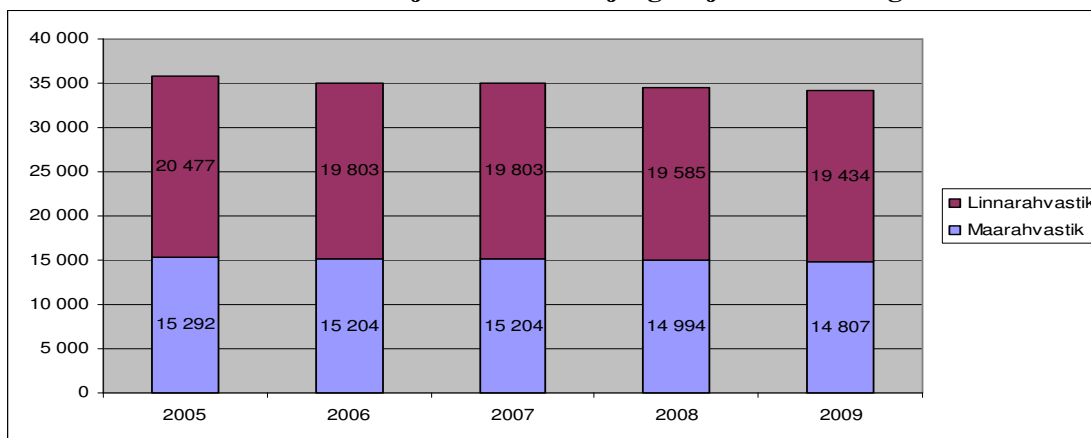
Rahvaarvu dünaamika 1. jaanuari seisuga

Allikas: Rahvastikuregister

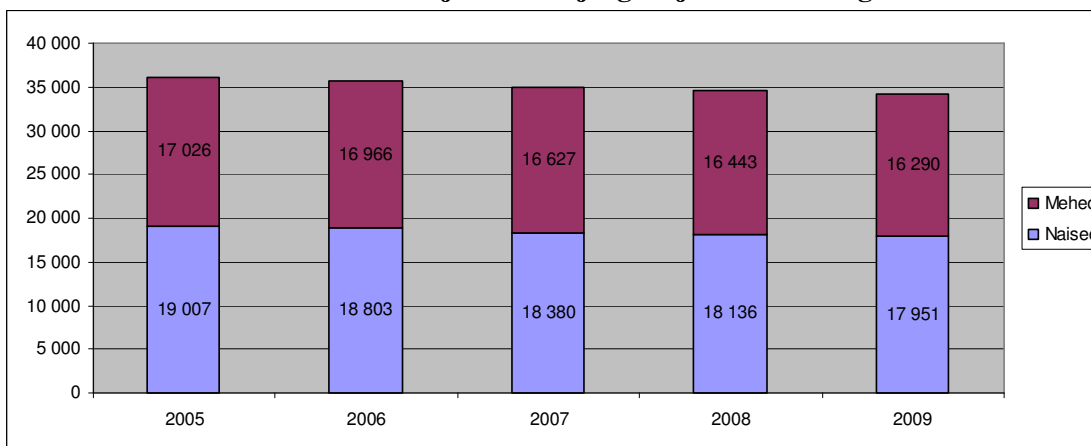
Märkus: 2006. aasta IV kvartalis viidi Rahvastikuregistrist üle Rahvastikuregistri arhiivi 185 isiku andmed, kellel oli samaaegselt registreeritud elukoht ka Soome Vabariigi Rahvastikuregistris

Rahvastiku jaotus elukoha järgi 1. jaanuari seisuga

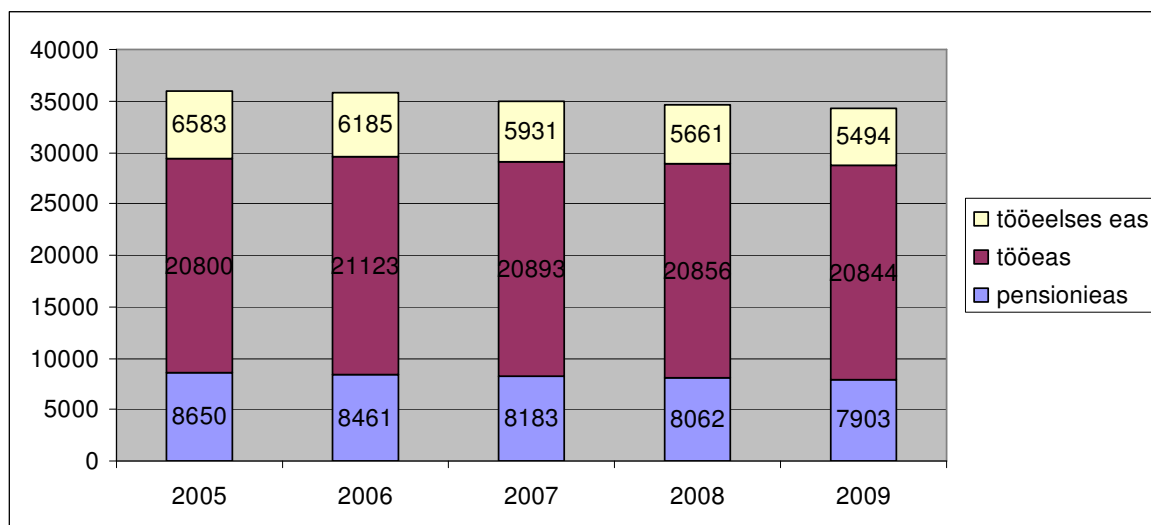
Allikas: Rahvastikuregister

Rahvastiku jaotus soo järgi 1. jaanuari seisuga

Allikas: Rahvastikuregister

Rahvastiku jaotus vanuse järgi 1. jaanuari seisuga

Allikas: Rahvastikuregister

Rahvastikuregistris registreeritud Valgamaa elanike liikumine

	Saabus 2007. aastal	Lahkus 2007. aastal	Saabus 2008. aastal	Lahkus 2008. aastal
Harjumaa	93	211	89	154
Hiiumaa	1	7	8	5
Ida- Virumaa	5	7	12	12
Jõgevamaa	21	13	6	15
Järvamaa	15	18	13	7
Läänemaa	4	24	6	8
Lääne- Virumaa	3	11	20	9
Põlvamaa	21	14	16	31
Pärnumaa	20	47	17	45
Raplamaa	5	16	5	7
Saaremaa	3	2	3	9
Tartumaa	119	232	104	214
Valgamaa	1 312	1 312	1356	1356

Viljandimaa	28	28	40	39
Võrumaa	41	33	40	28
Aadressita	75	5	65	5
Välisriik	98	83	99	127
KOKKU	1864	2063	1899	2071

Allikas: Rahvastikuregister

Valgamaa rahvastik rännet iseloomustavad näitajad

Sisseränne on tegevus, mille käigus isik asub alaliselt elama uude asustusüksusesse perioodiks, mis kestab või eeldatavalt kestab vähemalt 12 kuud, olles eelnevalt alaliselt elanud teises asustusüksuses. Saabujate arv näitab, palju on maakonnas elukohavahetusega lisandunud elanikke. Sisseränne jaguneb siserändeks (riigisisene) ja välisrändeks (riikidevaheline).

Valgamaa sisserännet iseloomustab tabel 1. Tabelist nähtub, et viimastel aastatel on oluliselt hoogustunud välisränne, mille põhjuseks on ilmselt Euroopa Liidu ja Schengeni viisaruumiga liitumine. Valga linnas on tõusnud välistööjõu osakaal eelkõige Läti Vabariigist tulevate töötajate arvel kaksiklinnast Valkast, kus tööturu olukord on oluliselt parem. Töötamisega seotud sotsiaalkaitse tagamiseks registreerivad mujalt riikidest Eestisse rännanud end alaliseks elanikuks, kuigi kõigil juhtudel ei pruugi nad Valga maakonnas tegelikkuses elada. Samas on neil residendina õigus töökoha kaudu omandatud sotsiaalkaitsele. Rändesaldo näitab piirkonna rahvaarvu muutust sisse- ja väljarände tagajärjel kindla ajavahemiku (aasta) jooksul. Rändesaldo kordaja on sisse- ja väljarännanute vahe 1000 elaniku kohta. Valgamaa rändesaldot iseloomustab tabel 1. Negatiivne rändesaldo näitab, et piirkonnast lahkub rohkem inimesi, kui sinna juurde tuleb. Rändesaldo ja loomulik iive moodustavad koguiive – rahvaarvu juurdekasvu või kahanemise maakonnas. Valgamaa negatiivne rändesaldo ja negatiivne loomulik iive näitab, et Valgamaa elanike arv on langustendentsis, kuigi viimastel aastatel oluliselt väiksemas languses.

		2000	2002	2004	2006	2008
Sisseränne	Arv	492	869	860	738	535
	1000 elaniku kohta	13,8	24,6	24,6	21,4	15,6
Väljaränne	Arv	611	1089	1104	915	737
	1000 elaniku kohta	17,1	30,8	31,6	26,5	21,5
Rändesaldo	Arv	-199	-220	-244	-177	-202
	1000 elaniku kohta	-5,6	-6,2	-7,0	-5,1	-5,9

Tabel 1. Valgamaa rahvastiku rännet iseloomustavad näitajad

Allikas: Eesti Statistikaamet

Haldusjaotus

Maakonnas on kaks linna- ja 11 vallavalitsust. Linnu on kolm (neist Otepää on vallasisene linn), maa-asulaid kokku 157, neist seitse alevikku ja 150 küla. Valga maakonna keskus on Valga linn

Valga Maakonna keskmine asustustihedus 16,709 in/km².

Omavalitsusüksus	Alevikke 1.01.2009	Külaid 1.01.2009	Elanikke 1.01.2009	Pindala km ²	Asustustihedus in/km ² 1.01.2009
Helme vald	1	14	2293	312,7	7,3
Hummuli vald	1	8	973	162,7	6,0

Karula vald	-	14	1062	229,9	4,6
Otepää vald	-	21	4159	217,4	19,1
Palupera vald	-	14	1152	123,5	9,3
Puka vald	1	18	1790	200,9	8,9
Põdrala vald	-	14	902	127,2	7,1
Sangaste vald	1	13	1420	144,7	9,8
Taheva vald	-	13	887	204,7	4,3
Tõlliste vald	2	13	1854	193,8	9,6
Tõrva linn	-	-	3092	4,8	644,2
Valga linn	-	-	14 153	16,5	855,7
Õru vald	1	8	504	104,6	4,8
Kokku	7	150	34 241	2043,5	16,8

Tabel 1. Märkus: Rahvaarv Rahvastikuregistri andmetel; Pindala Statistikaameti „Linnad ja vallad arvudes 2008” andmetel

(ei sisalda Võrtsjärve osa)

Rahvastiku soo ja vanuseline jaotus

	Mehed ja naised kokku	Mehed	Naised
Vanuserühmad kokku	34 135	15 853	18 282
0-4	1 648	860	788
5-9	1 735	871	864
10-14	1 911	935	976
15-19	2 714	1 395	1 319
20-24	2 859	1 445	1 414
25-29	2 113	1 105	1 008
30-34	1 861	968	893
35-39	2 162	1 095	1 066
40-44	2 237	1 099	1 138
45-49	2 332	1 158	1 174
50-54	2 249	1 079	1 170
55-59	2 054	968	1 086
60-64	1 789	702	1 087
65-69	1 883	764	1 119
70-74	1 640	610	1 030
75-79	1 387	439	948
80-84	983	237	746
85 ja vanemad	674	144	530
Vanus teadmata	0	0	0

Tabel 2. Valgamaa elanike arv soo ja vanuse järgi 2009

Allikas: Eesti Statistikaamet

Rahvastiku rahvuslik jaotus

RAHVASTIK, 1. JAANUAR --- Sugu, Maakond, Aasta ning Rahvus

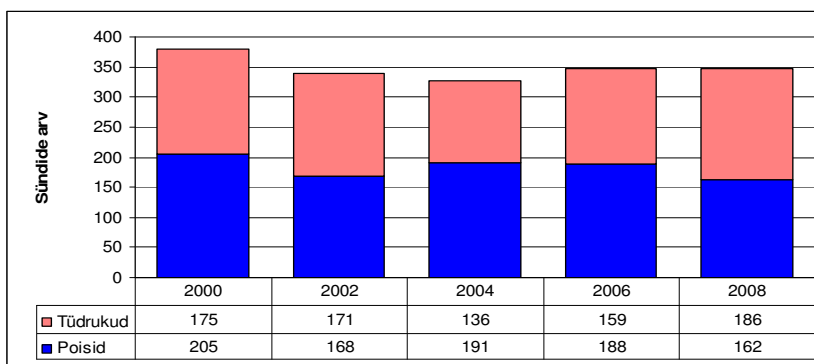
		Eest- lased	Vene- lased	Ukrainlased	Valge- venelased	Soomla- sed	Tatarlased	Lätlased	Poolakad	Juudid	Leedu- lased	Sakslased	Muud rahvused
Mehed ja naised	Valga maakond	2000 29 658	4 483	514	233	201	20	377	43	12	41	56	223
		2001 29 528	4 455	507	229	196	20	373	43	13	40	55	224
		2002 29 364	4 424	507	221	192	20	376	41	12	40	54	228
		2003 29 152	4 408	509	219	190	20	371	37	11	42	55	228
		2004 29 004	4 385	505	218	186	20	370	37	10	40	54	230
		2005 28 841	4 373	499	219	180	18	370	36	9	40	54	228
		2006 28 669	4 343	501	214	180	18	371	37	9	41	55	223
		2007 28 480	4 322	502	218	179	17	372	34	8	41	55	227
		2008 28 322	4 289	503	215	175	17	373	34	8	41	55	233
		2009 28 207	4 270	505	214	176	18	370	32	8	42	55	238

Tabel 3. Valgamaa rahvastiku rahvuslik jaotus

Allikas: Eesti Statistikaamet

Elussünnid

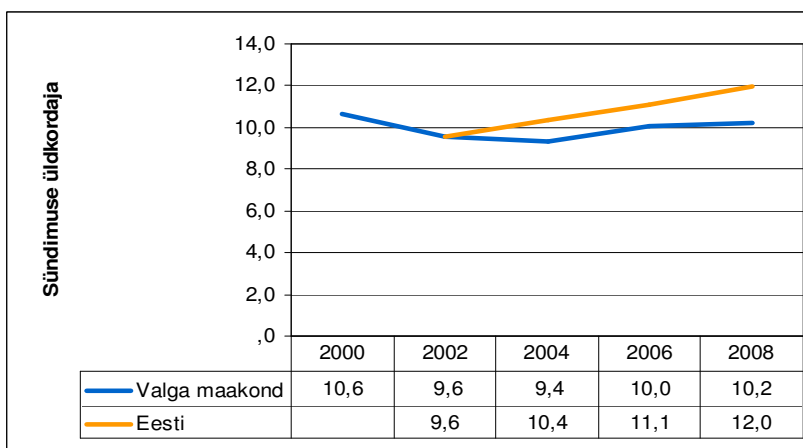
Joonisel 4 on esitatud Valgemaal sündinud poiste ja tüdrukute arv, esitatuna andmetena iga kahe aasta tagant alates 2000. aastast.

Joonis 4 Elussünnide arv Valgemaal aastate lõikes

Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonisel 5 on esitatud Valgamaa sündimuse üldkordaja võrreldes Eesti keskmise sama näitajaga, alates 2000. aastast iga kahe aasta kohta. Sündimuse üldkordaja on piirkonna elussünnide arv aastas jagatuna rahvastiku keskmise suurusega aastas, 1000 inimese kohta. Sündimuse üldkordaja võimaldab võrdlust teiste piirkondade ja kogu Eesti samasuguste näitajatega. Näitaja sõltub piirkonna rahvastiku soo- ja vanusejaotusest, eriti sünnitusealiste naiste arvust piirkonnas.

Joonis 5 Sündimuse üldkordaja 1000 naise kohta Valgemaal ja Eestis

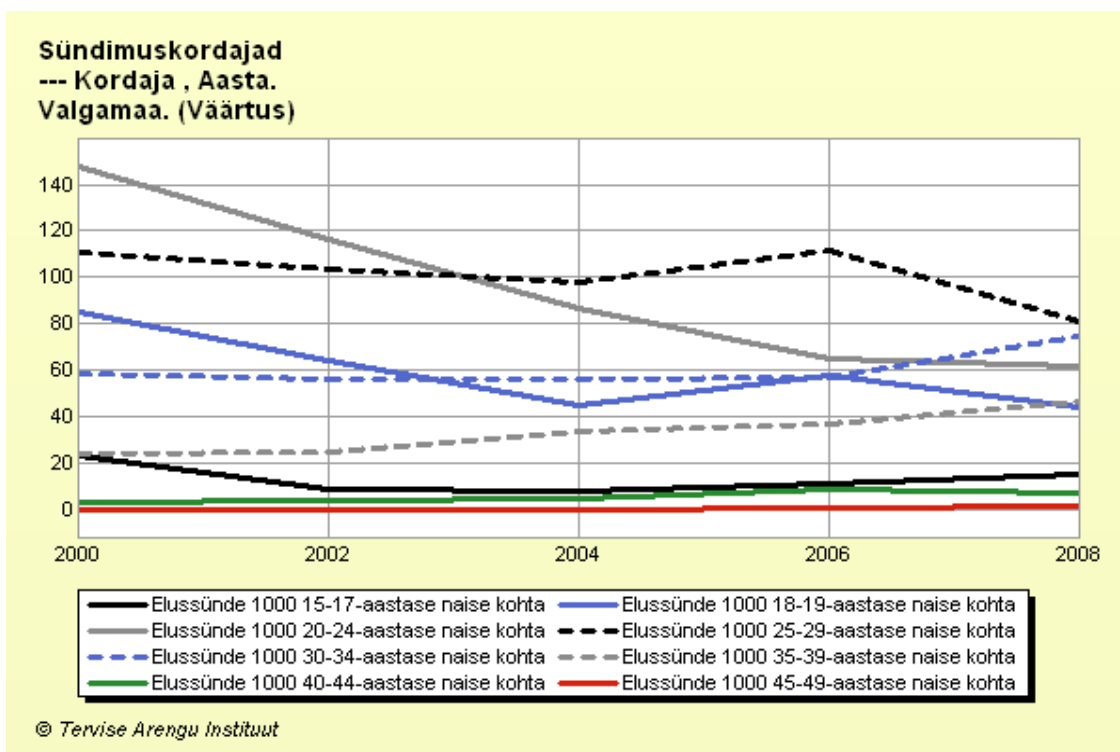
Allikas: Eesti Statistikaamet

Elussünnid ema vanuse järgi

Sündimuse iseloomustamiseks on peale sündimuse üldkordaja vajalik analüüsida ka sündimuse vanuskordajaid. Sündimuse vanuskordaja mõõdab sündimust vanusrühmades. Kordaja on suhtarv, mis võimaldab võrdlust teiste piirkondade ja Eesti vastava näitajaga eeldusel, et ei ole tegemist väga väikese piirkonnaga. Näitaja kirjeldab raseduse ja emadusega kaasnevate vajaduste täitmiseks vajalike sekkumiste kavandamist ja toimunud sekkumiste hindamist (nt emadekool, nõustamisteenused). Tähelepanu tuleb pöörata teismeliste emade ja üle 35-aastaste emade tervisele.

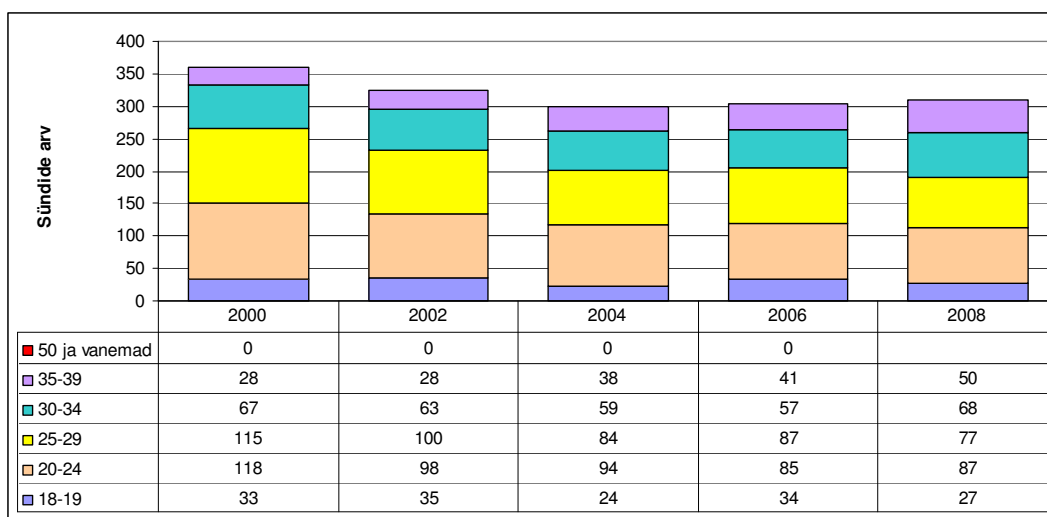
Joonisel 6 on esitatud sündimuskordajate näitajad vanuserühmade lõikes Valgamaal aegreana alates 2000. aastast, esitatuna iga kahe aasta tagant. Jooniselt on näha, et Valgamaal on ainukesena tõusutrendil sündivus järjest vanemate emade osas, enim 30 – 34-aastaste naist, pisut vähem 35 – 39-aastaste naiste seas. Lapse sünnijärjekorra näitajate põhjal on Valgamaal tõusutrendil just 3., 4. lapse peresse ja suurperedesse (alates 5 lapsest) uue lapse sünnid. Seega on selles fertiilses vanemas vanusegrupis sündivuse tõusu põhjuseks ilmselt teadlik pereplaneerimine, sotsiaalse turvalisuse tõus, näiteks vanemahüvitis, lasteaiakohtade parem kättesaadavus, positiivsed trendid tööhõives (2008. aastal töökohtade olemasolu, osalise töötaja ja kaugtöö parem kättesaadavus).

Olulises langustrendis on fertiilses nooremas vanusegrupis sünnitavate emade arv, eriti 20 – 24-aastaste naiste hulgas ning alates 2006. aastast ka 25 – 29-aastaste naiste hulgas. Siin võib põhjusteks olla eelkõige selles eas noorte inimeste väljaränne maakonnast ning sünnitamise edasilükkamine sotsiaalse turvalisuse saavutamise perioodi.

Joonis 1. Sündimuskordajad ema vanuse järgi (vanuserühmade lõikes) Valgamaal

Allikas: Eesti Statistika Andmebaas, 01.11.2009

Joonis 7. Elussünnid Valgemaal ema vanuse järgi

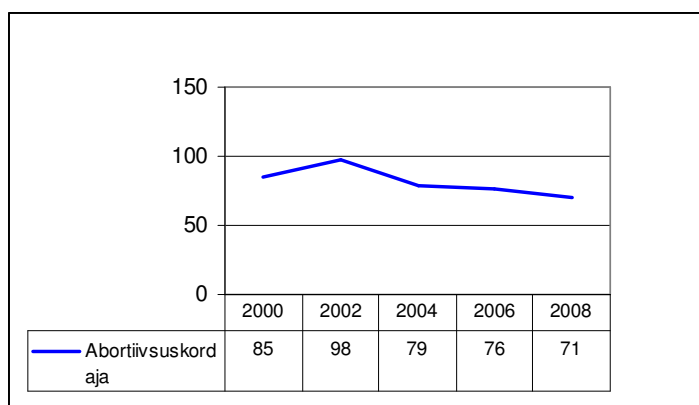
Allikas: Eesti Statistikaamet

Abordid

Indikaator	2000	2002	2004	2006	2008
Arv	327	328	244	248	233
Abordimäär	86	98	75	71	70

Tabel 4. Abordid Valgemaal 1000 sünni kohta aastate lõikes

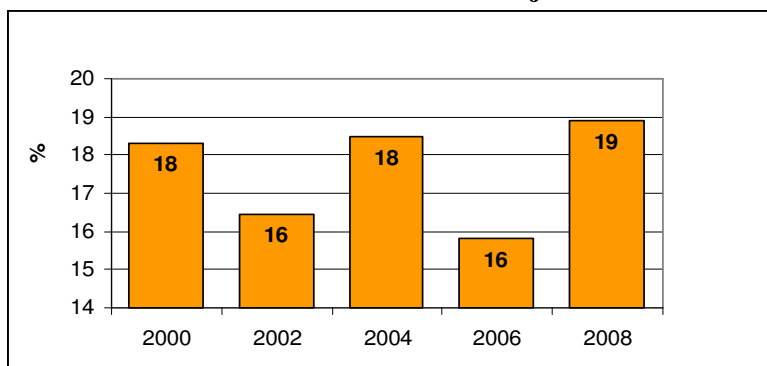
Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonis 9 Valgamaa abortiiivsuskordaja aastate lõikes

Allikas: Eesti Statistikaamet

Suitsetamine raseduse ajal

Joonis 10. Ema suitsetamine raseduse ajal (%) aastate lõikes Valgemaal

Allikas: Eesti Statistikaamet

Esmashaigestumuskordaja pahaloomulistesse kasvajatesse

Esmashaigestumine on protsess, mis näitab haiguse tekkimise kiirust rahvastikus. Esmashaigestumuskordaja väljendab uute haigusjuhtude arvu rahvastikuarvu suhtes mingil kindlal ajavahemikul. Antud indikaator näitab uute pahaloomuliste kasvajate haigusjuhtude hulka populatsioonis teatud ajavahemikul.

Statistiline indikaator Valga maakonna esmashaigestumuskordajad pahaloomulistesse kasvajatesse on esitatud tabelis 4 võrdluses Eesti keskmisega 100 000 elaniku kohta.

	2000	2002	2004	2006
Eesti	439,5	430,28	476,33	497,19
Valgamaa	394,16	421,38	360,38	425,37

Tabel 4. Esmashaigestumuskordajad pahaloomulistesse kasvajatesse Valga maakonnas ja Eestis.

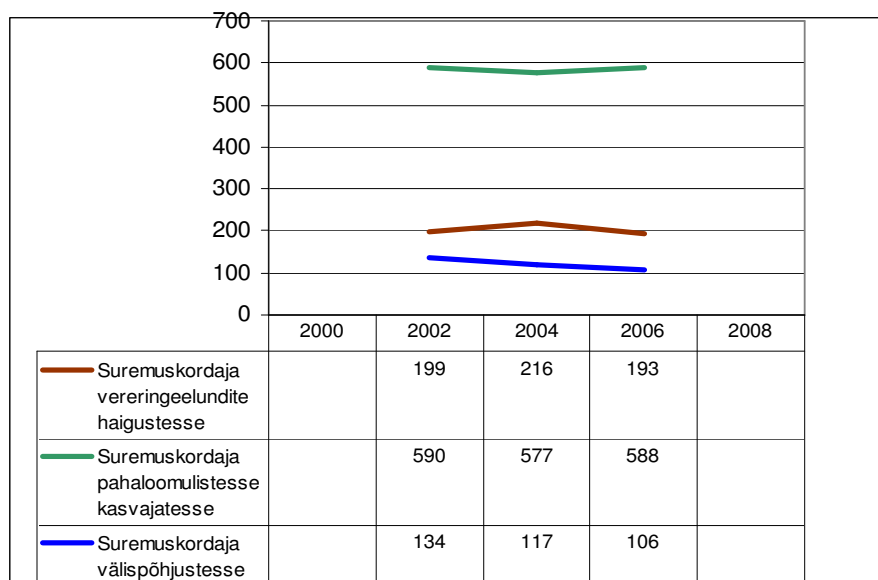
Allikas: Tervise Arengu Instituut, 06.11.2009

Tabelist nähtub, et Valgamaal jääb esmashaigestumine pahaloomulistesse kasvajatesse alla Eesti keskmise. Võrreldes haigestumuskordajaid teiste Eesti maakondadega, selgub, et Valga maakonnas on esmashaigestumine pahaloomulistesse kasvajatesse üks madalamaid Eestis, olles näiteks 2006. aastal kõige madalam. Analüüsisid Valga maakonna esmashaigestumist pahaloomulistesse kasvajatesse paikme järgi selgub, et maakonnas esineb haigestumist pahaloomulistesse kasvajatesse kõige rohkem

- eesnäärmes (Valgamaal 69, tugevas tõustrendis; Eestis 61, samamoodi tõustrendil),
- naissuguelundites (Valgamaal 38, enim emakakehal; Eestis 44),
- hingetorus, bronhides, kopsudes (Valgamaal 35, tõusutrendil; Eestis 49);
- nahal (Valgamaal 35; Eestis 59),
- maos (haigestumuskordaja Valgamaal 2008.a 32; haigestumus tõustrendil; Eestis 32),
- kusepõies (Valgamaal 28, Eestis 15).

Suremuskordaja välispõhjustesse

Antud indikaator näitab välispõhjustesse surnud inimeste suhtarvu 1000 elaniku kohta. Välispõhjused on sõidukiõnnetused, juhuslikud mürgitused, alkoholimürgitus, enesetapp ja rünne. Valga linna kohta eraldi pole andmed kättesaadavad, kuid maakondlikud näitajad võimaldavad teha järeldusi ka Valga linna kohta. Eesti Statistikaamet esitab andmed suremuskordajate kohta kaheaastaste perioodide kaupa. Suremuskordaja on suhtarv, mis võimaldab võrdlust teiste maakondade ja kogu Eesti vastava näitajaga. Valga maakonna suremuskordajad välispõhjustesse (aastatel 2002 – 2003: 134; 2004 – 2005: 117; 2006 – 2007: 105 (Eesti Statistikaamet, 08.10.2008)) on Eesti teiste maakondadega võrreldes keskmisel tasemel. Suremuskordajaid välispõhjuste kaupa analüüsisid tuleb esile tuua Valga maakonnas sõidukiõnnetustes surma saamiste näitajate keskmisest kõrgemat taset (2006 – 2007: 13,6) võrreldes teiste maakondadega. Sõidukiõnnetustes sureb Valgamaal 8 korda rohkem mehi kui naisi. Standardiseeritud suremuskordaja näitajad enesetapu põhjustel on Valga maakonnas keskmisel tasemel võrreldes teiste maakondadega (2006-2007: 15,7), seejuures esineb surmaga lõppenud enesetappe meeste hulgas 4 korda rohkem. Samamoodi esineb Valga maakonnas meeste hulgas 4 korda rohkem suremust alkoholimürgistustesse. Analoogsed trendid on aga kogu Eestis.

Joonis 10. Suremuskordaja 100 000 elaniku kohta Valgamaal

Allikas: Eesti Statistikaamet

Laste surmad

Tervise Arengu Instituudi juhise kohaselt tuleks antud indikaatori juures analüüsida väikelaste (0 – 4-aastased) surmasid alates 2000. aastast näitajad iga kahe aasta järel. Valga maakonna vastavaid näitajaid ja seda laste kõigi vanusegruppide osas, vaata tabel 9.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
0 – 4 e-a	4	5	0	4	2	2	0	3	4
5 – 9 e-a	0	1	1	1	1	0	0	0	0
10 – 14 e-a	2	2	0	0	1	0	0	1	1
15 – 19 e-a	2	2	1	1	1	2	1	1	1

Tabel 5. Laste surmad Valga maakonnas.

Allikas: Eesti Statistika Andmebaas, 25.08.2009

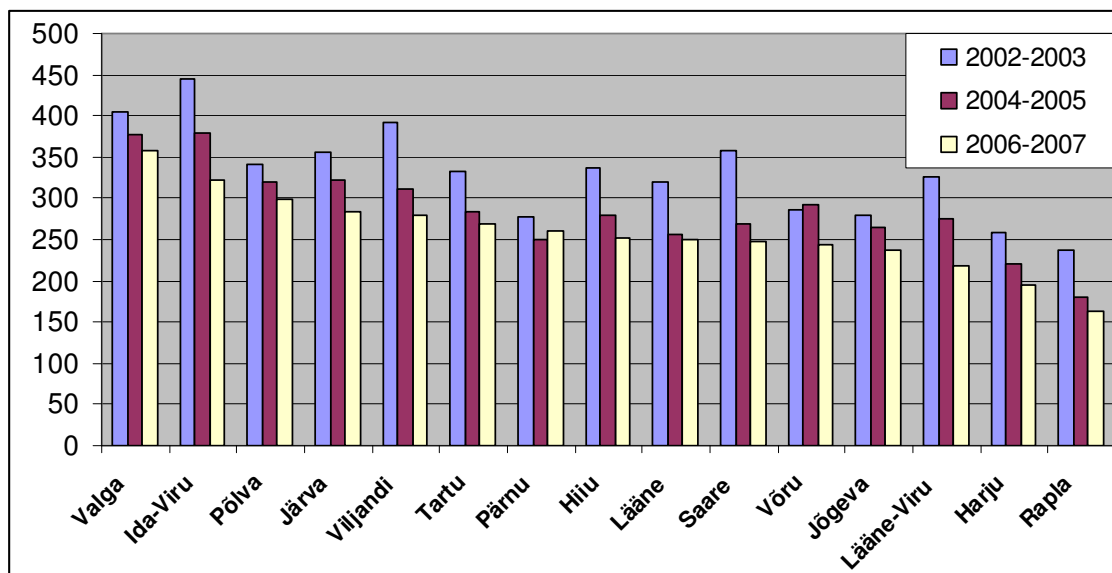
Näitaja annab võimaluse märgata muutusi laste suremuses ning juhul, kui on olemas andmed laste surmade põhjuste kohta, saab kavandada sekkumisi, näiteks laste õnnetuste ja vigastuste ennetamine. Tabelist nähtub, et Valga maakonnas laste hulgas esineb surmasid kõige enam väikelaste hulgas. Põhjuste kohta andmed puuduvad, kuid subjektiivselt on teada, et enamasti on tegemist olnud õnnetusjuhtumitega.

Suremuskordaja vereringeelundite haigustesse

Antud indikaator näitab vereringe elundite haigustesse surnud inimeste suhtarvu 1000 elaniku kohta. Eesti Statistikaamet esitab andmed suremuskordajate kohta kaheaastaste perioodide kaupa. Suremuskordaja on suhtarv, mis võimaldab võrdlust teiste maakondade ja kogu Eesti vastava näitajaga.

Valga maakonna suremuskordajad vereringeelundite haigustesse (aastatel 2002 – 2003: 590; 2004 – 2005: 577; 2006 – 2007: 588 (Eesti Statistikaamet, 08.10.2008)) olid Eesti ühed kõrgemad, kahel viimasel statistikaperioodil Eestis teisel kohal. Analüüsides surma põhjusi vereringeelundkonna haiguste kaupa selgub,

et südame isheemia tõbi surma põhjusena näitajad on Valgemaal Eesti kõrgeimad (vt joonis 11), seejuures meeste suremus on kaks korda kõrgem kui naistel.

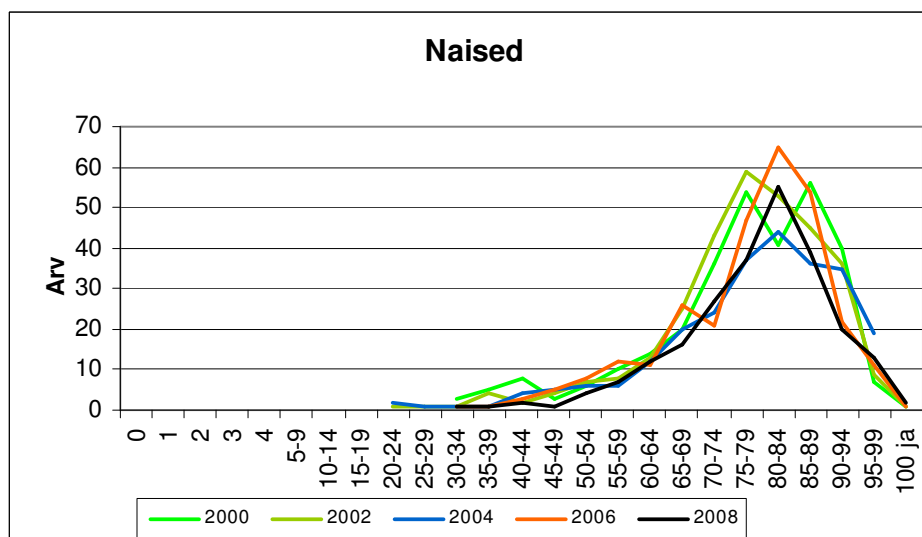

Joonis 11. Suremuskordaja südame isheemiatõvesse Eestis maakondade võrdluses.

Allikas: Eesti Statistika Andmebaas, 08.10.2008.

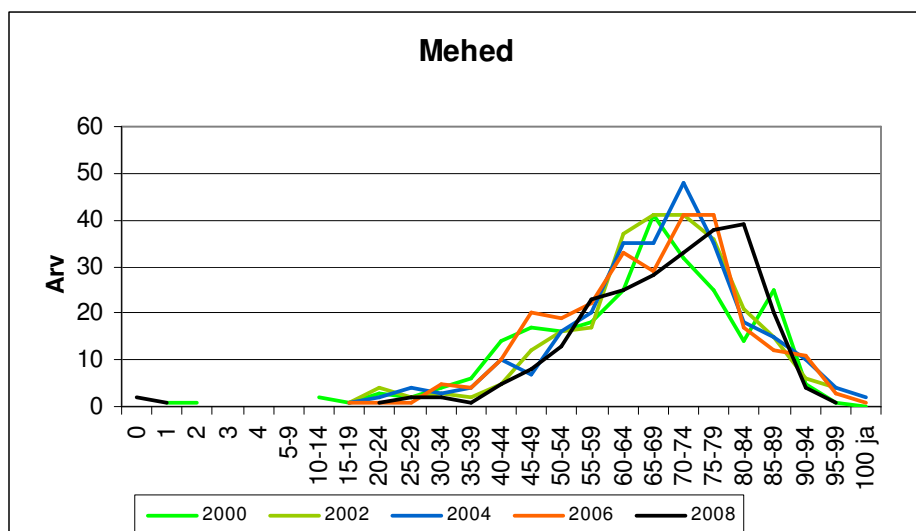
Suremuskordaja

Joonisel 10 on Valga maakonna suremuse üldkordaja alates 2000. aastast iga kahe aasta kohta. Suremuse üldkordaja on piirkonna surmade arv aastas jagatuna rahvastiku keskmise suurusega aastas, 1000 inimese kohta. Jooniselt on näha suremuse taset aastate lõikes. Näitaja sõltub piirkonna rahvastiku soo- ja vanusejaotusest., nii näiteks on Valgamaa suremuskordaja mõjuriks kindlasti vanemaaliste osakaal.

Joonis 12. Valgamaa naiste suremus vanuse järgi

Allikas: Eesti Statistikaamet

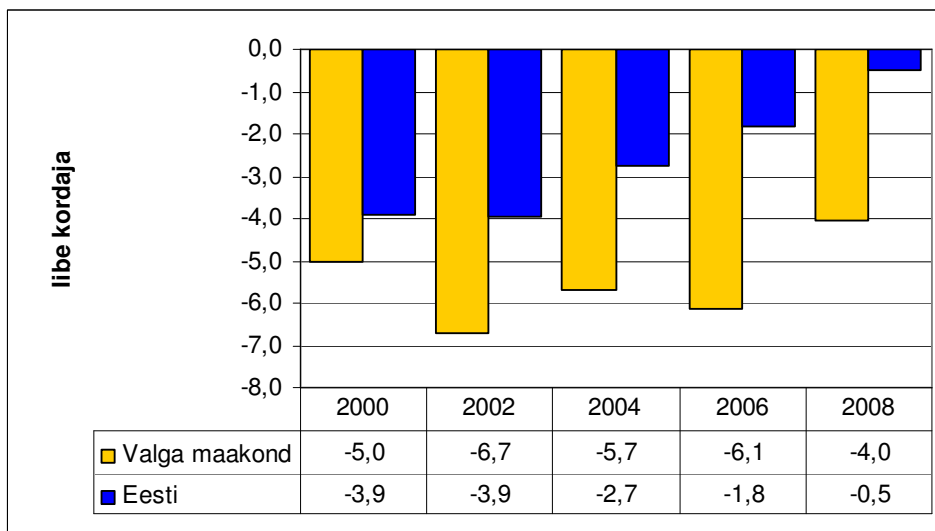

Joonis 13. Valgamaa meeste suremus vanuse järgi
Allikas: Eesti Statistikaamet

Loomulik iive

Loomulik iive näitab piirkonna rahvaarvu muutust kindla ajavahemiku (aasta) kohta, mis moodustub sünni- ja surmajuhtude vahena. Loomuliku iibe kordaja on aasta elussündide ja surmajuhtude arvu vahe 1000 aastakeskmise elaniku kohta.

Joonisel 13 on esitatud Valgamaa ja Eesti keskmise loomuliku iibe kordaja näitajad 2000. aastast iga kahe aasta järel. Jooniselt nähtub, et Valgamaa loomuliku iibe näitajad on võrreldes Eesti keskmisega aastate lõikes kehvemad, kuigi alates 2004. aastast võib täheldada negatiivse iibe näitaja paranemist, mis on ilmselt põhjustatud sündide arvu tõusust ning suremuse näitajate mõningasest vähenemisest. Samas jääb Valgamaa loomuliku iibe näitaja Eesti keskmisest märgatavalt maha ning ilmselgelt pole oodata ka olulisi paranemisi tulevikus, arvestades Valga maakonna vananevat püsielanikkonda ning noorte inimeste väljarännet.

Joonis 14. Loomulik iibe Eesti ja Valgamaa võrdlus
Allikas: Eesti Statistikaamet

Esmahaigestumine nakkushaigustesse

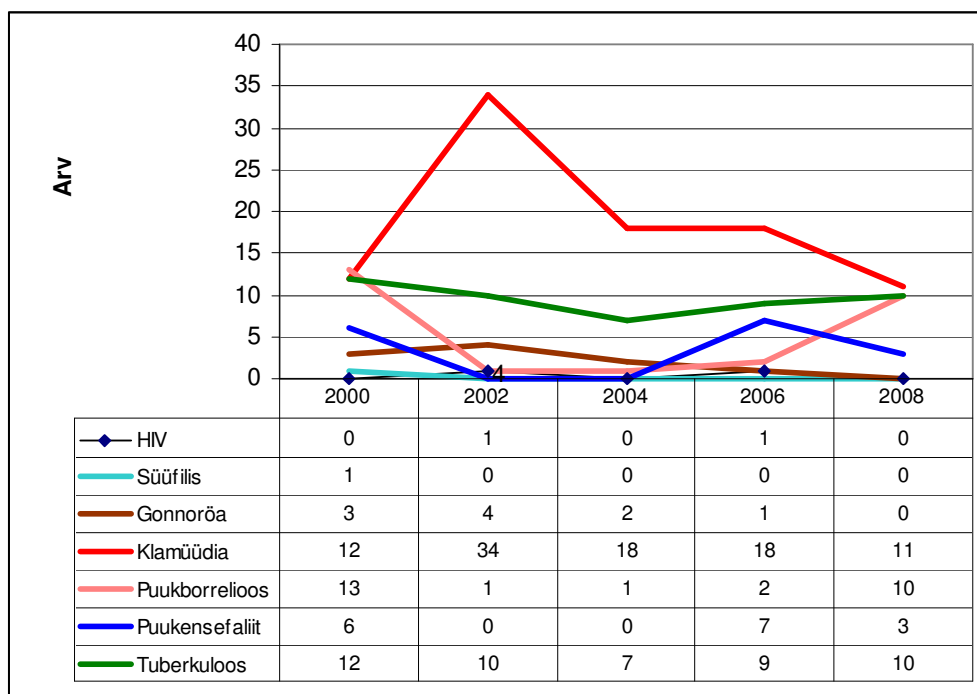
Nakkushaigustesse haigestumise statistika on andmed Valga maakonna kohta. Tabelis 5 on välja toodud viimasel kahel aastal (2008 ja 2009) enimlevinud nakkushaigused Valgamaal, nii juhtude arv kui ka esmahaigestumuskordaja 100 000 elaniku kohta.

	2008		2009	
	Juhud	Kordaja	Juhud	Kordaja
Salmonelloosid	19	55,0	2	5,8
Tuberkuloos	10	28,9	6	17,5
Läkaköha	1	2,9	20	58,4
Sarlakid	19	55,0	3	8,8
Gonokokknakkus	3	8,7	1	2,9
Suguliselt leviv klamüüdia	11	31,8	1	2,9
Lyme'i tõbi (puukborrelioos)	10	28,9	11	32,1
Puukentsefaliit	2	8,7	5	14,6
Tuulerõuged	73	211,3	54	157,6
Nakkuslik mononukleoos	0	0	5	14,6
Sügelised	33	95,5	34	99,2
Ülemiste hingamisteede nakkused	4136	11972,4	4659	13597
Gripp	67	193,9	328	957,2
HIV nakkus	0	0	1	2,9
Loomahammustused	33	95,5	31	90,5

Tabel 5. Nakkushaigustesse haigestumine Valgamaal

Allikas: Terviseamet, 15.02.2010

Eesti keskmiste näitajate taustal on tõsisemaks piirkondlikuks probleemiks tuberkuloos, mille Valga maakonna näitajad 2008. aastal olid Eestis 3. kohal. Terviseameti andmetel olid 2008. aastal ohurühmaks 30–59-aastased (61,6% haigete üldarvust) ning üle 60-aastased isikud (24,4% haigete üldarvust). Mehed moodustasid 71,8% ja naised 28,2% haigestunutest (Terviseameti raport „Nakkushaigused ja immunoprofülakтика 2008”). Samas raportis viidatakse ka Valga maakonna kõrgele tasemele salmonelloosis. HIV-nakkusesse nakatumine on üks madalamaid Eestis, 1987 – 2008. a registreeritud kokku 3 juhtu, HIV-tõbe registreeritud samal ajavahemikul 3 juhtu. Puukborrelioosi haigestumus oli 2009. aastal Valgamaal üks väiksemaid Eestis, kuigi Eestis keskmiselt tõsis haigestumus 25,6 %.

Joonis 15. Esmahaigestumine nakkushaigustesse Valgamaa haiguste ja aastate lõikes
Allikas: Terviseameti Lõuna talituse Valga osakond

Toidukontroll

Toidukontrolli eesmärgiks on tagada tarbijale ohutu ja igakülgset nõuetele vastav toit. Eesmärgiks on järelevalve teostamise käigus saada kinnitust toidu käitlemise nõuetekohasusest ning rakendada meetmeid juhul, kui toidu käitlemine ei vasta nõuetele.

Järelevalveobjektid (arv)

Käitlemisvaldkond	2007	2008
Lihakäitlemisettevõtted	5	5
Piimakäitlemisettevõtted	2	2
Muna ja munatoodete käitlemisettevõtted	2	2
Mee esmatootjad	4	4
Kalatoodete esmatootjad	1	1
Mitteloosse toidu töötlemisettevõtted	9	8
Jaekaubandus- ja toitlustusettevõtted	307	301
Toidutoorme ja toidu ladustamisettevõtted	3	3
Toiduveoettevõtted	3	3

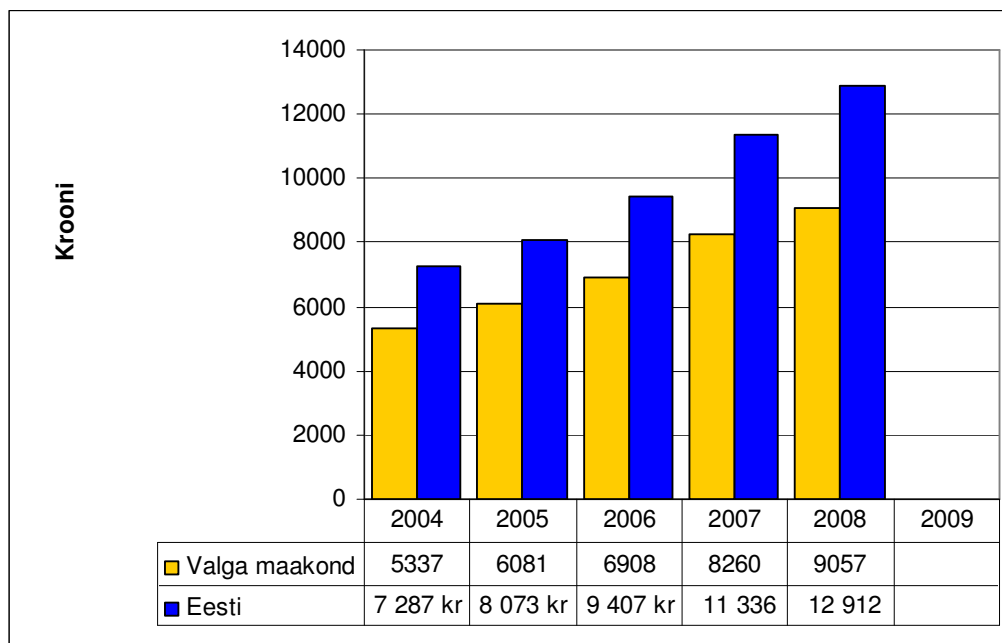
Allikas: Valgamaa Veterinaarakeskus

SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED VÕIMALUSED

Tööturu situatsioon

Keskmise brutotulu näitajad kirjeldavad maakonna suhtelist jõukust, mis määrab kohaliku eelarve omatulude mahu elaniku kohta. Kui vaadata näitajat koos maksumaksjate osakaaluga elanikkonnast, siis aitab see kirjeldada võimalusi teenuste planeerimiseks ning arvestada paikkonna inimesed maksujõulisust. Suuremate tulude korral on suuremad võimalused avalikke teenuseid arendada ja paremad võimalused planeerida investeeringuid tulevikku.

Joonisel 16 nähtub, et Valgamaal keskmise brutotulu suurus kasvanud iga aastaga. Samas see jääb järjest enam alla Eesti keskmisele, vahe suureneb iga aastaga, ulatuses 2004. aasta 1950 kr-st 2008. aasta 3855 kr-ni.

Joonis 16. Valgamaa keskmine brutopalk kroonides aastate lõikes võrlduses Eestiga

Allikas: Eesti Statistikaamet

Märkus:

Hõlmatud on töölepingu, teenistuslepingu ja alavaliku teenistuse seaduse alusel töötajad

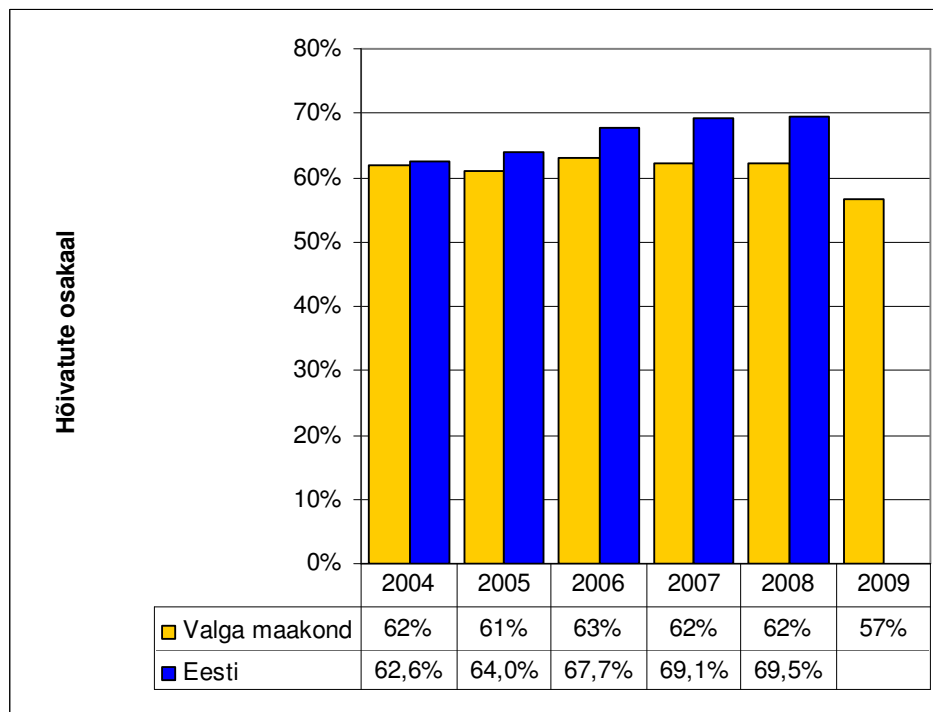
2003 - 2007. aastal tõusis Valga maakonna keskmine brutotulu eelkõige valdade arvelt, suurim tõus oli näiteks Põdrala vallas (vahemikus 5000 – 6000 kr). Valga linna keskmine brutotulu tõusis vahemikus 4000 – 5000 kr eelnimetatud aastatel, tõus oli 70 – 85 %, Eestis keskmiselt 76 %.

Olulise trendina joonistub välja, et mida kaugemal asub omavalitsusüksus Tallinnast, seda madalam on brutotulu. Meestöötajate kuukeskmine brutotulu on kaugusega Tallinnast tugevamini seotud kui naistöötajate oma (korrelatsioon vastavalt -0,62 ja -0,54). Vanusegrupiti on palgatöötaja kuukeskmine brutotulu kaugusega Tallinnast kõige tugevamini seotud 25 – 49-aastastel ja kõige nõrgemini alla 24-aastastel.

Kõige kõrgem oli 25 - 49-aastaste palgatöötajate kuukeskmine brutotulu, see oli Eesti keskmisest suurem igal aastal. 50 - 62-aastaste palgatöötajate keskmine brutotulu oli Eesti keskmisest veidi madalam. Kuni 24-aastaste ning vähemalt 63-aastaste puhul oli see Eesti keskmisest üle 2000 krooni väiksem (allikas: Maksu- ja Tolliamet, kogumikust „Linnad ja vallas arvudes 2008”).

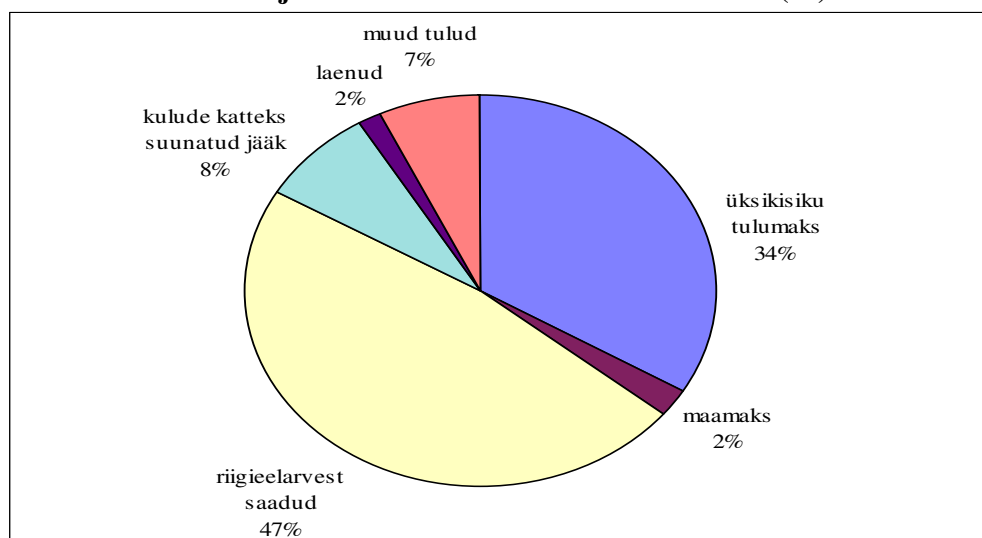
Kuigi naiste osakaal Valgamaal brutotulu saajate hulgas on suurem, siis vastupidiselt on nende brutotulu suurus väiksem. Samad trendid on ka kogu Eestis, kuid maakondade võrlduses olid meeste ja naiste palgaerinevused Valga maakonnas ja Kagu-Eestis üldse keskmisest väiksemad.

Segregatsioon tööturul väljendub nn meeste ja naiste ametites ning tegevusvaldkondades, kusjuures sagedamini on naiste hõivatud töökohad (nt hariduse, kaubanduse ja tervishoiuga seotud aladel) keskmiselt madalamalt tasustatud. Eestis on meeste ja naiste palgaerinevused üks kõrgeimad Euroopas. Kui vaadata palkasid ametiala kaupa, siis selgub, et mehed teenivad kõigil ametialadel naistest keskmiselt rohkem (Vaesus Eestis, 2010).

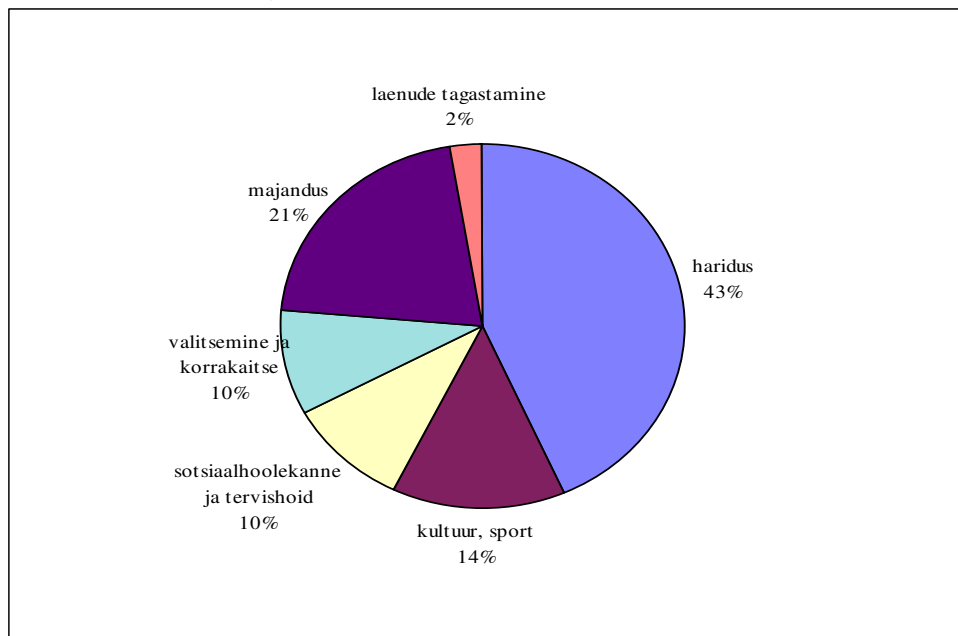

Joonis 17. Tööga hõivatute osakaal tööealisest elanikkonnast Valgamaal ja Eestis (%)
Allikas: Eesti Statistikaamet

Tulude jaotus kohalike omavalitsuste eelarves (%)

Kulude jaotus kohalike omavalitsuste eelarves (%)

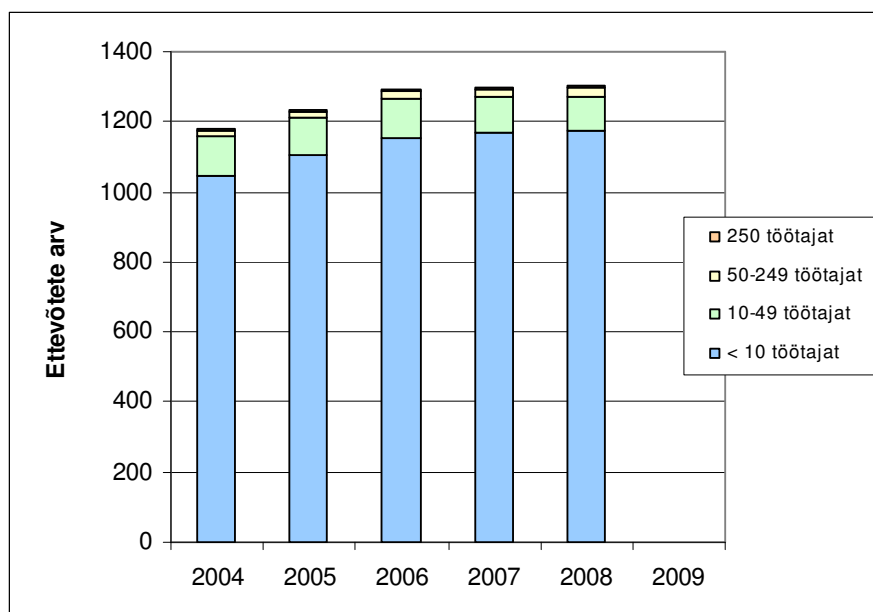
Majanduslikult aktiivsed üksused/ettevõtted

Majanduslikult aktiivsete üksuste/ettevõtete all peetakse silmas statistilisse profiili kuuluvaid ettevõtteid. Statistiline profiil on majanduslikult aktiivsete üksuste (äriühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate, asutuste, mittetulundusühingute) kogum, mida Statistikaamet kasutab majandusstatistika üldkogumina 1994. aastast. Statistiline profiil moodustakse majandusüksuste statistilise registri andmete põhjal. Majandusüksuste statistiline register on loodud juriidiliste registrite — äriregistri, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri, maksukohustuslaste registri ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riikliku registri — andmete alusel. Statistilist registrit uuendatakse aasta jooksul juriidiliste registrite andmete ning ettevõtjatele ja teistele üksustele saadetavate spetsiaalsete küsitluslehtede põhjal. Uuendatud statistiline profiil valmib 1. novembriks. Seda kasutatakse sama aasta aastastatistika ja järgmise aasta lühiajastatistika koostamisel. Sinna kuuluvad kõik vaatlusperioodil tegutsenud üksused, k.a üksused, mis tegutsesid vaatlusperioodil vaid osa ajast.

Näitaja kirjeldab potentsiaalseid töökohti kogukonnas. Ettevõtete arvu kasv näitab, et omavalitsuses on ettevõtluse arenguks piisavalt perspektiivi. Ettevõtte suuruse alusel saab vaadata, kas piirkonnas on palju ettevõtlike inimesi, kes eelistavad olla ise ettevõtjad (suur arv väikese töötajate arvuga ettevõtteid) või eelistavad piirkonna inimesed olla palgatöötajad (väike arv väikese töötajate arvuga ettevõtteid).

Ettevõttes töötavate inimeste arvu järgi jagunevad ettevõtted: mikroettevõtte (0-9 töötajat), väikeettevõtte (10-49 töötajat), keskettevõtte (50-249 töötajat), suurettevõtte (üle 250 töötaja).

Majanduslikult aktiivsed üksused/ettevõtted

Joonis 18. majanduslikult aktiivsed ettevõtted Valgamaal
Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonisel 18 on kujutatud majanduslikult aktiivsete üksuste/ettevõtete arv Valga linnas 2004 – 2008. aastal. Jooniselt nähtub, et olulisel tõusutrendil on mikroettevõtete arv, suurenenud on ka keskmise suurusega ettevõtete arv. Suureettevõtete arv ei ole muutunud.

Vaadeldes piirkonna ettevõtluse arengut Eesti kontekstis, selgub, et aastal 2006. aastal oli kõige suurem ettevõtete sünnimäär Valga maakonnas, kus 2006. aastal alustas äri 16,8 % Eesti ettevõtetest. Enim sündis uusi ettevõtteid Valgamaa valdades, Valga linnas oli ettevõtete sünnimäär madalamas grupis (12,6 %). Eesti keskmine ettevõtete sünnimäär 2006. aastal oli 15,5 % ja Harju maakonnas 15,7 %. Ettevõtte sünd on ettevõtte tegutsemiseks vajalike tootmistegurite (tööjõud, maa, kapital) kombinatsiooni loomine tingimusel, et teised ettevõtted selles sündmuses ei osale. Sünd ei ole ettevõtte teke ühinemise, jagunemise, eraldumise või restruktureerimise tulemusel. Samuti ei peeta sünniks juhtumit, kus ajutiselt mittetegutsev ettevõtte taasalustab tegevust kahe aasta jooksul pärast tegevuse peatamist. Ettevõtete keskmine sünnimäär on sündinud ettevõtete osa majanduslikult aktiivsete üksuste kogumis (allikas: Eesti Statistikaamet, kogumikus „Linnad ja vallad arvudes 2008”).

2006. aastal sündinud ettevõtete tegevusvaldkondadest Eestis oli kaubandusettevõtete suurim sünnimäär Valga maakonnas (21,2%). Tööstusettevõtete sünnimäär oli Valga maakonnas Eestis üks väiksemaid. Teistes tegevusvaldkondades oli alustavatest ettevõtetest rohkem esindatud Valga maakonnas finantsvahendus (Eestis 2. kohal), ehituses, veonduse, laonduse ja sidevaldkonnad, tervishoius ja sotsiaalhoolekandes ning isikuteeninduses (*ibd*).

2006. aastal olid aga Valga maakonnas ka suurimad muutused ettevõtete surmades ehk tegevuse lõpetamistes. Maakonnas oli 2006. aastal ettevõtete surmamäär võrreldes eelmise aastaga kaks protsendipunkti ja oli riigi keskmisest tunduvalt väiksem, veidi üle viie protsendi, ehk siis ettevõtete tegevuste lõpetamine oli väiksem kui 2005. aastal ja Eestis keskmiselt. Eestist enim langes ettevõtete surmamäär Valgamaa valdades, Valga linnas oli ettevõtete surmamäär samuti väiksemate määrade grupis (5,6 %), linnades keskmiselt 7,5 %. Tegevusvaldkondadest oli tegevust lõpetanud ettevõtete osakaal Valga maakonnas suurim hulgi- ja jaekaubanduses (*ibd*).

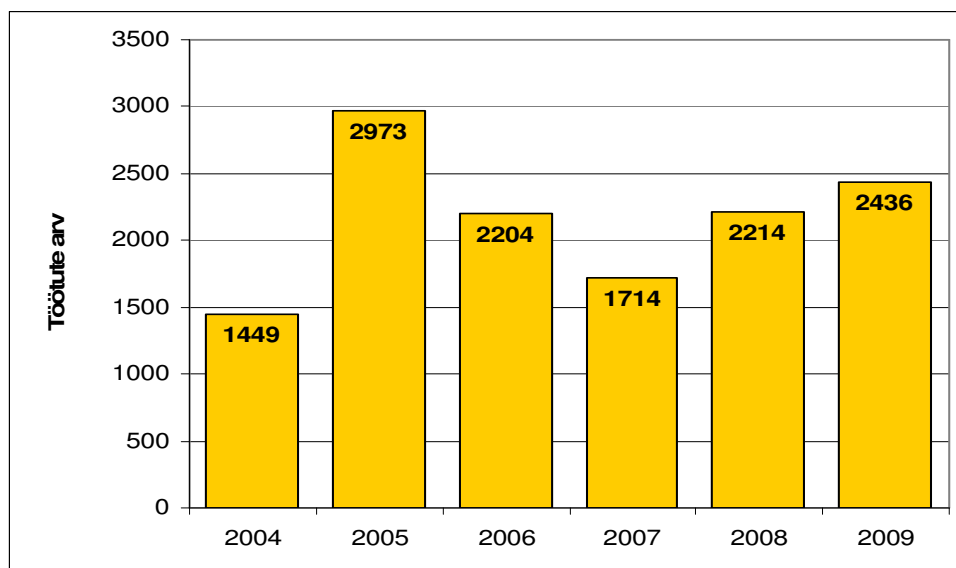
Töötus Valgamaal

Antud indikaatori all käsitletakse Eesti maakondlikus Töötukassas registreeritud töötute arv ja töötuse määra. Töötuse määr ehk tööpuuduse määr näitab töötute osatähtsust tööjõus. Töötus on üks terviseriskidest, millest lähtuvalt on omavalitsusel võimalus planeerida ja käivitada eriprogramme

töötusega kaasnevate sotsiaal- ja terviseriskide maandamiseks (näiteks erinevad kursused, nõustamisteenused, koolitused, töökohtade loomine, tervisteenuste tagamine tervisekindlustuseta isikutele).

Joonisel 19 on kujutatud Valgamaa töötute arv ja töötuse määr aastatel 2004 – 2009. Töötuse andmed on vastava aasta 31. detsembri seisuga.

Töötuse määra omavalitsuste kaupa üldises avalikus statistikas ei avaldata. Töötuse määra puhul arvutatakse välja töötute osakaal aastakeskmisest tööealisest elanikkonnast. Joonisel 10 on välja arvutatud Valga linna ligikaudne töötuse määr, kuna aastakeskmist tööealiste arvu samuti ei avaldata kohalike omavalitsuste kaupa. Aluseks on võetud tööealise elanikkonna arv töötuse määra arvestamise aasta järgneva aasta 01. jaanuari seisuga. Kuna 2010. aasta 01. jaanuari seisuga elanike arvu kohalike omavalitsuste kaupa pole veel Statistikaameti andmebaasis avaldatud, siis 2009. aasta töötuse määr on arvutatud sama aasta 01. jaanuari tööealise elanikkonna põhjal. Arvestades elanikkonna vähenemist, võib joonisel 20 näidatud töötuse määr olla pigem suurem kui väiksem, samas mitte olulise erinevusega tegelikkusest.

Joonis 19. Töötute arv Valgamaal aastate lõikes (tuh)
Allikas: Eesti Statistikaamet

Riikliku töövahendussüsteemi poolt osutatud tööturuteenused

Passiivsed meetmed:	2007	2008
Said töötü abiraha	648	784
Aktiivsed meetmed:		
Suunatud tööturukoolitusele	217	197
Tööandjale makstud toetuse abil tööle rakendunud töötud	3	4
Töötute arv, kes said toetust ettevõtlusega	8	19

alustamiseks		
Said karjäärinõustamist	336	442
Tööpraktikale suunatud	20	9
Tööharjutusele suunatud	54	27
Pikk tööharjutus*	-	25
Psühholoogiline nõustamine*	-	1

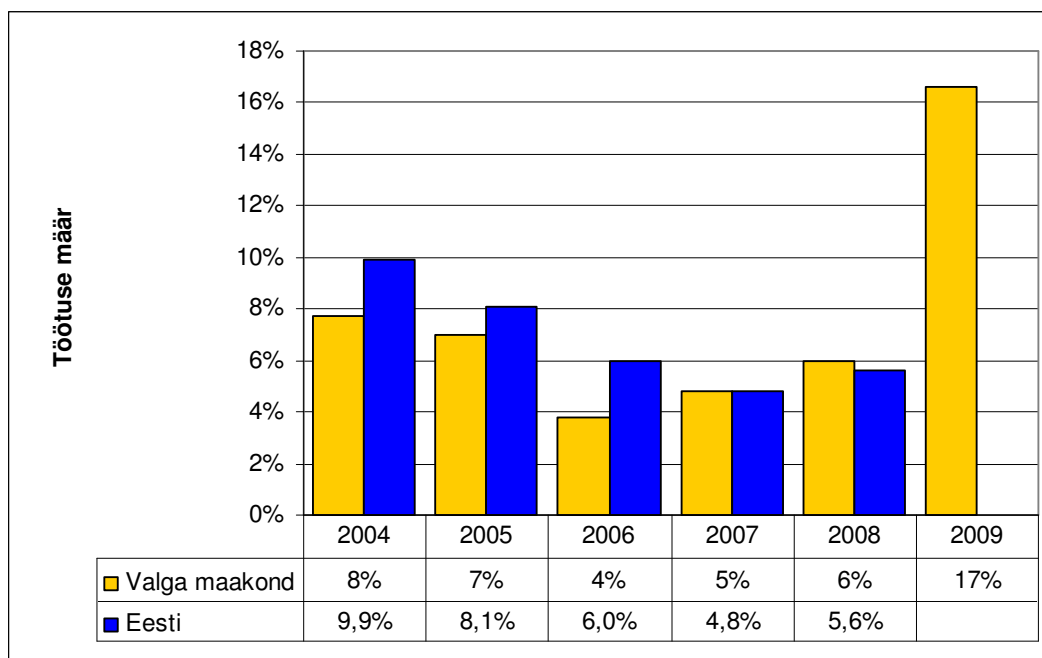
Allikas: Tööturuameti Valgamaa osakond

Märkus: * Lisaks registreeritud töötutele osutati teenuseid ka töötuna mitteregistreeritud isikutele läbi programmi „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine 2007-2013“.

Valgemaal töötuna arvel olnud isikute kuulumine riskirühmadesse

Riskirühma kuulumine	2008 kokku	1.01.2009
noor *	335	153
noor pikaajaline *	228	95
55 ja vanem *	292	157
vanglast vabanenu *	39	18
pikaajaline *	941	516
hooldaja *	43	22
eesti keele mitteoskaja *	287	173
puudega *	172	52
Kokku riskirühmadesse kuulumisi	2337	1186
Kokku isikuid	1422	765
Keskmiselt riskirühma kuulumisi ühe isiku kohta	1,6	1,6

Märkus * - Lühendid moodustatud Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse § 10 lg 5 toodud riskirühmadest
Allikas: Tööturuameti Valgamaa osakond

Joonis 20. Töötuse määr Valgamaal ja Eestis aastate lõikes(%)
Allikas: Eesti Statistikaamet

Töøjõus osalemise määr

Töøjõus osalemise määr (aktiivsuse määr) näitab töøjõu osatähtsust tööealisest rahvastikust. Töötud koos töötavatega moodustavad majanduslikult aktiivse rahvastiku, ülejäänud mitteaktiivse rahvastiku. Majanduslikult passiivne ehk mitteaktiivne rahvastik — isikud, kes ei soovi töötada või ei ole selleks võimelised. Majanduslikult aktiivne rahvastik ehk töøjõud — isikud, kes soovivad töötada ja on võimelised töötama (hõivatute ja töötute summa).

Valga maakonna töøjõus osalemise määr on viimastel aastatel 65 – 66 % olnud, jäädes Eesti keskmisele alla 8 %. Seega 35 % Valgamaa tööealisest elanikkonnast kas ei saa töötada tervise või muudel põhjustel või ei soovinud töötada.

Tööinspektsiooni Lõuna inspeksioon

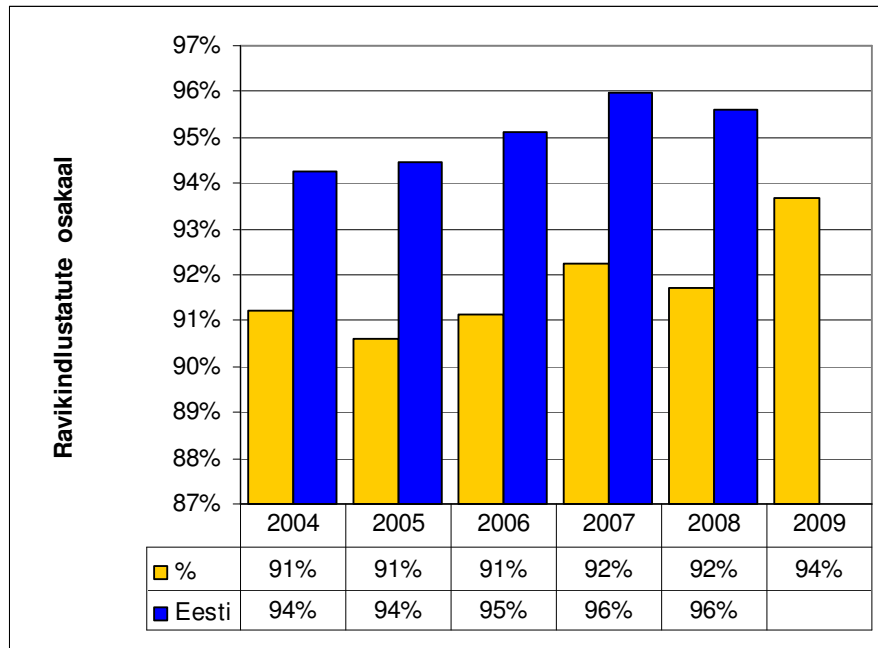
2008. aastal registreeriti Valgamaal 47 tööõnnetust, neist 11 olid rasked.

Osalise töötaja rakendamine või osaliselt tasustatava puhkuse andmine töömahu või tellimuste ajutisel vähenemisel 2008. aastal Valgamaal: 14 ettevõtet, puudutas 251 inimest (2007. aastal 1 ettevõtte- puudutas 18 inimest).

Kollektiivsed koondamised 2008. aastal Valgamaal: 5 ettevõtet, puudutas 67 inimest (2007. aastal 2 ettevõtet, puudutas 20 inimest). Arv ja tulemused muutuvad kindlasti kui võrdluseks tuua 2009 aasta näitajad, hetkel ei olnud andmed saadaval.

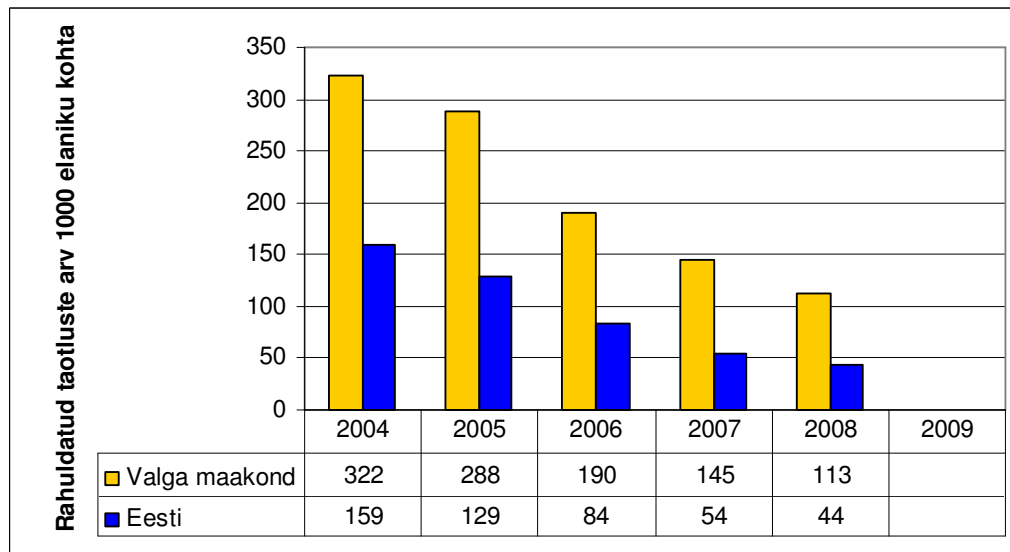
Tööinspektsiooni tegevusnäitajad Valgamaal

	2006	2007	2008
Külastusi kokku	408	353	255
Külastatud ettevõtteid kokku	149	155	183
Töötervishoid ja tööohutus (külastatud ettevõtete arv)	118	91	109
Töösuhted (külastatud ettevõtete arv)	112	112	64
Töötervishoiu ja tööohutuse külastusi kokku	178	141	154
Töösuhete külastusi kokku	230	212	96
Töötajate arv üldkontrollitud ettevõtetes:	2134	4981	9120
sh ettevõtetes, kus kontrolliti töötervishoidu ja tööohutust	1024	1585	5663

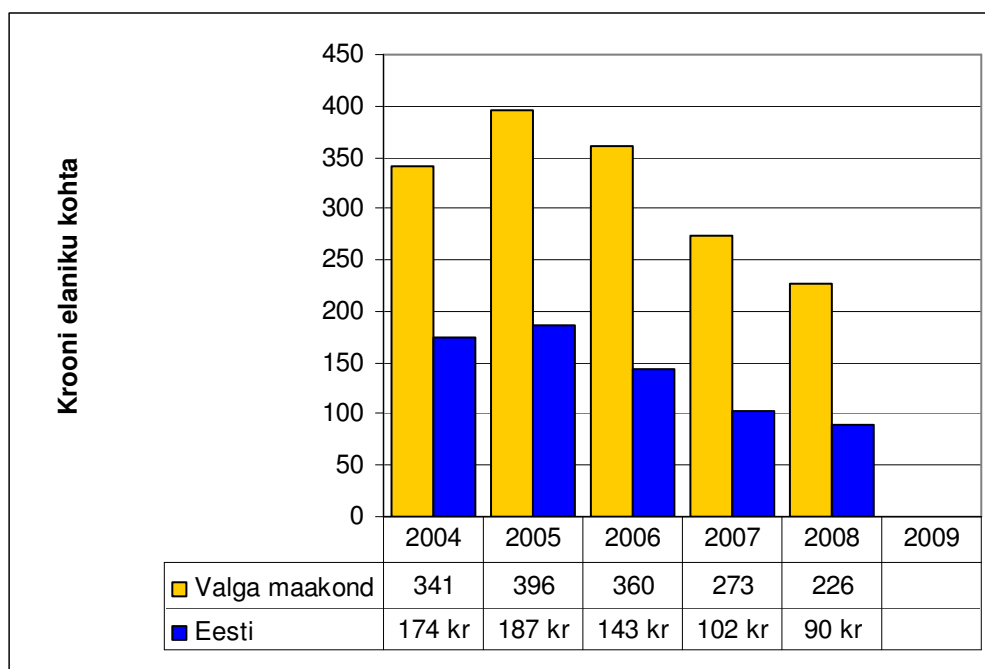

Joonis 21. Ravikindlustusega kaetud isikute osakaal Valgamaal ja Eestis
Allikas: Eesti Haigekassa

Toimetulekutoetused

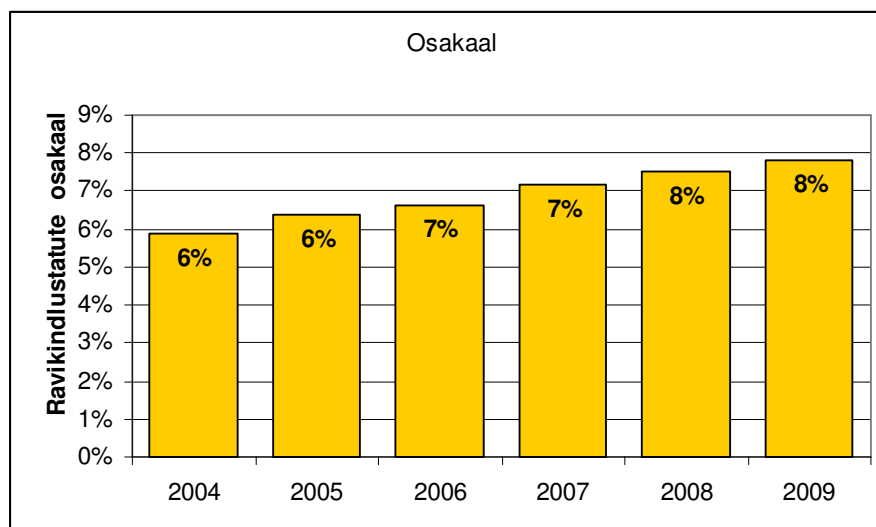
Joonis 22. Rahuldatud toimetulekutoetuste taotluste arv Valgamaa ja Eestis 1000 elaniku kohta
Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonis 23. Toimetuleku toetuse summa ühe elaniku kohta kroonides Valgamaa ja Eesti
Allikas: Eesti Statistikaamet

Terviseprofiili soovituslike indikaatorite kohaselt tuleb antud näitaja puhul analüüsida töövõimetuspensionäride arvu ja osakaalu. Taoliselt on puudega isikud limiteeritult käsitatud. Puue kirjeldab isiku kõrvalabi, järelevalve ja juhendamise vajadust, mis iseenesest ei kaasne alati töövõimetusega. Töövõimetus tuvastatakse ainult tööealiste isikute puhul, 16- eluaastast kuni vanaduspensionari eani. Oluline on siiski käsitleda ka puudega lapsi ning vanaduspensionäre, kuna puudega kaasneb alati toetuste ja teenuste finantseerimise suurem vajadus.

Töövõimetuspensionäride arv Valga maakonnas oli 2008. aastal 2682 töövõimetuspensionäri, mis moodustab 12 % tööealisest elanikkonnast ning püsiva töövõimetusega inimeste arv on stabiilses tõusutrendis (allikas: Sotsiaalkindlustusamet ja Eesti Statistika Andmebaas, 15.02.2010).

Joonis 24. Puuetega inimesed Valgamaal
Allikas: Eesti Statistikaamet, 24.03.2009

Suhtelise vaesuse määr

Suhtelise vaesuse määr on isikute osakaal, kelle leibkonna sissetulek jagatuna leibkonnaliikme tarbimiskaalude summaga on suhtelise vaesuse piirist madalam (s.o 60% leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku mediaanist). Suhtelise vaesuse määr toob välja piirkondlikud erinevused sissetulekutes.

Suhtelise vaesuse määr on Valga maakonnas olnud 2005 – 2007. aastal 28 – 29 %, milliste näitajatega on Valgamaa vaeseimate maakondade esikolmikis olnud (Eesti Statistika Andmebaas, 25.06.2009). Hilisemate aastate näitajaid ei ole statistikaamet avaldanud. Suhtelise vaesuse kehvad näitajad on tingitud eelkõige madalamast palgatasemest ja suurest töötute osatähtsusest.

Vaesus on oluline terviserisk. Sellised tervisekäitumise aspektid nagu tervislik toitumine, füüsiline aktiivsus, loobumine või hoidumine tervist kahjustavatest harjumustest jne omavad kindlasti väiksemat tähendust vaesuses elavate perede jaoks. Nii tervisliku toitumise kui ka organiseeritud kehalise liikumise jaoks on vaja lisaressursse, mida madala sissetulekuga inimestel ei ole. Tervisehäiretega inimesed peavad vaesuses elamisest tulenevalt piirama nii ravimitarbimist kui ka võimalusi raviteenuste ostmiseks (visiiditasud, tasuline ravi jne). Eesti inimarengu aruande (2008) analüüside järgi panustavad madalama sissetulekuga ja haigemad inimesed tervishoidu omaosaluse kaudu rohkem kui kõrgema sissetuleku ja parema tervise seisundiga inimesed (Vaesus Eestis, 2010).

Vaesuses elamine kaugendab inimest ühiskonnast — nii otsustusprotsessidest kui ka ühiskonnas toodetavatest ja jagatavatest hüvedest, süvendades ühiskonna killustatust ning ohustades sotsiaalset sidusust. Sotsiaal-majanduslikult ebavõrdses ühiskonnas on rohkem sotsiaalseid riske ja inimeste endi riskikäitumist (alkohol, narkootikumid, õigusrikkumised jne). Vaesusel on otsene rahaline hind: kindlustamata isikute tervishoiukulud, kodutute varjupaikade ja sotsiaalkorterite ülalpidamiskulud, toetused ja teenused vaestele, kuritegevuse otseste tagajärgede likvideerimine jne. Kuid vaesusel on ka kaudne hind — nt õiguskorra tagamise lisakulud, väiksemad maksulaekumised, mittetöötamisest ja -õppimisest tulenev inimkapitali kaotus jne (*ibd*).

Valgamaa		2004	2005	2006	2007
Suhtelise vaesuse määr	%	26%	28%	30%	29%

Tabel 6. Suhtelise vaesuse määr Valgamaal

Allikas: Eesti Statistikaamet

Sotsiaalkindlustus ja hoolekanne

Sotsiaalkindlustusameti peamine ülesanne on juhtida ja koordineerida riikliku sotsiaalkindlustussüsteemi ehk kindlustada inimesed seaduses ettenähtud pensionide, toetuste ja hüvitistega. Selle teenuse tagab Valgamaal Sotsiaalkindlustusameti Tartu pensionide ja toetuste osakonna Valga klienditeenindus.

Peretoetused

Toetuse liik	Saajate arv	Summa (tuh kr)
Peretoetused kokku	12 348	50 681,2
sh Sünnitoetused esimesele lapsele	156	780,0
Sünnitoetused teisele ja igale järgnevale lapsele	202	1010,0
Sünnitoetus mitmikutele	5	25,0
Lapsetoetus esimesele lapsele	4 213	15 594,7
Lapsetoetus teisele lapsele	2 000	7 460,5
Lapsetoetus kolmandale ja igale järgnevale lapsele	942	10 289,8
Lapsehooldustasu kuni 3 aastase lapse eest	545	3 805,0
Lapsehooldustasu kuni 3aastase lastega peredele 3-8 aastaste laste eest	355	1328,3
Lapsehooldustasu 3 ja enama lapsega peredele 3-8	363	1350,9

aastaste laste eest		
Ajateenija lapse toetus	1	9,5
Seitsme ja enamalapselise pere toetus	17	570,4
Üksikvanema lapse toetus	976	3 594,9
Lapse koolitoetus	4 902	2 211,8
Eestkostetava või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus	66	2 632,4
Elluastumistoetus	3	18,0

Tabel 7. Peretoetuste väljamaksmine 2008. aastal
Allikas: Sotsiaalkindlustuseamet, Valga Maavalitsus

Vanemahüvitis

Toetuse liik	Saajate arv	Summa (tuh kr)
Vanemahüvitis	419	27 788,1
Vanemahüvitise ja sünnihüvitise vahe	9	52,2

Tabel 7.1. Vanemahüvitise saajad Valgamaal 2008
Allikas: Sotsiaalkindlustuseamet, Valga Maavalitsus

Riiklik pensionikindlustus

Pensiooni liik	Saajate arv	Summa (tuh kr)
Riikliku pensionikindlustuse kulud kokku	11 200	505 110,4
Vanaduspension	7932	407 586,5
Väljateenitud aastate pension	41	2698, 8
Töövõimetuspension	2772	82 962,0
Toitjakaotuspension	240	6669,0
Rahvapension	265	5194,1
Riikliku pensionikindlustuse kulud kokku		
Sisaldavad ka alljärgnevaid pensione:		
Politseiametniku pension	31	2824,8
Kaitseväeteenistuse seaduse alusel pensionid	19	1868,1

Tabel 7.2. Riiklik pensionikindlustus Valgamaal 2008
Allikas: Sotsiaalkindlustuseamet, Valga Maavalitsus

Terviseprofiili soovituslike indikaatorite kohaselt tuleb antud näitaja puhul analüüsida töövõimetuspensionäride arvu ja osakaalu. Taoliselt on puudega isikud limiteeritult käsitletud. Puue kirjeldab isiku kõrvalabi, järelevalve ja juhendamise vajadust, mis iseenesest ei kaasne alati töövõimetusega. Töövõimetus tuvastatakse ainult tööealiste isikute puhul, 16- eluaastast kuni vanaduspensionari eani. Oluline on siiski käsitleda ka puudega lapsi ning vanaduspensionäre, kuna puudega kaasneb alati toetuste ja teenuste finantseerimise suurem vajadus.

Töövõimetuspensionäride arvu eraldi kohalike omavalitsuste kaupa ei ole avaldatud, kättesaadavad on vaid andmed maakonna kohta. Valga maakonnas oli 2008. aastal 2682 töövõimetuspensionäri, mis moodustab 12 % tööealisest elanikkonnast ning püsiva töövõimetusega inimeste arv on stabiilses tõusutrendis (allikas: Sotsiaalkindlustusamet ja Eesti Statistika Andmebaas, 15.02.2010).

Puuetega inimeste sotsiaaltoetused

Toetuse liik	Saajate arv	Summa (tuh kr)
Puuetega inimeste sotsiaaltoetused kokku	6064	33 176,1
Puudega lapse toetus	230	3263,7
sh keskmise puudega lapse toetus	90	1176,7
raske ja sügava puudega lapse toetus	140	2087,0

Puudega 16-aastase ja vanema lapse toetus	5636	29 364,4
sh keskmise puudega inimese toetus	1539	4360,9
raske puudega inimese toetus	3339	18 596,2
sügava puudega inimese toetus	758	6407,3
Hooldajatoetus	67	209,4
sh hooldajatoetus puudega 3-16 aastase lapse kasvatajale ja vanema inimese toetus	67	209,4
Puudega vanema toetus	58	285,9
Rehabilitatsioonitoetus	43	36,2
Õppetootus	2	2,2
Täiendkoolitusetootus	3	9,9
Töötamistoetus	2	4,4

Tabel 7.3. Puuetega inimeste toetus Valgamaal 2008

Allikas: Sotsiaalkindlustuseamet, Valga Maavalitsus

Muud hüvitised ja väljamaksed

Hüvitise liik	Saajate arv	Summa (tuh kr)
Alaealistele, isikutele kellele on määratud töövõimetus-pension või rahvapension töövõimetusel	87	77,6
lisapuhkepäev puudega lapse vanemale	16	7,5
Tööõnnetuste ja kutsehaigusega seotud kahjuhüvitised	61	1017,5
Matusetoetus	484	1449,6
Represseeritutele makstavad hüvitised	994	836,3

Tabel 7.4. muud hüvitised ja väljamaksed Valgamaal 2008

Allikas: Sotsiaalkindlustuseamet, Valga Maavalitsus

Koduteenused

	2006	2007	2008
Sotsiaalhooldajate arv maakonnas	25	26	27
Teenindatavate isikute arv	169	193	221
Kulutused koduteenustele kr (sh isikuosalus)	1 375 711	1 922 687	2 297 881

Tabel 7.5. Koduteenus Valgamaal

Allikas: Valga Maavalitsus

Hoolekandeesutuste teenuste statistika seisuga 31.12.2008

Hoolekandeesutus	Kohti kokku	sh täiskasvanute hoolekanne		sh psüühilise erivajadusega inimeste hoolekanne		sh asenduskoduteenus	
		kohti	täidetud	kohti	täidetud	kohti	täidetud
MTÜ Paju Pansionaadid	105	40	39	65	43	-	-
MTÜ Valgamaa Tugikeskus	63	28	28	35	35	-	-
MTÜ Hellenurme Mõis	300	300	226	-	-	-	-
MTÜ Valga Hoolekandekeskus	60	60	62	-	-	-	-
OÜ Taagepera Haigla	17	17	16	-	-	-	-
Hargla Hooldekodu	21	21	21	-	-	-	-
Hummuli Avahooldekeskus	11	11	11	-	-	-	-
Karula Hooldemaja	18	18	18	-	-	-	-
Sangaste Pansionaat	29	29	29	-	-	-	-

Otepää Päevakeskus-Hooldekodu	19	19	19	-	-	-	-
SA Taheva Sanatoorium	70	40	44	-	-	30	24
Valga Lastekodu Kurepesa	37	-	-	-	-	37	31
KOKKU	750	583	509	100	78	67	55

Tabel 7.6. Hoolekandeesutuste teenused Valgamaal
Allikas: Valga Maavalitsus

Päevakeskused Valgamaal 2008. aastal

Päevakeskus	Asukoht	Aasta jooksul teenindatud isikute arv	Püsiklientide arv
Domus Peetri Kogodus	Valga linn	337	74
Valgamaa Puuetega Inimeste Koda	Valga linn	341	186
Jeti Päevakeskus	Hummuli vald	63	25
Otepää päevakeskus- Hooldekodu	Otepää vald	36	20
Õru Päevakeskus	Õru vald	73	12
MTÜ Valgamaa Tugikeskus	Valga linn	57	57
Puka Valla Päevakeskus	Puka vald	35	10
Ala Päevakeskus	Helme vald	22	15
Helme Päevakeskus	Helme vald	100	35
Jõgeveste Päevakeskus	Helme vald	100	20
Kalme küla Päevakeskus	Helme vald	75	-
Karjatnurme päevakeskus	Helme vald	90	15
KOKKU	maakond	1329	469

Tabel 7.7 Valga maakonnas tegutsevad päevakeskused
Allikas: Valga Maavalitsus

Täiskasvanud puuetega inimeste hoolekanne

	2006	2007	2008
Hooldajatoetuse saajad aruandeperioodi jooksul	826	724	777
Hooldatavaid aruandeperioodi lõpp seisuga	644	738	747
Hooldajatoetust makstud	2 156 299	2 171 949	2 489 008
Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste maksmine	3 761 678	3 585 351	2 875 075
Hooldajatoetuseks ja puudega inimeste sotsiaaltoetusteks ning muudeks kuludeks arvestatud summad, aruandeperioodi jooksul	8 243 529	9 091 409	9 758 126
Sotsiaalhoolekandeteenustele suunatud täiskasvanud puuetega inimesi	183	409	160

Tabel 7.8. Täiskasvanud puudega inimeste hoolekanne Valga maakonnas
Allikas: Valga Maavalitsus

Kaasatus kogukonna tegevustesse Kogukonna motivaatorid

Maakonna elanike aktiveerimiseks on ellu kutsutud mitmeid motiveerivaid tegevusi, mis võimaldavad avaldada tunnustust ja tänu inimestele, kes oluliselt mõjutavad maakonna elu. Tunnustuse eesmärk on väärtustada ja avaldada üldsuse tähelepanu Valgamaa inimestele, kes oma tööalase või ühiskondliku tegevusega on silma paistnud ja kaasa aidanud maakonnas mingi valdkonna arendamisel.

Valga Maavalitsus ja Valgamaa Omavalitsuste Liit asutasid 2007. aastal kaks uut teenetemärki Valgamaale osutatud teenete äramärkimiseks.

Seoses uue autasustamissüsteemi loomisega loobus SA Valgamaa Fond oma seniste elutöö- ja aastapremiate väljaandmisest. Valgamaa Vapimärk ja Valgamaa Teenetemärk on kaks täiesti uut tunnustamise vormi.

Maakonna kõrgeim autasu on Valgamaa Vapimärk- hõbedast kaheksaharuline stiliseeritud rukkilill, mille peal on hõbedast rukkipeadest pärg. Pärga keskel on Valgamaa vapp. Seda autasu antakse elutöö eest neile, kes oma töö ja tegevusega on kaasa aidanud Valgamaa arengule. Sellega koos kaasneb rahaline preemia, mille suuruse otsustab vastav nõukogu. Autasu antakse välja kord aastas.

Valgamaa Teenetemärk antakse neile, kes on silma paistnud märkimisväärse, maakonna jaoks olulise saavutusega ning siin on tegemist nn aasta teoga.

Teenetemärkide andmise taotlusi on õigus esitada Valga maakonna valla- ja linnavalitsustel ning volikogudel, Valgamaal tegutsevatel juriidilistel isikutel, erakondadel, liitudel, seltsidel, klubidel ja eraisikutel. Teenetemärgid antakse kätte Eesti Vabariigi iseseisvuspäeva pidulikult kontsertaktusel.

Iga aastaseks tunnustuseks ja tänuks on „Aasta õpetaja” valimine. Lisaks vahendab Maavanem mitmete riiklike tunnustamiste koordineerimist ja auhindade väljastamist.

Elanike kaasamine

Valga maakonnas on loodud väga palju võimalusi elanike kaasamiseks erinevatesse otsustusprotsessidesse. Inimesel on vaba valik osaleda kogukonna tegevustes läbi seltside, ühingute, kolmanda sektori ühenduste, vabatahtlike tegevuste jms kaudu. Läbi erinevat programmide ja projektide on seltsingud, MTÜ-d, ühendused jne leidnud tegevuste rahastamiseks allikaid.

Naabrivalve piirkondade arv

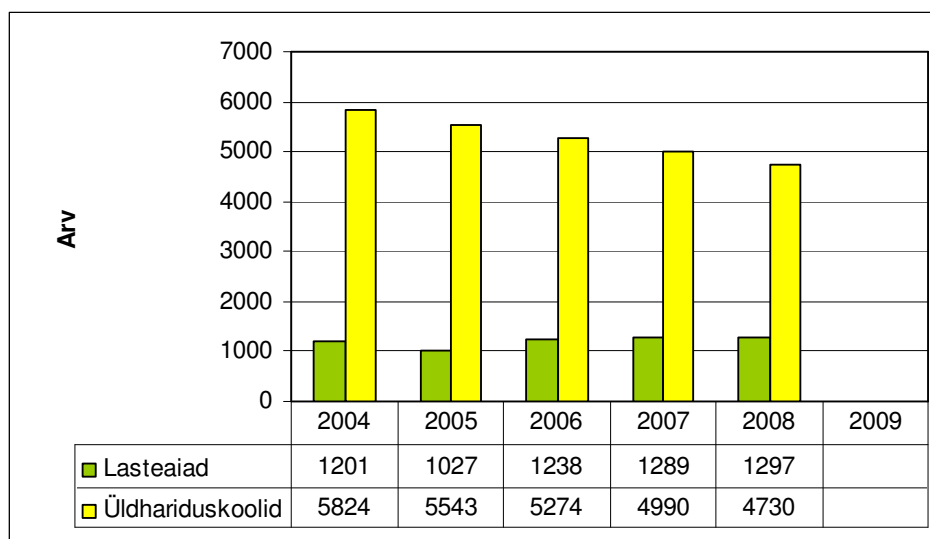
Indikaator näitab kogukonna kaasatust ja aktiivsust enda turvalisuse tagamisel. Ametlik statistikat naabrivalve olemasolu kohta on MTÜ Eesti Naabrivalvega ühinenud piirkondade või sektorite põhjal. Valga linnas ametlikult MTÜ-ga Eesti Naabrivalve liitunud sektoreid ei ole. Visuaalselt on siiski linnapildis näha majadel märgistusi naabrivalve olemasolu kohta. Kahtlemata toimib väiksemas kogukonnas naabrivalve ka ilma vastava kokkuleppeta

3. LASTE JA NOORTE TURVALINE NING TERVISLIK ARENG

Õpilaste arv haridusasutustes

Antud indikaatori puhul vaadeldakse maakonnas olevate lasteaedade, üldhariduskoolide õpilaste arvu.

Joonisel 25 on kujutatud õpilaste arv Valgamaa koolides ja lasteaedades. Jooniselt nähtub õpilaste arvu vähenemise trend üldhariduskoolides, mis on mõjutatud gümnaasiumiosa õpilaste arvu vähenemisest. Lasteaedades käivate laste arv on tõusutrendil, mida on mõjutanud sündivuse tõus ning tööturu soodsama olukorra tõttu vajaduse suurenemine lapsehoiu järele.

Joonis 25 Õpilaste arv koolides aastate lõikes
Allikas: Valga Maavalitsus

Valgamaal on üks kutseõppekeskus

Valgamaa Kutseõppekeskus

				2004	2005	2006	2007	2008
Valga maakond	Vastuvõetud	Eesti keel	Defineerimata baasharidusega kutseõpe	0	0	8	7	24
			Kutseõpe põhihariduse baasil	137	163	152	127	145
			Kutseõpe keskhariduse baasil	53	66	60	34	50
Õppijad	Eesti keel	Defineerimata baasharidusega kutseõpe	0	0	8	12	30	
		Kutseõpe põhihariduse baasil	394	430	445	443	410	
		Kutseõpe keskhariduse baasil	121	116	126	97	100	
Lõpetanud	Eesti keel	Defineerimata baasharidusega kutseõpe	0	0	0	1	4	
		Kutseõpe põhihariduse baasil	58	77	23	107	119	
		Kutseõpe keskhariduse baasil	44	50	157	47	31	

Märkus:

Vastuvõetud ja õppijad on õppeaasta alguses, lõpetanud õppeaasta jooksul. Lõpetanute korral näitab aasta õppeaasta lõpu aastat, ülejäänud juhtudel õppeaasta algusaastat.

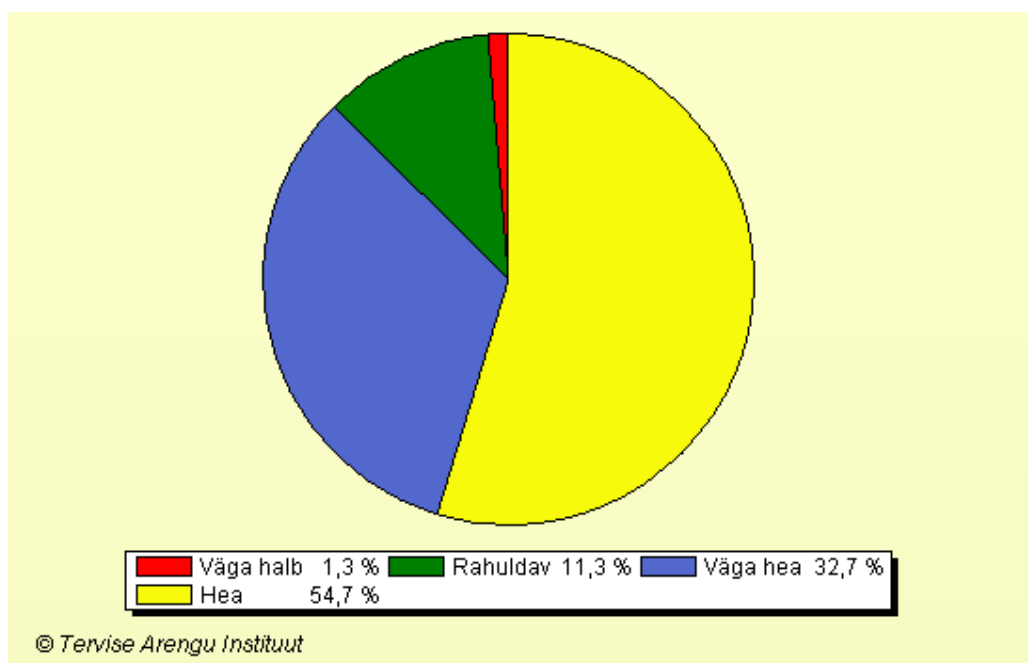
2008. aasta vastuvõetud õppijate arv on korrigeeritud 30.06.2009.

Allikas: ESA HT58 30.06.2009

Laste subjektiivne tervisehinnang

Järgnevates indikaatoris kajastatakse laste tervisekäitumise olukorda, mille aluseks on Tervise Arengu Instituudi „Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring 2005/2006 õppeaastal”. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuringusse on kaasatud 11-, 13- ja 15-aastased lapsed, kes ise ankeetküsitluses andsid hinnangu oma tervise ja tervisekäitumisele. Tulemuste esitluses on 15 maakonda rühmitatud viieks administratiivseks piirkonnaks, Uuringutulemustes kuulub Valgamaa ühte piirkonda Tartu, Jõgeva, Põlva ja Võru maakonnaga.

Käesolevas indikaatoris käsitletakse uuringus osalenud laste enese hinnangut oma tervisele. Joonisel 22 on esitatud graafiliselt laste hinnangu jagunemine oma tervisele piirkonnas, millised näitajad on Eesti mujal piirkondades enam-vähem samasugused.

Joonis. Laste tervise enesehinnang piirkonnas.

Allikas: Tervise Arengu Instituut, 03.12.2009

Hinnang oma tervisele muutus kehvemaks, mida kehvem oli pere majanduslik olukord. Nii näiteks hindas oma tervist väga halvaks juba 6 % halvast majanduslikust olukorrast olevate perede lastest.

Depressiooniepisoode viimasel 12 kuul esinenud 26 % lastest piirkonnas, teistes piirkondades samaväärselt, kuid Harju- ja Raplamaal juba 40 %. Mitte-eestlastest laste hulgas depressiooni esinenud 57,6 %, eestlastel 26,2 %. Depressiooni lastel esineb 56,4 % juhtudest halva majandusliku olukorraga peredes, seejuures kui heas majanduslikus olukorrast peredest lastel on depressiooni esinenud 30 % lastest.

Kehaline aktiivsus ja kehakaal

Uuringust „Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring 2005/2006 õppeaastal”

Piirkonnas on kehaliselt aktiivne 5 – 7 päeval nädalas on 42 % lastest ja 1 – 4 päeva nädalas 55 % lastest. Kehaliselt ei ole aktiivne 3 % lastest. Samasugused näitajad on ka mujal Eestis.

Kehaline aktiivsus väheneb, mida halvem on pere majanduslik olukord.

Kehamassiindeksi põhjal on ülekaaluliste laste arv piirkonnas oli väikseim Eestis: 2,8%, teistes piirkondades oli see 3,5 kuni 5,5 %. Samas alakaaluliste laste osakaal oli piirkonnas kõrgeim: 47,8 %, teistes piirkondades vahemikus 36,6 – 43,2 %.

Mitte-eestlaste hulgas esineb alakaalulisust rohkem kui eestlaste hulgas (48 ja 41,3 %) ja ülekaalulisust vähem (2,8 ja 4,3 %).

Ülekaalulisust esineb rohkem halva majandusliku olukorrast peredest lastel: 8 %; hea ja keskmise majandusliku olukorrast peredes vastavalt 3,7 ja 4,2 %. Alakaalu esineb rohkem hea majandusliku olukorrast peredest lastel (45 %), teistes gruppides 38 – 40 %. Seega ei ole alakaalulisus ilmselt vähese toitumisega seotud, vaid muude põhjustega.

Söltuvusainete tarvitamine

Uuringust „Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring 2005/2006 õppeaastal” (loe p 3.8.)

Alkoholi on piirkonnas proovinud 63 % lastest, samas suurusjärgus teiste piirkondadega, Ida- ja Lääne-Virumaal mõnevõrra rohkem. 11. eluaastaks on alkoholi proovinud 41,4 % poistest ja 21,6 % tüdrukutest, 15. eluaastaks aga 87-89 % poistest-tüdrukutest. Eestlastest laste alkoholi tarbimise kogemus mõnevõrra suurem: 67,6 %, mitte-eestlaste hulgas 52,9 %. Alkoholi tarvitavad rohkem halva majandusliku olukorrast peredest lapsed: 74,8 %, samas kui hea majandusliku olukorrast perede lastest on alkoholi tarvitanud 61,8 %.

Esmakordne purju joomise kogemus on 12 % lastest 13. eluaastaks. Iga kuu ja harvemini alkoholitarbimise sagedus on suurem eestlaste hulgas, sagedasem alkoholitarbimine on eestlaste ja mitte-eestlaste hulgas ühesugune, igapäevane alkoholitarbimine mitte-eestlaste hulgas 3,1 %, eestlaste hulgas 1,2 %. Alkoholitarbimise sagedus on majanduslikult halvast olukorrast peredest laste hulgas suurem, iga päev tarvitab alkoholi 5,5 %, samas teistes gruppides on see protsent 1,5.

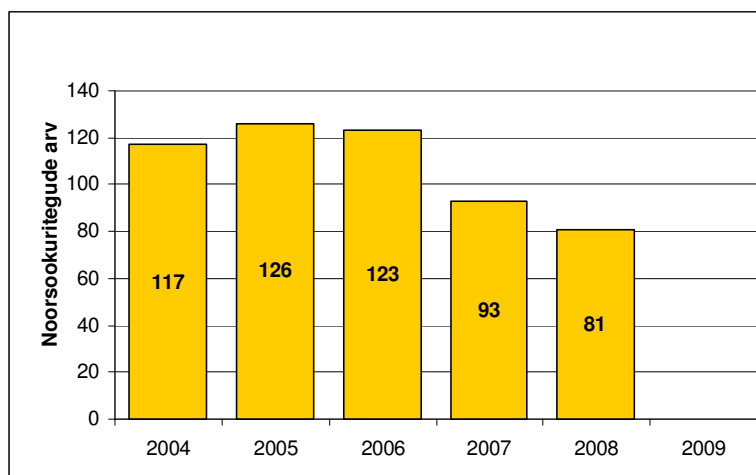
Koolitoit

Uuringust „Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring 2005/2006 õppeaastal” Sooja lõunasööki 7 päeval nädalas sööb 50 – 57 % lastest, Valgamaaga piirkondlikus grupis on selle osakaal suurim, 56,8 %. Heas majanduslikus olukorrast peredest lastest sööb 56 % iga päev lõunasööki, samas halvast majanduslikus olukorrast peredest 41 %.

Koolikohustuse täitmine

Antud indikaator vaatleb seaduses ettenähtud mahus koolis käimist kooliastmete (algkool, põhikool) lõikes lapse elukoha järgi ning võimaldab hinnata riskinoorte osakaalu ja planeerida sekkumisi. Hariduse infosüsteemis on siiski andmed vaid pikaajalise koolikohustuse täitmise kohta, lühiajalisemad probleemid selles ei kajastu ning kättesaadavad andmed puudulikud. Koolikohustuse täitmatajätmine ja noorte süüteod on omavahel väga tihedalt seotud, seega vaatleme neid koos. Noorte süütegude osas analüüsitakse noorte poolt toime pandud õigusrikkumisi aastas ja kajastatakse ka politsei ja alaealiste komisjoni andmeid, kes arutavad alaealiste poolt toime pandud õigusrikkumisi ja rakendab mõjutusvahendeid. Süüteod on karistusseadustiku kohaselt kuriteod ja väärted.

Noorte süüteod

Joonis 26. Noorte(kuni 18a.) poolt toimepandud rikkumiste arv aastate lõikes
Allikas: Valga Maavalitsus, Valga politseijaoskond

ALAEALISTE KOMISJONIDE TEGEVUS

Valga maakonnas töötab kaks alaealiste komisjoni: maakondlik komisjon loodi 1998. a Valga Maavalitsuse juurde, kohaliku omavalitsuse komisjon alustas tööd 01.09.2006 Tõrva Linnavalitsuse juures. Tõrva piirkonna alaealiste komisjoni pädevusse kuuluvad Tõrva linna, Helme ja Põdrala valla alaealiste õigusrikkumiste arutelud, mõjutusvahendite määramine ning oma haldusterritooriumil alaealistega tehtava kriminaalpreventiivse töö koordineerimine. 2008. a maakondlik erinoorsootöö koondstatistika kajastab mõlema komisjoni tööd.

ALAEALISTE ÕIGUSRIKKUMISTE ARUTELUD 2003 – 2008

Aasta	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Õigusrikkumiste arv	80	117	126	123	93	91
Korduvarutelude arv	10	3	2	3	13	5

ALAEALISTE KOMISJONI POOLE PÕÖRDUMISTE ALUSED 2003 – 2008

Pöördumiste aluseks on järgmised teod	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Koolikohustuse mittetäitmine	57	56	56	44	49	28
Karistusseadustikus ettenähtud kuriteokoosseisule vastav õigusvastane tegu	12	12	40	31	26	18
Karistusseadustikus või muus seaduses ettenähtud väärteokoosseisule vastav õigusvastane tegu	22	33	32	48	18	45

ALAEALISTE KOMISJONI POOLT KOHALDATUD MÕJUTUSVAHENDID 2003 – 2008

Mõjutusvahendid vastavalt AMS § 3 lg 1	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hoiatus	43	59	86	97	75	70
Koolikorraalduslikud mõjutusvahendid	15	14	6	5	4	-
Vestlusele suunamine	20	22	13	18	25	16

psühholoogi, narkoloogi, sotsiaaltöötaja või mõne muu spetsialisti juurde						
Lepitamine	2	-	-	-	-	-
Kohustus elada vanema, kasuvanema, eestkostja või perekonnas hooldaja juures või lastekodus	7	2	-	3	4	1
Üldkasulik töö	8	20	25	19	13	11
Käendus	-	1	1	-	-	-
Noorte- või sotsiaalprogrammides või rehabilitatsiooniteenuses või ravikuurides osalemine	-	3	6	8	4	5
Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamine	8	2	4	3	4	-

ALAEALISTE ÕIGUSRIKKUMISI ENNETAVATE KRIMINAALPREVENTIIVSETE PROJEKTIDE TOETAMINE 2003 – 2009

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toetuse suurus	133 000	79 800	87 226	75 997	76 584	128 525	125 778
Projektide arv	10	7	8	4	11	14	11

Alaealiste komisjoni 2009. a kriminaalpreventiivse tegevuse prioriteetid:

- 1) alaealise mõjutusvahendite seaduse § 3 lg 1 p 8 täitmiseks alaealistele võimaluste loomine noorte- või sotsiaalprogrammides osalemiseks – alaealiste sotsialiseerumise toetamiseks aastaringse tegevuse võimaldamine, sh psühhosotsiaalne abistamine ja käitumise korrigeerimine;
- 2) psühholoogiliste nõustamisteenuste süsteemi arendamine;
- 3) noortele suunatud alternatiivõppe võimaluste toetamine (õpiabi käitumis- ja õpiraskustega lastele, õpilaskodude ja kasvatusraskustega õpilaste klasside tegevuse toetamine jne);
- 4) vanemlusega toimetuleku koolitused;
- 5) Valgamaa laste heaolu võrgustiku integreerituse ja koostöö tõhustamine;
- 6) tugiõpilaskodude jätkusuutlikkuse tagamisele kaasa aitamine;
- 7) alaealiste vaba aja veetmise võimaluste laiendamine;
- 8) alaealisele tugiisiku teenuse arendamine.

NÕUSTAMISKOMISJONI TEGEVUS

Valga maakonna nõustamiskomisjon on moodustatud Valga maavanema korraldusega. Komisjon on viieliikmeline.

Nõustamiskomisjoni pädevused:

- 1) määrata hariduslike erivajadustega õpilastele võimetekohane õppekava või õppevorm;
- 2) suunata õpilane lapsevanema (hooldaja) nõusolekul sanatoorsesse kooli, erikooli või eriklassi;
- 3) suunata laps lapsevanema (hooldaja) nõusolekul erilasteaeda või erirühma;
- 4) otsustada lapsevanema taotlusel koolikohustuse täitmise edasilükkamine;
- 5) määrata õpilane tervislikel põhjustel koduõppele lapsevanema taotluse ning eriarsti või perearsti soovitusel.

Täpsem info Valga Maavalitsuse kodulehel www.valgamv.ee - Komisjonid

ARUTELUDE ARV NÕUSTAMISKOMISJONIS 2002 – 2008

Aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Arutelude/otsuste arv	82	71	68	58	38	51	64

Riigi ja maakonna poolne initsiatiiv ja toetused lastele ja noortele

Tunnustamine

1. VABARIIGI PRESIDENDI JA PROUA EVELIN ILVESE VASTUVÕTT ÜLDHARIDUSKOOLIDE JA KUTSEÕPPEASUTUSTE PARIMATELE LÕPETAJATELE.
2. MAAVANEMA JA OMAVALITSUSTE LIIDU ESIMEHE VASTUVÕTT ÜLDHARIDUSKOOLIDE JA KUTSEÕPPEASUTUSTE PARIMATELE LÕPETAJATELE.
3. MAAVANEMA JA OMAVALITSUSTE LIIDU ESIMEHE VASTUVÕTT AINEOLÜMPIAADIDE VÕITJATELE JA NEID JUHENDANUD ÕPETAJATELE

Õpetajate tunnustamine

1. AASTA ÕPETAJA (riigi tasandil)
2. VALGAMAA AASTA ÕPETAJA (maakonna tasandil)

Tähtsamad traditsioonilised üritused lasteaedades

Lasteaed	Üritused
1. Aakre LAK	Teatri ühiskülastused ja matkad-ekskursioonid koos vanematega; Emade- ja isadepäeva tähistamine; Õppekäigud koos õpilastega; Jõulumaa külastus; Kevadpidu-lõpupidu
2. Hargla Kooli lasteaed	Kolletamispäeva matk; Isadepäev; Sandikarneval; Sõbrapäev; Emadepäev
3. Hummuli lasteaed "Sipsik"	Mihklipäeva laat; Jõululaat; Perepäev
4. Lüllemäe PK	
5. Keeni PK ettevalmistus-rühm	Iga-aastane kevadine esimene kohtumine rühmaga; 2. septembril rühma avapäev; Jõulupidu; Kaks meetodilist õppepäeva aastas lastevanematele; Lõpupidu
6. Laatre Lasteaed	Sõbrapäevapidu (Laatre, Tsirguliina, Õru ja Sangaste lasteaiad); Koolieelikute nädal + ööbimine lasteaias (erinevad üritused koolieelikutele); Jõulupäev; Emadepäev; Lasteaedade (Laatre, Tsirguliina, Õru ja Sangaste lasteaiad) spordipäev
7. Lasteaed "Buratino"	Isadepäeva perepidu; Jõulupeod; Lasteaia sünnipäev; Emadepäeva perepidu; Koolieelsete rühmade lõpupeod
8. Lasteaed "Kaseke"	Südamenädalal perespordipäev; Lasteaia laste esinemine sünnitunnistuste kätteandmisel; Rahvakalendri tähtpäevade tähistamine; Vabariigi aastapäeva rongkäik; Sõbrapäev koos Pääsukese lasteaiaga; Meetodikanädal kevadel (erinevad üritused ja koolitused)
9. Lasteaed "Mõmmik"	Lasteaia sünnipäev; Isadepäev, südamenädal
10. Lasteaed "Pähklike"	Spordipäevad peredele, Südamenädal, septembri tähistamine; Jõulupeod; EV aastapäev; Lasteaia sünnipäev; Lasteaia lõpupidu
11. Lasteaed "Pääsuke"	
12. Lasteaed "Tõrvalill"	Tere, sügis; Pargijooks; Lasteaia sünnipäev
13. Lasteaed "Võrukael"	Isadepäev, Jõulupidu; Lasteaia sünnipäev; Emadepäev; Kevadkontsert
14. Lasteaed "Walko"	Tarkusepäev; Spordipäev koos peredega; Mehiste meeste päev;

	Südamenädal; Jõulupidu
15. MTÜ "Hellenurme Mõis"	Tarkusepäev; Lasteaia sünnipäev; Osalemine SA VVV matkades; Vastlatrall; Kevadised õues õppe päevad Hellenurme mõisapargis; Lastekaitsepäeva piknik pargis
16. Puka Lasteaed	Isadepäev; Perepäev; Jõulud; Emadepäev; ekskursioon, matk, piknik
17. Pühajärve PK	Sügise sünnipäev (nunu näitus, mardilaat); Isadepäev; Jõulud; Vastlapäev; Emadepäev
18. Riidaja PK	Lasteaia sünnipäev; Isadepäeva matk; Jõulupidu; Emadepäeva kontsert; Lasteaia lõpupidu
19. Ritsu LAK	Lasteaia sünnipäev; Mihklilaat; Kadripäev; Jõulupidu; Osalemine maakonna tantsupeol; Lauluvõistlus koolis, vallas, piirkonnas, maakonnas
20. Sangaste Lasteaed	Perepäev; Isade- ja emadepäev; Sõbrapäevapidu (Laatre, Tsirguliina, Öru ja Sangaste lasteaiaid); Üks kord aastas maakonna õpetajatele koolituse korraldamine; Südamenädalal üritus lasteaia töötajatele
21. Sooru Lasteaed	Mihklipäev; Jõulupidu; Isadepäev; Emadepäev; Volbripäev-Nõiatrall; Lõpupidu
22. Tsirguliina lasteaed "Õnnelind"	Maipiiga ja spordipöisi valimine; Spordipäev naaberlasteaedadega; Emade- ja isadepäev; Sõbrapäev naaberlasteaedadega; Mihklipäev (laat, sügisandide ja -kompositsioonide näitus)
23. Öru LAK	Sügise sünnipäev; Emade- ja isadepäeva tähistamine; Kadri- või mardipäev; Jõulupidu

Tabel:

Allikas: Valga Maavalitsus

Huvialaringid koolides ja osalevate õpilaste arv

Ringi nimetus	Õpilaste arv				Koolide arv
	1.-3. kl	4.-6. kl	7.-9. kl	10.-12. kl	
Mudilaskoor	4004	109			16
Lastekoor		38	107		4
Poistekoor	33	43	71	19	4
Hobikoor			8	16	1
Noortekoor	15	10	14	24	4
Ansambel	14	22	23	2	6
Solistid	11	20	7		4
Lauluring	33	10	14		2
Muusikaring	21	36	38	6	3
Pilliring	13	12	3		3
Klaver	9	10	7		2
Akordion	3		3		1
Viiul			2		1
Löökpillid	12				1
Puhkpill		10			1
Näitering	79	46	43	31	12
Draamaring	28	16	28		2
Käpiknuku-teater	25	6			1
Nukuteater	15				1
Laulu-mängu-tantsu-näiteringid	61	33			3
Muusikaliring			5	26	1
Tantsuring	50	16	22		5
Tantsuring „Marleen”			11	8	1
Rahvatants	209	152	58	30	18

Valgamaa terviseprofiil ja tervisedenduse tegevuskava 2010 - 2013

Line-tantsuring	6	6			1
Kunstiring	56	16	12		7
Kunsti- ja puitnikerduse ring	13	9			1
Poiste tööõpetus	4	8			1
Masinatikand ja õmblemine			8		1
Käsitöö	26	39	21	1	6
Puutöö	5	22	19		3
Meisterdamine	87	28	24		5
Tehnikaring		5	15		1
Majandusõpe	62	23			4
Majandusring	40	31	83	10	5
Emakeele ring		13	5	8	1
Lugeda on mõnus		5	15		1
Inglise keel	-/11	-/11	13	21	3
Prantsuse keel			6	7	1
Eesti keel		20			1

Matemaatika	24	24		3	3
Teaduskool				16	1
Arvutiring	362	238	140	14	21
Rütmika		1	15	1	1
Liikumising	13	14	8		2
Võimlemis- ja aeroobikaring	15		8	8	3
Ravivõimlemine (bassein)	15				1
Ravivõimlemine (saal)	15				1
Spordiring	132	87	48		11
Sportmängud	28	9	18	19	1
Pallimängud	26	30			3
Korvpall	8	36	33	29	4
Võrkpall		16	40	8	5
Jalgpall	7	22	26	4	3
Rahvastepall	34				1
Kergejõustik		38	77	21	7
Kehakultuuriring	17	66			1
Üldkehaline ettevalmistus	17	12	1		1
Malering	29	1	1		1
Kabe-malering			10		1
Kabering	5	4	1		1
Ujumine	5	12	39	5	1
Laskmine, pallimäng	3	3	3		1
Judo	11	7			1
Iluvõimlemine	21	15			1
Laskering	11	11			2
Loodusring	32	21	18		5
Skauudid			16		1

Loodus-sõprade ring	16	11			1
Kodundus	3	20	20		3
Giidid, kodu-uurijad			4		2
Meediaring		5	15	14	4
Weebistuudio			2	4	1
Raamatu-sõbrad	13				1
Raamaturing	9	10	3		1
Kirjanduse ring		7	3		1
Liikluring	60	32			6
Arendusrühm	9	4			1
Lilleseadering	7				1
Koolileht		3	7		1
Alaline					
Video ja fotoring			2	7	1
Raadioring			1	4	1
Folklooriring	9	7	8		2
Kodulooring				11	1
Kooli ajalugu				9	1
Loovus	19				1
T.O.R.E.		8	43	3	2
Muinasjutu-ring	12				1
Esmaabi		6	17		2
Orienteerumine	1	8	4		1
4H		4	23	20	1

NOORSOOTÕ

Valgamaa Noortekogu

Valgamaa Noortekogu eesmärgid

Peaesmärk: võimaldada Valgamaa noortel osaleda otsustamisprotsessides ja kaitsta maakonna 7-26aastaste noorte huvisid neid puudutavates valdkondades kõrgemal tasandil. Valgamaa Noortekogus oli 2009. aastal 14 liiget.

Prioriteedid:

- tuua noorte probleemid ja vajadused maakonna tasandile;
- suurendada põlvkondadevahelist üksteisemõistmist;
- leida meetodeid noorte osaluse tõstmiseks ühiskonnaelus ja võimaluste mitmekesistamiseks;
- propageerida entusiastlikku ellusuhtumist;
- luua oma eesmärkide täitmiseks toimiv koostöövõrgustik (noorteorganisatsioonid ja -ühendused; kohalikud omavalitsused jt maakonnas tegutsevad noorte osaluskogud);
- tagada noortekogu jätkusuutlikkus.

Huvikoolid

Valga Muusikakool

Õpilasi 224, pedagooge 31

Tõrva Muusikakool

Õpilasi 97, pedagooge 9

Otepää Muusikakool

Õpilasi 85, pedagooge 14

PUKA Kunstikool

Õpilasi 30, pedagooge 4

Noorteühendused ja organisatsioonid maakonna koolides

Kool	Organisatsiooni nimetus	Liikmete arv
1. Hargla Kool	Kodutütred	9
	Noorkotkad	7
2. Hummuli Põhikool	Mitteformaalne ühendus „Noor mulk“	11
3. Keeni Põhikool	T.O.R.E.	7
4. Otepää Gümnaasium	Skaudid	16
5. Pikasilla Algkool	Kodutütred	8
	Noorkotkad	10
6. Puka Keskkool	Kodutütred	10
	Noorkotkad	15
7. Riidaja Põhikool	Kodutütred	4
	Noorkotkad	7
8. Tsirguliina Keskkool	Kodutütred ja Noorkotkad	33
	Punane Rist	5
	T.O.R.E.	41
	Õpilasfirma Digi M	5
	Õpilasfirma Doorway	4
9. Tõrva Gümnaasium	Eesti 4H	47
	Punase Risti Noored	7
10. Valga Gümnaasium	T.O.R.E.	35
	Kodutütred	20
	Noorkotkad	20
	Virgil-projekt	32
	MTÜ Kungla	31
11. Valga Põhikool	T.O.R.E.	20
	Punase Risti Noored	15
	MTÜ stuudio Naeratus	38
	SK Mesilased	10
12. Valga Vene Gümnaasium	T.O.R.E.	11
	Võrkpalliklubi Viktoria	80

Õpilasesindused

Kool	Liikmete arv
1. Ala Põhikool	10
2. Audentes	55
3. Hargla Kool	9
4. Helme SIK	12
5. Hummuli Põhikool	10
6. Keeni Põhikool	11
7. Otepää Gümnaasium	28
8. Palupera Põhikool	11
9. Puka Keskkool	15
10. Pühajärve Põhikool	73
11. Tsirguliina Keskkool	20
12. Tõrva Gümnaasium	24
13. Valga Gümnaasium	16
14. Valga Jaanikese Kool	9
15. Valga Põhikool	14

16. Valga Vene Gümnaasium	33
------------------------------	----

NOORTEÜHENDUSED JA -ORGANISATSIOONID VALGAMAAL

NOORTEÜHENDUS ELO TÕRVA KLUBI

Valgamaal tegutseb ELO alates 1988. aastast.

Eesmärgid:

- 1) aidata kaasa lapse igakülgsel arengule;
- 2) kujundada lastel humaanset maailmavaadet loodusseaduste mõistmisel, sallivust, abivalmidust;
- 3) õpetada lastele demokraatiat, anda üheskoos tegutsemise tarkust ja organiseerimiskogemust;
- 4) anda lastele võimalus kaasa rääkida Eesti elu korraldamisel;
- 5) kaitsta laste huve ja õigusi.

KODUTÜTARDE VALGAMAA RINGKOND

Kodutütred on Valgamaal 241.

Eesmärgid:

- 1) kasvatada kõrge moraaliga isiksust erinevate võistluste, õppuste ja matkade abil;
- 2) anda ettevalmistus toimetulekuks erinevates olukordades;
- 3) arendada tüdrukutes veendumust, et nende haridusest ja haritusest oleneb nende endi tulevik.

NOORTE KOTKASTE VALGAMAA MALEV

Noorkotkaid on Valgamaal 208.

Eesmärk:

skautlike kasvatus- ja treenimismeetodite kaudu igakülgselt arenenud patriootiliste noorte meeste kasvatamine.

EESTI SKAUTIDE ÜHINGU OTEPÄÄ SKAUDILIPKOND

Skaute on Valgamaal 25.

Eesmärgid:

- 1) skautliku noorteprogrammi arendamine, võttes aluseks maailma skautluse uuemad arengusuunad;
- 2) Eesti ühiskonna vajaduste ja noorte huvide järgimine.

EESTI PUNASE RISTI NOORED VALGAMAA SELTS

Liikmeid on 212, neist aktiivseid 18.

Eesmärgid:

- 1) koolitada noori tööks noorsoorühmades, käsitledes kultuuride ja isikutevahelist mõistmist, tolerantsust ja kaastunnet, üksikute ja organisatsioonide koostöövorme;
- 2) sisustada noorte vaba aega, kaasates neid projektide kaudu preventiivsesse töösse sõltuvusainete ja nakkushaiguste ennetamisel;
- 3) arendada vabatahtlikkust noorte hulgas elanikkonna abistamiseks eriolukorras, katastroofis ja enimhaavatavate inimeste toetamisel.

NOORTEÜHENDUSE RES PUBLICA NOORED KONSERVATIIVID VALGAMAA KLUBI

Valgamaa klubis tegutseb 15 liiget.

Res Publica Noored Konservatiivid on Ühendus Vabariigi Eest – Res Publica noorteühendus. Klubi on mõeldud poliitiliselt aktiivsetele noortele, kellel on soov genereerida uusi ideid, kohtuda huvitavate inimestega jmt.

VALGA REFORMIERAKONNA NOORTEKOGU

Valga Reformierakonna Noortekogu klubis on 40 liiget.

Ühendus loodi 2001. aasta oktoobrikuus. Siiani on osa võetud iga-aastastest Noortekogu ja erakonna suvepäevadest, korraldatud maakonna ja Lõuna-Eesti klubide seminare, koosviibimisi ja üritusi. Osaletud on Tartu, Tõrva, Elva, Otepää klubide organiseeritud üritustel ja koolitustel.

Eesmärgid:

- 1) noorte aktiveerimine;
- 2) anda noortele võimalus korraldada üritusi;

3) osaleda ise kõikvõimalikel eestvedamistel. Noortekogu tegevus aitab noortel avardada maailmapilti ning paremini aru saada asjadest, mis toimuvad nende ümber. Kaugem siht käsitleb erakonna põhimõtete levitamist ning võimul püsimist.

STUDIO „JOY”

Stuudio „Joy” on alates 1995. aastast tegutsev mittetulundusühing, mille all tegutsevad erinevad huvialaringid: 11 tantsutruppi 249 tantsijaga, 2 vokaalansamblit ja 20 solisti. Stuudio on võtnud osa vabariiklikest ja rahvusvahelistest tantsu- ja vokaalfestivalidest ja konkurssidest, kus loodi ja praeguse ajani säilitatakse suhteid loominguliste kollektiividega Bulgaarias, Ungaris, Lätis, Leedus, Poolas, Venemaal ja Eestis.

Stuudio „Joy” ülesandeks on toetada ja arendada noortes inimestes initsiatiivi ja võimet saavutada elus oma eesmärged, aidata leida kunstilise eneseväljenduse alternatiive Eestis ja Lätis ning kogu maailmas, valmistada ette heal professionaalsel tasemel kontsertprogramme, aidata integreeruda Eesti ühiskonda ning edaspidi Euroopasse neil noortel, kelle emakeeleks on vene keel. Stuudio „Joy” peamiseks missiooniks on vähendada noorte sotsiaalset isolatsiooni, arendada nende individuaalset arengut mõtestatud tegevuse kaudu.

MTÜ VALGA ROCKIKLUBI

Valga Rockiklubi tegutseb alates 2002. aastast, korraldab iga kuu Eesti ja välismaiste alternatiivbändide kontserte, rendib ürituste korraldamiseks helitehnikat ning on proovipaigaks viiele noortebändile ning kooskäimiskohaks paarikümnele rockmuusika austajale.

OTEPÄÄ AVATUD NOORTEKESKUS

Põhilisteks külastajateks on 3.-7. klasside õpilased ehk noored vanuses 9-15.

Keskuses käib ka vanemate klasside õpilasi. Igapäevaselt pakub noortele enim huvi söögi tegemine, piljard, erinevad lauamängud, aktiivsed välimängud nagu aardejaht ja teised võistlused. Hetkel on käsil nn VIP ruumi sisustamine padjatoaks, kuhu on eesmärk saada üle saja padja. See annab nii tegevust patjade otsimiseks kui õmblemiseks.

Noori koguneb Noortekeskusesse iga päevaga järjest enam. Suvekuudel on soov rakendada noori nii talgutel kui ka tööl, et pakkuda soovijaile lisaraha teenimise võimalust ning arendada neid läbi töötegemise.

VALGA AVATUD NOORTEKESKUS

Valga Avatud Noortekeskus avati 1. veebruaril 2002. aastal Valga Kultuuri- ja Huvialakeskuse tegevusharuna. Nädalas külastab noortekeskust ligi 500 noort ja nendest 60% on muukeelsed noored.

Lisaks igapäevastele vaba aja tegevustele, millest enamus on noorte jaoks tasuta (lauamängud, perioodika, internetipunkt, videofilmid, muusika kuulamise võimalus), saavad noored keskkuses korraldada infopäevi ja meelelahutuslikke üritusi.

Noortekeskus pakub noortele ka mitmeid teenuseid - noorsooteabe pakkumist, noorteürituste korraldamise võimaldamine, huvitegevuse võimaldamine, aga ka inventari laenutus ning projektide teostamine väljaspool noortekeskust. Valga Avatud Noortekeskus annab võimaluse erinevateks tegelusteks eelkõige neile noortele, kel pole majanduslikke võimalusi kasutada pakutavaid tasuta vaba aja teenuseid. Avatud on mängude ruum ja internetituba.

Noortekeskust saavad külastada hommikustel kellaaegadel lasteaedade lapsed. Oma koolitusi ja õppepäevi viivad majas läbi erinevad asutused ja institutsioonid.

MTÜ TÕLLISTE AVATUD NOORTEKESKUS TANK

Tõlliste Avatud Noortekeskusesse TANK kuulub 104 liiget. Noored on vanuses 6-22 aastat ja 6 liiget on täiskasvanud (asutajaliikmed ja kuuluvad juhtkonda). Noorte aktiivgruppi kuulub 10 noort, kes on teistest aktiivsemad nii tegevuses kui ka organiseerimises. Tulevikus loodetakse noorte arvuks keskkuses umbes 150.

Noortekeskusel on oma sümboolika, lipp ja liikmesärgid.

Noortekeskuses on lastele ja noortele loodud järgmised tegevused: lauamängud, arvutite ja interneti kasutamine, Digi TV vaatamise võimalus, piljard, lauatenis, lauahoki, joonistamispäev (võistlus), BINGO-mäng, kokanduspäev, ööbimised noortekeskuses nt ÖÖTANK, filmiöö

Ringidest on maaliring, meisterdusring ja multifestiivstudiod. Traditsioonilised üritused on noortekeskuse sünnipäev ja suvepäevad ning Piller-Palli-Päev (lastekaitsepäev). Ühiselt tähistatakse sõbrapäeva, vastlaid, munadepühi, kadri- ja mardipäeva, jõule jne.

HARGLA MAAKULTUURIMAJA STRUKTUURIÜKSUS TAHEVA VALLA AVATUD NOORTEKESKUS

Keskmine külastatavus on 15 noort päevas. Noortel on võimalik mängida piljardit, koroonat, lauamänge, võrkpalli; vaadata filme. Olemas on trenaažöörid, süntesaator, õues mänguväljak. Ruumid on remonditud ja rõõmsavärvilised. Olemas on poksiruum. Soovijad saavad osaleda tantsu-, kunsti- ja käsitööringides.

TAHEVA KÜLAKESKUS

Keskmine noorte külastatavus on 5-10 noort päevas. Neil on võimalik kasutada avalikku internetipunkti ja võtta osa erinevatest üritustest.

KOIKKÜLA KÜLAKESKUS

Keskmine külastatavus on päevas 10-15 noort. Võimalik on mängida piljardit, lauatennist, õhuhokit, laua- ja pallimänge ning vaadata filme. Olemas on korralikud spordi- ja jõusaalid. Korraldatakse erinevaid üritusi.

TÕRVA NOORTEKESKUS

Tõrva Avatud Noortekeskus vastavalt Avatud Noortekeskuste põhimõtetele.

Vabaajaline tegevus – võimalik mängida lauamänge, kaarte, koroonat, lauatennist, noolemängu, TV mängu, kuulata muusikat, lugeda ajalehti ja ajakirju, vaadata telerit või niisama sõpradega aega veeta. Tegutsevad erinevad huviringid – Tõrva ELO, poiste puidutöö, noortebändid. Võimalik on mängida koroonat, lauatennist, piljardit ja teisi väiksemaid lauamänge, külastada väikest jõusaali, vaadata televiisorit, kuulata muusikat, lugeda ajalehti, ajakirju ning saada infot edasise haridustee jätkamiseks. Avatud on 6 arvutiga internetipunkt.

MTÜ HUMMULI NOORTEKESKUS

Liikmeid on 53. Noortekeskuse aktiiv osaleb ja viib läbi erinevaid koolitusi ja meelelahutusüritusi. Aidatakse kaasa ka suuremate vallatürituste korraldamisel. Toimuvad traditsioonilised suve alguse ja suve lõpu peod.

Noortekeskuse eesmärgiks on:

- taastada Hummuli alevikuga seotud isikute ühtekuuluvustunne;
- ühendada energia valla kultuurielu aktiveerimiseks;
- ühingu liikmete omavahelise koostöö arendamine;
- vastastikune abistamine;
- kogemuste ja info vahetamine;
- keskkonna arendamine ja hoidmine lastele ning noortele rõõmu ja rahulolu pakkumiseks;
- meeskonnatöö ja iseseisvuse õpetamine noortele;
- laste füüsilise, vaimse ning sotsiaalse arengu järjepidev toetamine;
- laste ja noorte spordi ning vaba aja aktiivse veetmise propageerimine ja edendamine;
- meelelahutusürituste korraldamine;
- noorsootöö hoogustamine.

MTÜ AVATUD HELLENURME NOORTEKESKUS

Noortekeskuse aktiivi kuulub paarkümmend noort ja kolm täiskasvanut. Noortel on arvuti ja interneti kasutamise võimalus, kasutada saab jõusaali, mängida lauamänge, piljardit ja viia läbi kokandusõhtuid. Korraldatakse erinevaid koosolekuid ja seminare. Kaks korda on toimunud linetantsu kursus. Pidevalt osalev seltskond koosneb 20-25 noorest, kes pakatavad tegevusideedest. On hulgaliselt projektiideid, mida soovitakse edaspidigi teostada.

KARULA VALLA AVATUD NOORTEKESKUS

Karula valla Avatud Noortekeskus loodi 1. veebruaril 2008. aastal. Eesmärgiks on edendada külaelu, parendada inimsuhteid, säilitada rahvuskultuuri ning sisustada noorte vaba aega. Lüllemäe Kultuurimajas on noortel oma tuba, kus on võimalik vaadata filme, kasutada arvutit, mängida lauamänge. Saalis on võimalik mängida koroonat ja lauatennist.

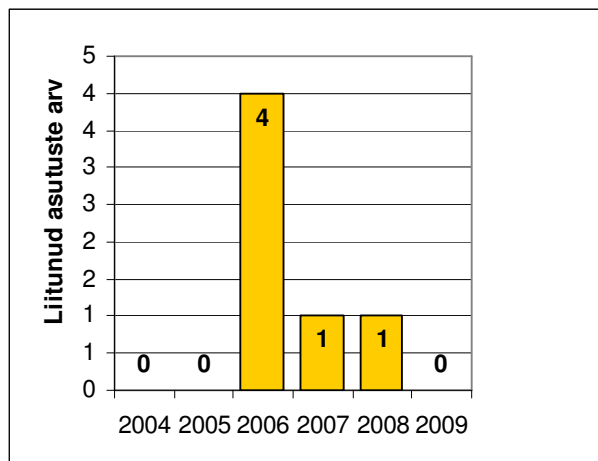
KUIGATSI KÜLAMAJA

Kuigatsi külamajas tegutseb noortetuba. Keskmine külastatavus päevas on 10 noort. Peamise tegevusena korraldatakse lauamänguõhtuid.

TERVISLIK ELU-, ÕPI- JA TÖÖKESKKOND

Tervist edendavate töökohtade, lasteaedade ja koolide võrgustikud koosnevad vabatahtlikkuse alusel ühendunud asutustest ja ettevõtetest, kes lähtuvad oma töös tervist edendava töökoha põhimõtetest ning näitab tervisedenduse tähtsustamist. Kättesaadav on vaid maakondlik statistika. Tervise Arengu Instituudi statistika kohaselt on Valgemaal 6 tervist edendavat töökohta registreeritud.

Tervist edendavad töökohad

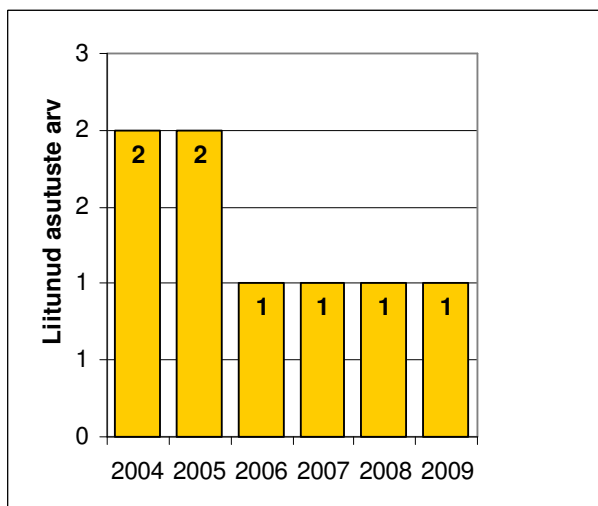

Joonis 27. Valgamaa TET
Allikas: Tervise Arengu Instituut

Tervist edendavad lasteaiaid

Tervist edendavateks lasteaedadeks oli Valga maakonnas 2009. aastaks registreeritud 1 lasteaed ja see on Hummuli Vallas asuv lasteaed „Sipsik” Samas valmistuvad Valga linna lasteaed Kaseke ja Otepää valla lasteaed Pähklike tervist edendavate lasteaedadega liitumiseks.

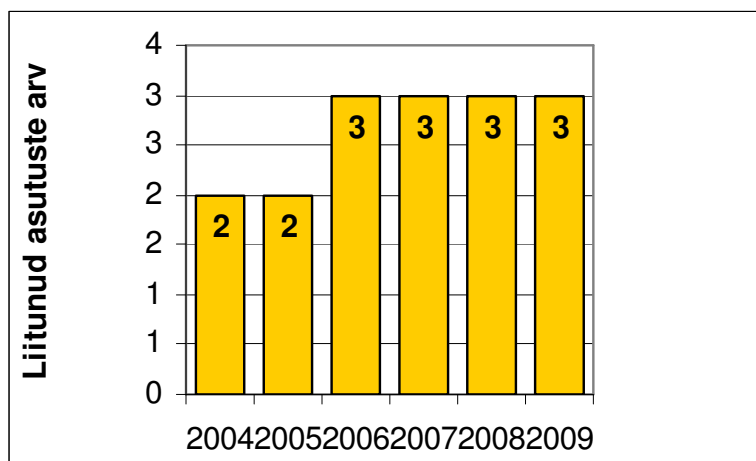
Tervist edendavateks koolideks oli Valga maakonnas registreeritud 2009. aastaks 3 kooli. Need ei olnud Valga linna koolid. Samasugused näitajad olid pea pooltes maakondades.

Joonis 27. Valgamaa TEL
Allikas: Tervise Arengu Instituut

Tervist edendavad koolid

Tervist edendavateks koolideks oli Valga maakonnas registreeritud 2009. aastaks 3 kooli. Need on Otepää Gümnaasium, Valga Vene Gümnaasium ja Keeni Põhikool. Liitumistegevuste ettevalmistamisega on alustanud Paluperä, Pühajärve, Hargla ja Valga Põhikoolid.

Joonis 27. Valgamaa TEK
Allikas: Tervise Arengu Instituut

Transport ja teedevõrk

Bussiliiklus

	2004	2005	2006	2007	2008
Riigipoolset sihtotstarbelist toetust saavate bussiliinide arv	34	33	33	41	38
sh linnaliine	2	2	2	2	-
Liiniläbisõit (tuh.km)	1909,5	1850,3	1842,3	1997,5	1814,3
sh linnaliinidel	263,1	277,8	266,0	265,0	243,9
Piletitariifid (kr)					
sh linnaliinidel	4,00	6,00	6,00	6,00	10,00/15,00
sh maakonnaliinidel	0,60	0,65	0,65-0,70	0,65-0,70	0,70-0,80
Saadud piletitulu (tuh.kr)	3535,9	4141,3	4522,3	5449,3	6388,0
Saadud sihtotstarbelist toetust (tuh.kr)	8849,5	11185,8	12912,86	13413,1	19918,7
sh ministeeriumilt	8083,1	10346,7	11895,56	11711,6	18026,8
sh omavalitsustelt	766,4	839,1	1017,3	1701,5	1891,9

Maakonda teenindavad bussifirmad (liinide arv)

	2004	2005	2006	2007	2008
AS Sebe	7	9	7	6	5

AS GoBus	4	4	4	44	43
AS Mulgi Reisid	9	8	8	2	2
AS Taisto Transport	4	4	3	4	4
AS Taisto Liinid	1	1	1	1	1
Heikki Truuvelt Mäe talu	1	1	1	1	1
Hargla Masinaühistu	1	1	1	1	1
AS Midima	1	1	1	1	-
OÜ Ekspress-Auto L	1	1	1	1	1
AS Harjumaa Liinid	-	-	-	3	3
AS Pärnu ATP	2	2	2	-	-
OÜ Põlva Reisijateveod	1	1	4	-	-
OÜ Trakmain	23	24	24	-	-
AS Võru Autobaas	2	-	-	-	-
Norma-A SIA (rahvusvaheline)	1	2	2	2	1
MootorReisi Aktsiaselts (rahvusvaheline)	1	1	1	1	1
Net-Bus GmbH (rahvusvaheline)	-	1	1	-	-

Märkused: * AS-i Võru Autobaas liine teenindab alates 2005. aastast AS SEBE

** AS-i Pärnu ATP, OÜ Põlva Reisijateveod ja OÜ Trakmain liine teenindab alates 2006. aastast AS GoBus

Märkused: * AS-i Võru Autobaas liine teenindab alates 2005. aastast AS SEBE

** AS-i Pärnu ATP, OÜ Põlva Reisijateveod ja OÜ Trakmain liine teenindab alates 2006. aastast AS GoBus

Reisijatevedu raudteel (reisijaid)

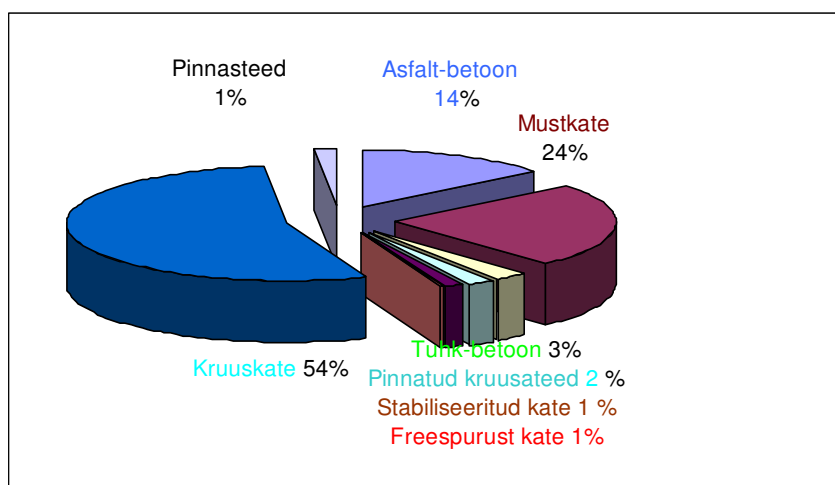
Peatus/jaam	2006		2007		2008	
	Peale	Maha	Peale	Maha	Peale	Maha

Palupera	1457	1342	1942	1809	325	304
Aakre	835	779	751	753	158	158
Puka	6159	5488	9439	7754	2020	1677
Mägiste	693	699	1071	919	190	146
Pikaantsu	289	314	244	339	44	55
Keeni	1242	1303	1398	1258	356	274
Mõneku	24	41	88	79	14	21
Sangaste	4938	3067	7321	4615	1393	877
Valga	12 654	14 475	15 537	18 817	3110	3469
Kokku	28 291	27 508	37 791	36 343	7610	6981

* Märkus: Reisirongide liiklus peatus raudtee remondi tõttu alates 01. aprillist 2008
Allikas: AS Edelaraudtee

Riigiteed ja katte Valgamaa

Katte liik	Põhiteed	Tugiteed	Kõrvalteed	Kokku
Asfalt-betoon	87,910	32,448	39,283	159,641
Mustkate	0,000	128,828	135,089	263,917
Tuhk-betoon	0,000	3,200	26,881	30,081
Pinnatud kruusateed	0,000	0,000	21,372	21,372
Stabiliseeritud kate			13,557	13,557
Freesipurust kate			5,241	5,241
Kruuskate	0,000	0,000	604,651	604,651
Pinnasteed	0,000	0,000	17,642	17,642
Kokku:	87,910	164,476	863,716	1116,102

2008.a. ehitati maakonna kruusateedele tolmuvabased katteid 6,4 km; ehitati 5,8 km kergliiklusteid ja teostati 16,65 km ulatuses tugi-maanteede taastusremonti
Korduspindamist teostati 53,6 ja kruusateede remonti 8,9 km.

Maanteede ja teerajatiste ehitus-, remondi- ja hooldetööd Valga maakonnas (mln kr)

	2004	2005	2006	2007	2008
Maanteede hoole	23,466	23,09	25,02	30,140	34,162
- suvihoole	15,46	15,37	16,49	18,500	23,133
- talihoole	8,006	7,72	8,52	11,640	11,029
Maanteede remont	15,544	30,2	251,83	105,960	26,496
- ülekatted	0,474	2,08	243,38	87,680	-
- korduspindamine	5,715	14,02	7,57	17,020	16,703
- kruusateede remont	9,355	14,1	0,88	1,260	9,793
Teerajatiste remont	0,162	4,44	0,21	-	9,125
Maanteede ehitus	23,133	6,7	38,20	1,640	39,565
- asfaltbetoon	0,473	2,44	0,29	-	-
- mustkatted	20,742	4,26	20,17	-	29,042
- pinnatud kruusateed	1,918	-	17,74	1,640	10,523
Teerajatiste ehitus ja rekonstrueerimine	-	-	7,98	23,850	-
Tööd kokku	62,305	64,43	323,24	161,590	109,348

Allikas: Lõuna Teedekeskus

Lõuna Teedekeskus

Majandus- ja kommunikatsiooniministri 12. detsembri 2008.a. käskkirja alusel alates 1. jaanuarist 2009 korraldati ümber Maanteeameti hallatavad riigiasutused Kagu ja Tartu Teedevalitsus, mille tulemusena Kagu Teedevalitsus liideti Tartu Teedevalitsusega ja nimetati ümber Lõuna Teedekeskuseks.

Lõuna Teedekeskuse põhiülesandeks on teehoiu korraldamine ja tingimuste loomine ohutuks liiklemiseks 5890 km riigimaanteedel Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga ja Võru maakonnas ning riigimaanteede hoolduslepingute ning ehitus- ja remonditööde tegemiseks sõlmitud lepingute täitmise kontrollimine ning omanikujärelevalve korraldamine.

Uues asutuses on arengu-, hoolde-, planeeringute-, ehitus-, liiklus-, finants- ja haldusosakonnad ning Eesti Maanteemuuseum Varbusel. Valdkondlike osakondade töötajad paiknevad nii keskuses Võrus kui maakondlikes esindustes, maakondlikke osakondi enam pole. Valga maakondlikus esinduses töötab 2009. aastal 5 inimest.

Keskkonna mõjurid

Maavarad

Maakonnas leiduvad maavarad on: savi, liiv, kruus ning turvas. Maavaradest kaevandati liiva, kruusa ja turvast.

Ehitusliiv ja ehituskruus

Mäeeraldiste piires kaevandati 2008. aastal 132 610 m³ (2007.a 191 741 m³) ehitusliiva ja 95 282 m³ (2007.a 172 304 m³) ehituskruusa. Seega on kaevandamismahud langenud võrreldes 2007. aastaga. Kaevandatud materjali kasutati maakonna piires teede- ja ehitustöödel ning remondiks. 2008. aastal on Valgamaa Keskkonnateenistuse poolt väljastatud 7 geoloogilise uuringu luba.

Vesi

Valgamaa joogiveeallikaks on põhjavesi. Pinnavett kasutatakse vaid kunstlume valmistamiseks Otepää piirkonnas. Veevõtt on maakonnas alates 1990.a. pidevalt vähenenud ja seda eelkõige põhjavee tarbimise vähenemise arvel. Veetarbe vähenemist on põhjustanud riikliku suurtootmise asendumine eraettevõtlusega. Alates 1994.a. on veetarbe vähenemine aeglustunud, kuid jätkub endiselt. Oma osatähtsus põhjaveevõtu vähenemises on kindlasti veearvestite paigaldamisel, saamaks teada tegelikke veekoguseid. Samuti mõjutab põhjavee kasutamist põhjaveevaru kui loodusressursi maksustamine. Veevõtu vähenemist tingib ka vee hinna pidev tõus.

Veekasutus maakonnas (tuh m³/a)

	2004	2005	2006	2007	2008
Omavalitsus					
Valga	410	499	419	509	453
Tõrva	79	79	66	69	54
Otepää	166	164	186	176	150
Teised	342	418	491	410	309
Kokku	997	1160	1162	1164	966

Allikas: Keskkonnaamet

Veevõtt ja vee tarbimine jaotuvad piirkonniti väga erinevalt. Kui Valga linna veetarbe moodustab peaaegu poole maakonna koguveetarbest, siis Öru valla veetarbimine vaid alla 1 %.

Heitvee puhastamine, reoveepuhastid

Reovee puhastamine (tuh m³ /a)

	2004	2005	2006	2007	2008
Kokku reovett	1494	1482	1358	1411	1375
Puhastatud	1488	1477	1352	1407	1373
Puhastatud nõuetekohaselt	1279	1135	1211	1283	1173

Allikas: Keskkonnaamet

Veeheide on inimese poolt mitmeks otstarbeks kasutatud vee tagasijuhtimine loodusesse puhastatud või puhastamata kujul. Selles valdkonnas kasutatakse kahte erinevat terminit: reovesi ja heitvesi. Reovesi on puhastamata veeheide ja heitvesi on reovesi, mis on läbinud spetsiaalse töötluse (mehaanilise,

bioloogilise ja keemilise). Koos veekasutuse vähenemisega on vähenenud ka loodusesse juhitava heitvee kogus. Looduslikesse veekogudesse juhitakse puhastamata heitveet vähe. Puhastamata heitvesi moodustab kogu heitveest alla 1%. Valdav enamus (üle nelja viiendiku) heitveest on bioloogiliselt puhastatud. Maa- asulatel on valdavalt väikepuhastid olemas, kuid vajavad rekonstrueerimist.

Heitvee reostuskoormus (t/a)

	2004	2005	2006	2007	2008
Fosfor	3,7	3,6	2,5	12,3	1,41
Lämmastik	25,2	22,5	17,9	17,8	12,7
BHT7	18,1	19,6	16,4	16,8	8,19

Märkus BHT 7- biokeemiline hapnikutarve ehk hapniku hulk milligrammides, mis kulub ühes liitris vees oleva orgaanilise aine lagundamiseks adapteerunud mikroorganismide poolt 7 päeva jooksul

Allikas: Keskkonnaamet

Välisõhk

Valgamaal oli 31.12.2008 seisuga välisõhu saasteluba 45 ettevõttel. Uued saasteloa omanikud on: SW Energia OÜ ja OÜ Malt. Oma saastelubasi uuendasid Valga Lihatöööstus AS ja Otepää Piimaühistu Välisõhu saastamise eest laekus riigile saastetasuna 507 050 kr (2007. aastal 398 521 kr). Välisõhu saastamise eest saadud raha kasutatakse välisõhu kaitse projektide finantseerimiseks.

Saastetasu makstakse õhku emiteeritud saasteainete kogustelt, põhilisteks saasteaineteks on: süsinikoksiid (CO), süsinikdioksiid (CO₂), lämmastikoksiidid (ümberarvutatud lämmastikdioksiidiks – NO₂), vääveldioksiid (SO₂), tahked osakesed ja lenduvad orgaanilised saasteained.

Maakonna suuremad välisõhu saastajad on ka suuremad õhusaastamise eest tasude maksjad.

Suuremad õhusaastamise eest tasude maksjad (kr)

Ettevõtte	2006	2007	2008
AS Erakütte Valga Osakond	226 924	139 354	164 664
AS Valga Lihatöööstus	35 133	31 084	48 581
UPM-Kymmene Otepää AS	12 867	10 755	41 361
AS Sanwood	6 681	28 412	32 630
AS Valga Depoo	17 758	18 985	30 870
AS Valga Gomab Mööbel	16 603	17 345	25 214
L- Katlamaja AS	14 448	20 476	19 794
AS Hansa (Helme) Graanul	27 969	23 183	14 894
AS Otepää Veevärk	7 844	9 553	10 617

Allikas: Keskkonnaamet

Siseõhk

Ruumide siseõhu kvaliteedi seisukohalt on oluline käsitleda ruumides suitsetamist, mis mõjub negatiivselt nii suitsetajale kui ruumides viibivatele mittesuitsetajale. Ruumides suitsetamise

olukorrast annab ülevaate Tervise Arengu Instituudi läbiviidud „Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring, 2008”.

Uuringust nähtub, et ühiskondlikes ruumides tubakasuitsus viibimine on võrreldes 2006. aastaga 2008. aastaks vähenenud 13 %, oluline vähenemine on toimunud 16 – 24-aastaste hulgas, 25 %. Ilmselt on siin olulist mõju avaldanud ühiskondlikes ruumides suitsetamise keeld, just nooremas vanusegrupis, kes käivad kohtades, kus suitsetatakse rohkem (lõbustusasutused).

Töökohas suitsuses ruumis viibimise vähenemine on väiksem kui ühiskondlike asutuste puhul, tubakasuitsuvabas tööruumis oli 2008. aastal 72 % isikutest. Teistest rohkem viibivad tubakasuitsuses tööruumis 16 – 24-aastased ja 35 – 44-aastased ja mehed.

Kodus suitsetajate arv väheneb järjest, 2004. aasta 44 %-lt 2008. aasta 27 %-ni. Kodus suitsetajate osakaal meeste ja naiste hulgas on enam-vähem võrdne, mõnevõrra rohkem 16 – 24 aastaste hulgas (33 %).

Valgamaal on ühiskondlikes asutustes Tubaseaduse nõuete täitmine enam-vähem tagatud, kuid eraldi nõuetekohane suitsuruum on välja ehitatud vähestes kohtades. Enamasti toimub suitsetamine väljas tänaval. Korterelamuste trepikodades ja koridorides suitsetamist üritavad korteriühistud piirata sisekorraeskirjade ja teiste isikute hukkamõistu abil, teatavaid muutusi on ka selles toimunud.

Lõuna Politseiprefektuuri Valga politseijaoskond

Valga politseijaoskond on Valgamaal asuva Lõuna Politseiprefektuuri territoriaalne struktuuriüksus. Valga politseijaoskond koosneb neljast struktuuriüksusest, jaoskonna tööd korraldab ülemkomissar.

Politseijaoskonna koosseisu kuuluvad: patrullitalitus, Valga konstaablijaoskond, Otepää konstaablijaoskond ja Tõrva konstaablijaoskond.

Valga politseijaoskonnas töötab 47 politseiametnikku ja 7 teenistujat. Lisaks töötab Valgamaal veel 31 politseiametnikku ja 17 teenistujat, kes alluvad Lõuna Politseiprefektuuri funktsionaalsetele struktuuriüksustele. Kokku töötab Valgamaal 1.01.2009 seisuga 71 politseiametnikku ja 24 teenistujat.

Lõuna Politseiprefektuuri funktsionaalsed talitused Valgamaal on alljärgnevad:

- kriminaalosakond- narkokuritegude talitus, majanduskuritegude talitus, kriminalistikatalitus, Valga kriminaaltalitus;
- korrakaitseosakond- lubade talitus, preventsiionitalitus, arestimajade talitus (Valga arestimaja), liiklustalitus (Valga liiklusjärelvalve grupp);
- teenistusosakond- asjaajamistalitus; infosüsteemide talitus, majandustalitus;
- avalike suhete büroo.

Politseiametnike jaotus Valgamaal

Ametnik	Valga politseijaoskond	Lõuna PP alluvuses
Kriminaalpolitseinikud	-	15
Korrakaitsepolitseinikud	40	16
Kokku	40	31
neist naisi	8	13

Allikas: Lõuna Politseiprefektuur

Prioriteetseteks töösuundadeks Lõuna Politseiprefektuuris on:

- Alaealiste poolt ning alaealiste suhtes toimepandud kuritegude vastane võitlus;
- Narkootiliste ning psühhotroopsete ainetega seotud organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus;
- Rahapesukuritegude, inimkaubanduse ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus ning nendega seotud kriminaaltulu jälitamine ja konfiskeerimine;
- Schengeni süsteemiga liitumisest tulenenud keskkonnamuutuste kompensatsioonimeetmete rakendamine;
- Liiklusturvalisuse tagamine.

Seatud prioriteetide täitmiseks allkirjastasid politseipeadirektor Raivo Küt ja politseiprefekt Aivar Otsalt 2008. aasta veebruaris Lõuna Politseiprefektuuri tegevuskava, mis sisaldas üksikasjalikku plaani püstitatud eesmärkide saavutamiseks.

Jätkuvalt töötab Valga politseijaoskonnas välijuhtide süsteem, kus patrullide tööd korraldatakse patrullautost.

Jätkati kogukonnakeskse politseitöö arendamist koostöös kohalike omavalitsuste ja kogukonnaga. Suuremat tähelepanu pöörati omavalitsuste ja kogukonna informeerimisele politseitegevusest. Seda tegid nii kohalikud piirkonnakonstaablid, kui avalike suhete büroo ametnikud läbi erinevate meediakanalite. Kokku on politseiametnikud esinenud omavalitsuste ja kogukonna ees 91 korral.

Erinevatele meediakanalitele on esitatud: ajakirjanduses avaldatud 34 artiklit, sealhulgas omavalitsuste ajalehtedes 17 artiklit.

Valga linnas avati turvalisuse tagamiseks videovalvesüsteem, mille kaamerad valvad Valga linna erinevaid probleemseid kohti. Aastaga on videovalve abil registreeritud 767 teadet, koostatud 132 väärteomaterjali, avastatud 154 liikluseeskirjade rikkumist ja 2 kuritegu.

Jätkuvalt pöörati suurt tähelepanu preventiivtööle ning eelkõige alaealistega seotud õiguserikkumiste ennetamiseks. Piirkonnakonstaablite ja preventiivtöögrupi poolt teostati kokku 4 alaealistele ja uimastienetusele suunatud projekti. Koolides viidi läbi 47 loengut.

Jätkati Valgamaal traditsiooniliste politsei teabepäevadega, mis toimusid suvel Tõrvas ja Valgas. Valgas toimus teabepäev koos Läti Vabariigi Valka rajooni politseiga, üritus läks korda.

Turvalisuse tagamisel teeb Valga politseijaoskond tihedat koostööd Kagu Piirivalvepiirkonna, Kaitseliidu Valgamaa Maleva, Maksu- ja Tolliameti, Tarbijakaitseameti, Tööturuameti, Tööinspeksiooni ning Keskkonnainspeksiooniga.

Väga hea koostöö on Läti Vabariigi Valka rajooni politseiga. Kuna Eesti ühines Schengeni konventsiooniga, siis on piirid avatud ja kahel politseil on vaja rohkem ka koostööd teha. 2008. a jooksul on teostatud ühispatrulle 43 päeval, ühisoperatsioone on läbi viidud 14. Kokku on ühispatrullid avastanud 147 väärtegu.

Õiguserikkumiste struktuur

	2004	2005	2006	2007	2008
Kuritegusid kokku (registreeritud/avastatud)	882/5 85	881/57 1	1016/73 1	969/658	911/64 3
I astme (raskeid) kuritegusid	24	57	30	60	66
sh tapmised	1	2	1	-	2
raske tervisekahjustuse tekitamine	2	2	2	4	1
narkokuriteod	8	9	2	42	48
Varavastaseid kuritegusid	513	469	615	352	373
s.h vargused	424	393	564	302	331
röövimised	16	6	11	14	11
Avaliku korra raskeid rikkumisi	42	37	33	50	46
Kelmused	39	31	19	32	25
Alaealiste kuriteod	80	97	101	58	81
Väärtegusid	5049	4118	5489	6817	9905
sh LE rikkumisi	3230	2664	3234	4684	7339
neist joobes juhid	337	311	381	394	294

Allikas: Lõuna Politseiprefektuur

Paarissuhte vägivald

Statistikaametil on andmed 15 – 74-aastaste kokkupuute kohta paarissuhte vägivallaga viimase 12 kuu jooksul 2008/2009 maakonnakeskustes (välja arvatud Tallinn, Tartu, Pärnu). Küsitletavate sihtgruppi kuulusid paarissuhte kogemusega isikud. Statistikaameti andmetel oli pooltel paarissuhte kogemusega inimestel olnud kokkupuude paarissuhte vägivallaga, neist 42 % oli kogenud vaimset vägivalda ja 36 % füüsilist vägivalda. Linnalistes asulates oli paarissuhte vägivallaga kokku puutunud 52 % paarissuhtes naistest ja 47 % paarissuhte meestest. Naistest on kogenud vaimset vägivalda 42 %, füüsilist vägivalda 37

% ja seksuaalselt vägivalda 7 % paarisuhte naistest. Meestest on kogenud paarissuhtes vaimset vägivalda 37 % ja füüsilist vägivalda 28 % meestest. Enamasti esineb nii vaimne kui füüsiline vägivald üheaegselt. Vaimset vägivalda esineb rohkem kõrgema haridustasemega paarissuhtes isikute ja mitte-eestlaste hulgas ja linnalistes asulates. Nii vaimse, füüsilise kui ka seksuaalse vägivaldaga korraga kokkupuutunud esineb kõikide haridustasemetega ja rahvusgruppide hulgas enam-vähem ühepalju. Füüsilist ja seksuaalselt vägivalda esineb rohkem eestlaste ja madalama haridustasemega paarissuhtes isikute hulgas ja maa-asulates. 65 – 74-aastaste hulgas esineb lähisuhte vägivalda märkimisväärselt vähem.

Kuriteod omavalitsusüksuste lõikes

Omavalitsusüksus	2004	2005	2006	2007	2008
Helme vald	51	34	57	60	63
Hummuli vald	23	13	26	29	21
Karula vald	23	27	18	36	23
Otepää vald	78	59	74	92	106
Palupera vald	28	24	20	17	28
Puka vald	21	29	41	33	42
Põdrala vald	14	15	17	15	27
Sangaste vald	40	26	28	36	37
Taheva vald	33	23	17	14	14
Tõlliste vald	45	53	41	38	34
Tõrva linn	57	47	68	61	36
Valga linn	457	519	599	527	443
Õru vald	12	12	10	11	37

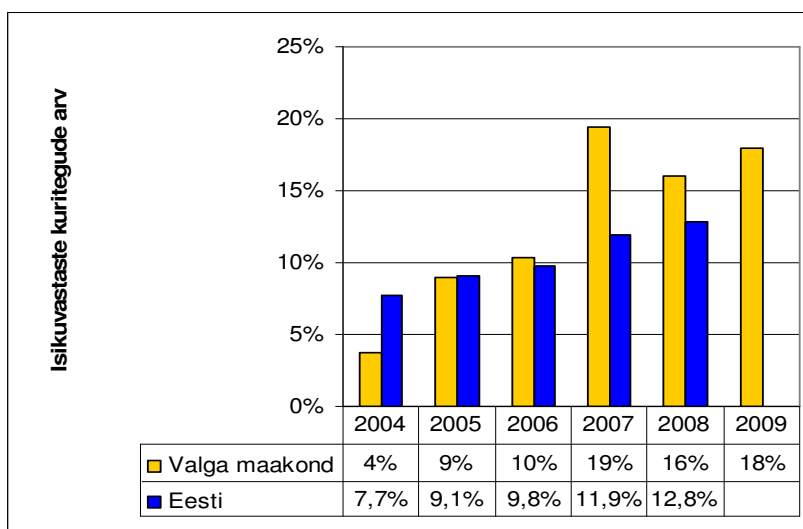
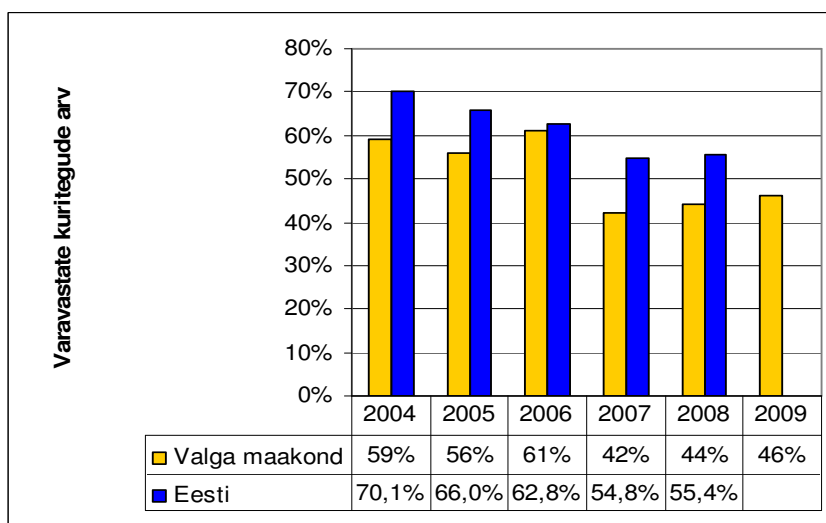
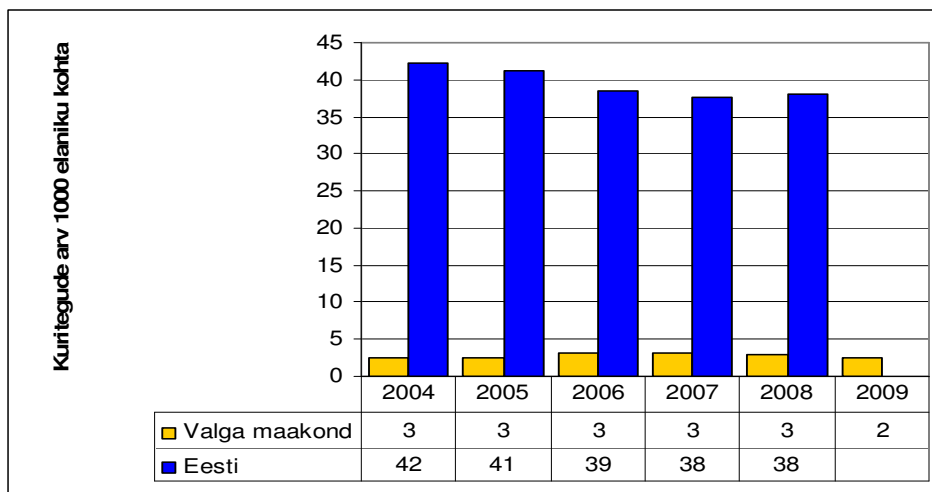
Allikas: Lõuna Politseiprefektuur

Liiklusõnnetused

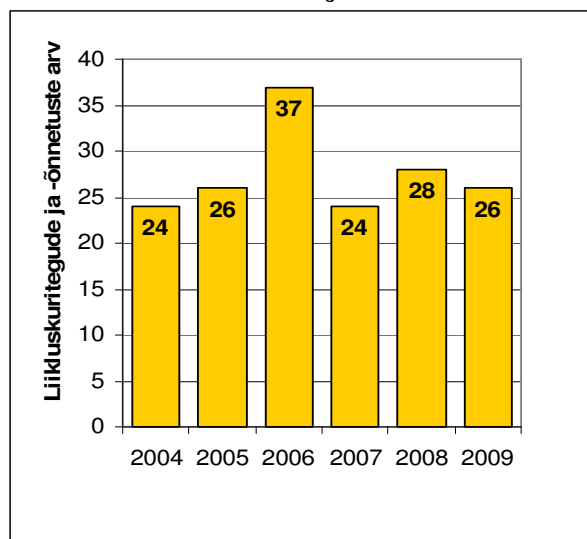
	2004	2005	2006	2007	2008
Inimvigastustega	37	51	49	58	54
neist joobes juhi süül	8	10	14	12	16
jalakäija/ jalgratturiga	11	21	11	16	18
lastega	3	9	8	8	10
vigastatuid	41	76	71	72	69
neist joobes juhi süül	8	20	21	16	24
hukkus	4	2	4	4	3
neist joobes juhi süül	1	2	-	2	-
Varalise kahjuga	69	64	71	58	29
neist joobes juhi süül	17	20	31	16	7
Liiklusõnnetusi kokku	106	115	120	116	83
neist joobes juhi süül	25	30	45	28	23

Allikas: Lõuna Politseiprefektuur

Kuriteod

Liikluskuriteod ja õnnetused

Joonis 34 Liikluskuriteod ja õnnetused aastate lõikes Valgamaal
Allikas:

Lõuna-Eesti Päästkeskuse Valgamaa Päästeosakond

Valgamaa Päästeosakond on Lõuna-Eesti Päästkeskuse territoriaalne struktuuriüksus Valgamaal. Päästeosakond koosneb neljast allstruktuuri üksusest (komandost): Valga päästekomando, Tõrva päästekomando, Otepää päästekomando ja Puka päästekomando. Maakonnas paiknevad sellele lisaks veel kaks tuleohutusbüroo vaneminspektorit, ennetustöö vanemspetsialist ja korrapidamisbüroo Valga grupp.

Päästetöödest ja selleks valmistumisest

Valgamaa päästjad ja meeskonnavanemad läbisid komandosise õppe ja sooritasid edukalt füüsilised kontrollkatsed vastavalt kavale. Sisekaitseakadeemiasse asus õppima kaks meest. Jätkati operatiivtöötajate vaktsineerimist nii puukentsefaliidi kui ka B hepatiidi vastu. Valgamaa päästeosakond sai kaks uut päästeautot, neist ühe sai Valga päästekomando ja teise Otepää päästekomando. Samuti saadi uut päästevarustust uute autode tarvis. Vahetati välja hulgaliselt kaitseriietust ning jagati kätte pääste vormiriietust.

Kriisireguleerimisest

Lõuna-Eesti Päästkeskuse ülesanneteks kriisireguleerimise valdkonnas on valla- ja linnavalitsuste nõustamine kriisireguleerimisalastes küsimustes ning osalemine maakonna riskianalüüsi tegemisel ja kriisireguleerimisplaanide koostamisel. 2008. aastal täiendati ja uuendati Valga maakonna riskianalüüsi. Lisaks käivitati päästkeskuse kriisireguleerimisbüroo eestvedamisel kõigis Valgamaa kohalikes omavalitsustes riskide hindamine. Selle tegevuse käigus kaardistati ka kohalikes omavalitsustes asuvaid ressursse, mida oleks võimalik kasutada suurõnnetuste ja hädaolukordade lahendamisel. Maakonna kriisikomisjoni ja kohalike omavalitsuste kriisialaste ülesannete täitmise harjutamiseks korraldati detsembri alguses staabiõppus, mille teemaks oli ekstreemsed ilmastikutingimused. Lisaks teostas Lõuna-Eesti päästkeskuse 2008. aastal kemikaaliohutusosalast järelevalvet viies Valga maakonnas asuvas ohtlikus ettevõttes. Samuti kooskõlastati ühe kohaliku omavalitsuse üldplaneering ning ühele üldplaneeringule esitati Lõuna-Eesti Päästkeskuse poolsed lähtetingimused.

Päästeala ennetustööst

Jätkus eelmisel aastal käivitunud projekt „Kodu tuleohutuks”, mis kutsus inimesi muutma oma kodu tuleohutuks ja turvaliseks paigaks. Kampaniat toetasid erinevad üleriigilised meediakampaniad. Valgamaal nõustati 2008. aastal 290 majapidamist ja päästeteenistuse abiga paigaldati nõustatud kodudesse ka suitsuandurid.

Projekti “Kodu tuleohutuks” raames viidi kohalikes omavalitsustes ja haridusasutustes läbi ohutuslaseid infopäevi. Eraettevõtetes viidi läbi tuleohutuslaseid koolitusi.

Valga maakonnas hinnati haridusasutuste evakuaatsiooni hoonest 22 korral ning kompleksõppus koostöös politsei ja kiirabiga toimus Otepää Gümnaasiumis.

Viimast aastat toimus ka üleriigiline ennetustöö projekt "Nublu kaitseb ja õpetab", kus kõik Valgamaa koolide 1. klasside õpilased said suitsuanduri, Nublu aabitsa, ja spetsialist poolt käitumisjuhised õnnetuse korral.

Käivitati kaks uut üleriigilist jätkuprojekti. Projekt „Nublu aitab“ mis kujutab endast praktilist teooriaõpet lasteaias viimastele rühmadele (6- 7aastased). Eesmärk on anda lastele edasi põhiteadmised tuleohutuse valdkonnast, mida väikesel lapsel on vajalik teada.

Teiseks projektiks oli „Tean tulest“ ehk lapsed komandos õppimas. Projekti eesmärk oli kasutada võimalikult praktilisi vahendeid loomaks põnev ja mitmekülgne komandokülustus.

Päästeteemalisele loominguõistlusele laekus 2008. aastal Valgamaal 323 tööd (53 kirjatööd, 252 joonistust ja muud loomingu 18). Valgamaalt tuli üleriigilisele auhinnalisele kohale Otepää Gümnaasiumi õpilane. Loominguõistlusele laekunud töödest tehti näitus ja parimad koos juhendajatega said autasud.

Valgamaa Päästeosakonna poolt registreeritud sündmused

	2004	2005	2006	2007	2008
Tulekahju	340	218	341	205	176
Radioaktiivne saastumine	-	-	-	-	-
Kemikaalidega saastumine	-	-	-	-	-
Naftasaadustega saastumine	7	4	6	9	14
Loodusjõududest põhjustatud sündmus	3	50	23	11	41
Lõhkekeha plahvatus	-	1	-	-	-
Muu plahvatus	-	-	-	-	-
Pommiähvardus	1	1	-	-	2
Väljasõit liiklusõnnetuse paika	16	20	40	30	39
Lennuõnnetus	1	-	-	-	1
Raudteeavarii	-	-	-	-	-
Õnnetus veekogul	1	6	-	5	2
Gaasiavarii	8	3	4	-	-
Kommunaalavarii	-	-	-	-	3
Elektrivõrgu avarii	-	-	-	-	4
Töö- või olmetrauma	-	1	-	2	1
Tootmisavarii	-	1	-	-	-
Teadlikult vale väljakutse	-	-	1	-	-
Ekslik väljakutse	45	24	9	23	83
Teenus	60	137	19	-	2

Allikas: Valgamaa Päästeosakond

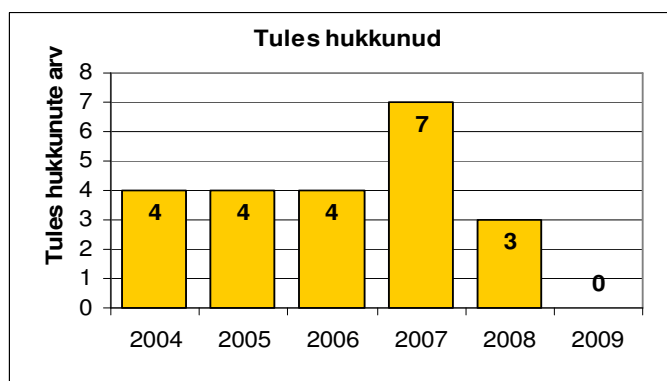
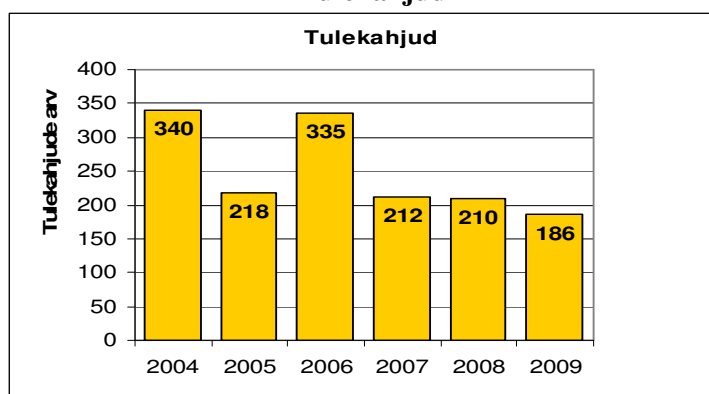
Tulekahjud

Tulekahjud	Valga	Tõrva	Otepää	Tõlliste	Taheva	Karula	Hummuli	Helme	Põdrala	Puka	Sangaste	Palupera	Õru	Kokku
Hoonetes	2 4	4	9	6	2	1	2	2	3	6	3	4	-	6 6
Maastik (kulu)	9	-	4	6	1	1	1	3	-	4	1	2	1	3 3
Mets	2	-	-	3	1	1	-	-	-	2	-	-	-	9
Transpordivahe nd	-	1	2	3	1	-	1	2	-	-	1	-	-	1 1
Lõke/praht, muu tulekahju	2 4	9	1 4	4	-	3	2	-	1	7	-	4	2	7 0
Prügikast	8	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1 0

Valeväjakutse, ekslik väljakutse	2 5	1 2	3 4	3	-	-	1	6	-	1	1	-	-	8 3
Kokku väljasõite	2 4 7	1 1 6	1 7 6	4 6	1 3	6 4	1 2	4 3	1 8	8 9	1 6	2 2	7	8 6 9
Tulekahjusid	4 3	1 5	2 9	2 2	5	6	7	7	4	2 0	5	1 0	3	1 7 6
Hukkunuid	-	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	3
Vigastatuid	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Allikas: Valgamaa Päästeosakond

Tulekahjud

TERVISHOID

- **Maakonnas on loodud toimiv tervishoiuvõrgustik** tervishoiuteenuste osutamiseks.
- **Maakonnas jätkab tegevust üldhaiglana 2000.a. valminud AS Valga Haigla** osutades nii statsionaarset kui ambulatoorset eriarstiabi põhieraaladel. Aktiivravi voodeid on 129, sh hooldusravi voodeid 12.

Tervishoiuteenuste kättesaadavuse analüüs AS Valga Haigla poolt

Tervishoiuteenuse osutaja	Positiivne	Probleemne
Haigla	Aktiivravipäevade lühenemine, Hooldusraviteenuse ja geriaatrilise hindamise teenuse rakendumine.	Arengukava tehakse ümber, haigla funktsioon, teenuste maht lähitulevikus muutub,

	Kavas Euroopa struktuurfondidest tuleva projektirahaga hooldusravi laiendamine ja teenuse integreeritud osutamine linnale ja maakonnale.	tõenäoliselt väheneb, ei ole selge, kas jääb üldhaigla. See ei taga stabiilsust ja investeringuid momendil. Arstikond vananeb, eriarstide puudus.
Eriarstiabi väljaspool haiglaid	Positiivne, et on osutajad väljaspool haiglat. Eriti oluline juhtudel, kui haiglas vastav eriala puudub	Lepingute sõlmimisel haigekassaga ei ole selge, millistel alustel valitakse partnereid ja jagatakse lepingumahtusid. Osadel erialadel on konkurss (nt hambaravi). Haigla arstid osutavad ka väljaspool haiglat eriarstiabi: tõenäoline põhjus on suurem palk, mida haigla ei suuda maksta. Eraarstiabi on kättesaadavam.
Hambaravi teenuse osutamine	Hambaravi teenuse pakkujaid on piirkonnas rohkelt, kuid tööd jätkub. Ortodontiat pakub ainult haigla. Proteesitööd tellitakse Tartu laborist, kvaliteet hea.	Noori hambaarste raske leida maakonda.
Perearstid	Positiivne, et 5 perearsti tööruumid on haigla hoones. Sellega seonduvalt on haigla poolt pakutavad teenused patsientidele kättesaadavad. Linna ühistransport võimaldab inimestel kergesti arsti juurde pääseda (bussipeatus on haigla juures)	On perearsti nimistuid, kus ei ole perearsti olnud või ei ole pikemat aega, seetõttu kutsuvad patsiendid rohkem kiirabi või pöörduvad otse EMO osakonda. Elanikkond vananeb ja haiglasse satuvad sageli patsiendid, kes vajavad sotsiaalhoolekande teenuseid, mida võinuks juba korraldada perearst. Haiglal on võetud tööle sotsiaaltöötaja, et vanurite probleeme haigla järgselt lahendada.
Apteegiteenus	Apteek asub haigla I korrusel ja kõik haiglast lahkujad või vastuvõtule pöördujad saavad soovi korral ravimi kohe kaasa osta. Töötab ka laupäeval.	Seadus ei luba haiglal pidada jaemüügi apteeki, mis oleks haiglale majanduslikult kasulik.
Koolitervishoiu korraldus	Koolitervishoid Valgas kuulub haigla alla. Koolitervishoiu lepingupartneriks haigekassaga on Valgas Valga Haigla. Teenust osutab kooliarst (läbinud lastearsti ja perearsti õppe) ja 3 kooliõde. Praeguse korraldusega on kõik osapooled rahul. Tervisekontroll koolis, vaktsinatsioonid, toiduhügieen on rutiinselt jälgitud.	Kogu aeg tõusetub probleem, kes ja kuidas peaks koolitervishoiuteenust osutama. Kuna haigla omanik on linn, siis on kokku lepitud, et seda osutab haigla kuni seadus ei nõua teisiti. Ei ole kasumlik tegevus, probleemiks ka, et suvel ei ole teenuse osutajad tööga koormatud.

Töötervishoiu korraldus	Haiglal on töötervishoiuarst, kes teenust piirkonnas osutab	Töötervishoiuteenususe maht piirkonnas väike. Osa ettevõtteid tellivad töötervishoiuteenust hanke korras ja haigla ei pruugi osutada valituks.
Ämmaemanda-teenus	On olemas väga hea kvalifikatsiooniga ämmaemandad, kes suudavad osutada iseseisvat ämmaemandateenust. Lisaks on haigla välja pakkunud tasulise individuaalse ämmaemandateenususe.	Raha nappus ei luba eristada ämmaemanda teenust (tasustada kõrgemalt) kui meditsiiniõe tööd. Sündide arv Valgas väheneb ja ämmaemandad otsivad tööd mujalt: erakliinikutest ja Tartu Ülikooli Kliinikumist. Juba praegu töötab enamus ämmaemandatest kahe tööandja juures.
Koduõendus- hooldusteenuse osutajad	Hea, et sellised teenused on lisandunud. 2010. aastast on kättesaadavus parem, sest lepingu mahtu on suurendatud, nõudlus teenuse järgi on olemas.	Koduõendus-teenusele ei suunata perearstide poolt piisavalt aktiivselt. Patsiendid ei tea, mis on koduõendus-teenus. Põhiline hulk haigeid suunatakse haiglaravi järgselt. Leping haigekassaga piirab tegutsemist: tavaliselt on ka koduõendus-teenuse vajaja erakorraline. Teenuse osutaja peab pidama teenuse vajajate kohta järjekorda.

- **Statsionaarset hooldusraviteenust** osutab lisaks AS Valga Haiglale SA Otepää Tervisekeskus, kus on 20 hooldusravi voodikohta ja SA Tõrva Haigla, kus on samuti 20 hooldusravi voodikohta.
- **Üldarstiabis on rakendunud perearstisüsteem.** Maakonnas on 17 perearsti ja 2 abiarsti, kes suudavad katta valgamaalaste vajadused esmatasandi arstiabi järele. Pereõdesid töötab maakonnas 20. Perearstide puuduse tõttu on optimeeritud mõnede perearstide teeninduspiirkonnad ja nimistute suurus. Valga linna perearstide nimistud on ülekoormatud, mistõttu on vajalik linna avada üks uus nimistu. Taheva ja Karula perearsti vastuvõtt toimub Valga linnas, mis raskendab oluliselt seal piirkonnas elavate inimeste arsti juurde jõudmist (vahemaa kaugemast punktist u 40km). Vabadele ja vabanevatele nimistutele uute perearstide leidmine äärmiselt keeruline, konkursid ebaõnnestuvad. Maakonda vajatakse uusi perearste ja õdesid, vajalik välja töötada riiklikul tasemel motivatsioonimeetodid, mis tooks perearste tööle ka maapiirkondadesse.
- **Eriarstiabi osutatakse** AS Valga Haiglas, SA Otepää Tervisekeskuses, OÜ Tõrva Tervisekeskuses ja 5 eraarsti poolt, mis tagavad eriarstiabi põhierialadel. Eriarstiabi teenuste pakkumise skaala võiks olla suurem.
- **Hambaraviteenus** osutatakse AS Valga Haiglas, SA Otepää Tervisekeskuses ja 10-s era hambaraviasutuses. Probleemiks on hambaraviteenususte alafinantseerimine ja elanike suurenenud omaosaluse nõue teenuse eest tasumisel.
- **Vältimatut arstiabi** osutavad 3 kiirabibrigaadi asukohtadega Valga linn, Tõrva ja Otepää, viimane kuulub Tartu kiirabi alluusse.
- **Koolitervishoiuteenus on tagatud kõigis maakonnas koolides.**
- **Taastusravi teenust** osutatakse AS Valga Haiglas, AS Pühajärve Puhkekodu taastusravikeskuses. Teenuse pakkumine (sh rehabilitatsiooniteenused) vajab edasiarendamist ja laiendamist.
- **Töötervishoiuteenust pakutakse AS Valga Haiglas.**
- **Vähihaigete kodust toetusravi teenust** osutatakse AS Valga Haigla baasil.
- **Koduõendus-teenust** osutatakse SA Otepää Tervisekeskuse, OÜ Tõrva Tervisekeskuse ja AS Valga Haigla poolt.

Tervisealase teabe kättesaadavus

Antud indikaatori all tuleb välja tuua välja viisid, milliste kanalite kaudu maakonnas levib tervisealane info. Indikaator võimaldab hinnata teabe kättesaadavust ja planeerida vajadusel efektiivsemaid viise tervisealase teabe edastamiseks.

Tervisealase teabe edastamisel on juhtroll Valgamaal Maavalitsuse Tervisetool, kellele on pandud kohustuseks tagada info kättesaadavus kõigile maakonna elanikele. Tervistuba asub Valga Maavalitsuses, kabinet 142, töötab kõigil tööpäevadel 8.00-16.30.

Info edastamise võimalused on paberkanalil infomaterjalide ja trükiste jagamine, info edastamine läbi maakonna meedia, kodulehel www.valgamaa.ee ja www.valgamv.ee ning erinevate ametkondade, organisatsioonide listid. Kodanikele on tagatud nõustamine tervisetöös.

Kohalik ajaleht Valgamaalane, mille kaudu teatatakse elanikkonnale uudistest, uutest uuringu võimalustest, ennetustegevusele suunatud ettevõtmistest, kutsume osalema üritustel. Ajalehe veergusid kasutatakse ka elanikkonda harivate artiklite avaldamiseks ja elanikkonna kiireks informeerimiseks näiteks epideemiade korral. Ajaleht on koheselt reageerinud haigla soovile midagi avaldada, selles osas koostöö hea.

Kohalik raadio Ruut, kus toimuvad regulaarselt tervisetunnid (korraldatud maakonna tervisenõukogu poolt). Soovi korral saab alati eetriaega elanikkonnale informatsiooni edastamiseks.

Heaks koostööpartneriks läbi aegade on olnud AS Valga Haigla, kelle esindajad kuuluvad ka Valgamaa Tervisenõukokku. Haigla koduleheküljel, mida pidevalt täiendatakse ja lisatakse informatsiooni. Koduleheküljel kajastab informatsiooni eriarstide vastuvõttude kohta, visiititasud, voodipäevatasud, tasulised teenused, külastusajad, ennetuskabinettide tööajad, taastusravi teenuste pakettid jne. Kuna Valga on piiriülene linn, siis koduleheküljel on tõlgitud ka läti keelde, et pakkuda haigla teenuseid ka Läti elanikele. Läti keelde on tõlgitud ka tasuliste teenuste hinnad. Kodulehe informatsioon on kõige operatiivsem, seda on kõige käepärasem uuendada ja kodulehe kaudu on patsientidel võimalus anda tagasisidet, näiteks väljendada rahulolematust mõnede teenuste või teenuse osutajatega jne.

Subjekttiivne tervise enesehinnang

Tervise Arengu Instituudi poolt läbi viidud „Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring, 2008“, ankeetküsitlus vanuses 16 – 64 seas, vastuseid kokku 3004 inimeselt. Analüüsi tulemused on esitatud piirkondade (maakondlike gruppide) kaupa. Valgamaa asus grupis koos Tartu, Jõgeva, Põlva ja Võru maakonnaga, kus oli kokku vastanuid 651. Valgamaalt vastanuid koguhulgast 2,4 %, maakondlik grupp moodustas 21,7 % vastanutest.

Isikliku tervise hinnangu kohaselt pidas heaks või üsna heaks peab oma tervist jäänud hindasid keskmiseks või halvaks/väga halvaks):

42 % piirkonna meestest, mis on väikseim näitaja Eestis;

53 % piirkonna naistest (keskmiste hulgas näitaja);

45 % valgamaalastest, aastate lõikes on hinnang heale tervisele vähenenud. Eesti keskmine on 56 %, veel väiksemad näitajad on Ida-Virumaal, Põlvamaal, Võrumaal.

43 % mitte-eestlastest (mehed-naised enam-vähem võrdselt);

29 % töötutest meestest;

43 % töötutest naistest;

50 % ravikindlustusega hõlmamata isikutest;

38 % alla 4000 kr sissetulekuga isikutest, 70 % üle 10 000 kr sissetulekuga isikutest.

Pikaajaline haigus on:

45 % Valgamaa elanikel 2008. aastal, Eesti keskmine 38 %; veel kehvemad näitajad on Ida-Virumaal 49 %, Võrumaal 58 % ja Põlvamaal 61 %;

56 % töötutest meestel;

36 % ravikindlustuseta isikutel;

56 % alla 4000 kr sissetulekuga isikutel.

Igapäevategevus on tervise tõttu tugevalt piiratud:

17 % Valgamaa elanikest, olles kõige kehvem näitaja Eestis;

17 % töötutest, töötavatel inimestel 7 %;

4 % ravikindlustusega hõivamata meestel, 11 % naistel; ravikindlustuse olemasolul samad näitajad 11 % ja 10 %;

20 % alla 4000 kr sissetulekuga meestel, samas kui üle 10 000 kr sissetulekuga meestel 5 %.

Üsna tihti või peaaegu alati tunneb üleväsimust:

47 % piirkonna meestest, seejuures suurim näitaja Eestis. Piirkonnas on üleväsimuse näitajad suurimad Eestis just 35 – 44-aastaste (49 %) ja 55 - 64-aastaste (65 %) meeste hulgas. Piirkonnas on üleväsimuse näitajad 25 – 34-aastaste (36 %) naiste hulgas väikseimad Eestis, samas vanusegrupis 35 – 44 aastat (61 %) ja 45 – 54 aastat (66 %) on need kõrgeimad Eestis. Ehk siis, kui piirkonna mehed ei ole parasjagu üleväsinud, siis on naised.

45 % töötutest, samas kui töötavate hulgas on see protsent 47;

72 % töövõimetuspensionäridest, samas kui ülejäänute hulgas on see 45 %, meestel 37, naistel 50 %;

53 % alla 4000 kr kuus teenivatest isikutest, samas 7000 – 10 000 teenivad mehed 30 %, naised 53 %;

Rohkem kui tavaliselt või talumatus stressis on:

27 % lahutatud meestest ja 16 % naistest, abieluinimesi 14 %;

20 % piirkonna elanikest (kõrgeim Eestis), seejuures kõrgeim on see näitaja 16 – 34-aastaste meeste hulgas (24 %, samas mujal Eestis 6 – 13 %); naistest 35 – 44-aastastel 30 % (Eestis 9 – 21 %) ja 45 – 54-aastastel 25 % (Eestis 11 – 18 %);

19 % eestlasi ja 5 % mitte-eestlasi;

21 % töötutel ja 14 % töötavatel;

ravikindlustamata isikutel pea sama kui kindlustatud isikutel, vastavalt 13 ja 15 %.

Diagnoositud haigused viimase 12 kuu jooksul (alljärgnevalt esitatud piirkondliku statistika kõige kehvemad näitajad Eestis):

kõrgenenud veresuhkur/suhkrutõbi 55 – 64-a meeste hulgas (15 %), suurem näitaja mitte-eestlaste ja väikseima sissetuleku hulgas

kõrge vererõhu/kõrgvererõhu 55 – 64-a meeste hulgas (40 %), suurem näitaja mitte-eestlaste, töövõimetuspensionäride, väiksema sissetulekuga meeste hulgas

liigesehaiguse diagnoosi/ravi saanud 55 – 64-a meeste hulgas (42 %), suurem näitaja eestlaste, töövõimetuspensionäride ja väiksema sissetulekuga meeste hulgas

osteoporoosi diagnoosi/ravi saanud 45 – 54-a mehed ja 55 – 64-a naised, suurem näitaja mitte-eestlastel, töövõimetuspensionäride ja väikseima sissetulekuga meeste kui naiste hulgas;

mao ja 12-sõrmiku haavandi diagnoosi/ravi saanud 45 – 54-a mehed (15 %) ja 55 – 64-a mehed (12 %), suurimad näitajad mitte-eestlaste, töötute, töövõimetuspensionäride, üksielavate, madala sissetulekuga meeste hulgas;

Füüsiline aktiivsus

Väga vähene füüsiline aktiivsus iseloomustab 28 % mehi ja 36 % naisi;

Kerge füüsiline aktiivsus 23 % meeste ja 30 % naiste hulgas;

Keskmine füüsiline aktiivsus 34 % meeste ja 26 % naiste puhul;

Piirkonnas on väga vähese kehalise pingutuse näitajad suuremad võrreldes teiste piirkondadega, enim iseloomustab see noori mehi (43 %) ja 55 – 64-a mehi (30 %);

Kehevamad näitajad vähese füüsilise aktiivsuse osas on tööturul mitteaktiivsete (nt töövõimetuspensionär, kuid mitte töötu) noorte meeste ja naiste hulgas, üksielavate ja kõrge sissetulekuga isikute hulgas.

Rohkem kui kord nädalas harrastab tervisesporti maakondlikus grupis 36 % meestest ja naistest, mis on kõrgeim näitaja teiste gruppidega võrreldes. Kõrgeimad näitajad on just noorte meeste hulgas (65 %), samas järgmise vanusegrupis 25 – 34-a on näitaja juba 35 % ja väheneb. Vähemalt kord nädalas tervisesporti harrastanute hulgas on väiksemad näitajad mitte-eestlastest ja tööturul mitteaktiivsete naiste ning väiksema sissetulekuga isikute hulgas.

Arstilt kehalise aktiivsuse tõstmise soovitus saanute näitaja on maakondlikus grupis kõrgeim: 10 % meestel (teistes gruppides 2 – 6 %), samamoodi naistel 8 % (teistes gruppides 4 – 7 %).

Töökoha poolt tasutud tervisespordiga tegelenuid on maakondlikus grupis 13 % meestest ja 12 % naistest (keskmised näitajad võrreldes teistega). Suuremad näitajad olid kõrgemat sissetulekut saavate isikute hulgas.

Suvel tegeletakse tervisespordis kõige enam ujumise ja jalgrattasõiduga, vastavalt 48 ja 44 %. Järgmisena tervisekäimine (14 % mehi ja 24 % naisi) ning tervisejooksuga (15 % mehi ja 13 % naisi). Talvel tegeletakse kõige enam ujumisega (26 % mehi, 29 % naisi), järgmisena mehed suusatamisega (17 %) ja naised tervisekäimisega (24 %).

Vähese tervisespordiga tegelemise põhjustest toodi välja enim sportimiskohtade puudus (74 %), meeste puhul halb tervislik seisund (68 %, naistel 58 %), liiga kallis (68 % mehi, 51 % naisi), transpordi puudus (85 % mehi, 76 % naisi), sportimisoskuste puudus (80 % mehi, 73 % naisi).

Toitumine

93 % inimestest kasutab toidu valmistamisel toiduõli, väikseim oli see näitaja piirkonnas 55 – 64-a meeste hulgas (82 %), seejuures väiksemad näitajad iseloomustavad mitte-estlasi, pensionäridest väiksema sissetulekuga mehi;

70 % kasutab toidu valmistamisel tavalist keedusoola, 11 % pansoola ja samasuur hulk inimesi jodeeritud soola;

Vähemalt 6-l päeval nädalas sööb värsket juurvilja 14 % maakondliku grupi meestest ja 17 % naistest (keskmised näitajad), suurimad näitajad olid 16 – 24-a noorte hulgas, väikseimad muudes vanusegruppides;

Vähemalt 6-l päeval nädalas sööb värsked puuvilju 17 % meestest ja 32 % naistest piirkonnas, seejuures väikseimad näitajad olid noorte meeste vanuserühmas (11 %, kõrgeim näitaja 29 %) ja 35 – 54-a naiste hulgas (29 – 32 %, samas teistes maakondlikes gruppides 41 – 46 %). Kehvemad näitajad iseloomustavad eesti mehi, töötuid, üksielavaid inimesi ja madalama sissetulekuga naisi;

Arstilt toitumisharjumuste muutmise soovitus saanud oli piirkonnas väikseim näitaja (8 % meestest ja 9 % naistest, samas kui mujal gruppides vähemalt 11 kuni 16 %).

Ülekaalulised

Ülekaalulisi on piirkonna meeste hulgas 58 % ja naiste hulgas 49 % (keskmised Eesti näitajad), seejuures suuremad näitajad iseloomustavad 25 – 34-a ja 45 – 54-a mehi ning 55 – 64-a naisi.

Suuremad näitajad on töötavate inimeste hulgas;

Kaalulangetamise soovitus arstilt on saanud maakondlikus grupis 18 % inimesi, rohkem naisi.

Alkoholi tarbimine

Vähemalt mõned korras nädalas alkoholi tarbimine

piirkonnas meeste hulgas 44 % (keskmine näitaja Eestis);

piirkonnas naiste hulgas aga kõrgeim (30 %), suurim näitaja 16 – 34-aastaste naiste hulgas 22 % (teistes maakondlikes gruppides 5 – 15 %), 35 – 44-a naiste hulgas 25 % (teistes gruppides 11 – 23 %);

Suurimad näitajad eestlaste, töötute, üksielavate noorte naiste hulgas.

Nädalas rohkem kui 40 g absoluutset alkoholi tarbinud

Piirkonnas 51 % meestest (keskmine näitaja) ja 35 % naistest (kõrgeim näitaja);

Suurimad näitajad naiste hulgas piirkonnas 25 – 34-aastaste naiste hulgas (23 %, kui mujal gruppides 7 – 17 %), rohkem eestlaste, töötavate, üksielavate, üle 10 000 teenivate naiste hulgas.

Suitsetamine

Igapäevasuitsetajad

piirkonnas 36 % meeste hulgas, mis on väikseim näitaja Eestis; naiste näitaja keskmiste hulgas (27 %);

suurimad näitajad töötute meeste (66 %) hulgas vanuses 45 – 54-a (82 %) ja töötute naiste (52 %) hulgas vanuses 25 – 34-a (60%); vrld töötav naine 25 – 42-a 15 %;

rohkem kui 20 sigaretti suitsetavate meeste hulk maakondlikus grupis 13 % (keskmine näitaja) suurim näitaja 55 – 64-a meeste hulgas (27 %), eestlaste, töövõimetuspensioni saajate, üle 10 000 kr teenivate meeste hulgas

Narkootiliste ainete tarbimine

Narkootikumide proovinud/tarvitanud:

Piirkonnas 21 % meestest ja 10 % naistest (keskmised näitajad);

Kõrgeim näitaja oli piirkonnas 16 – 24-aastaste meeste hulgas (52 %), muudes vanusegruppides on näitajad väikseimate hulgas, suuremad näitajad seejuures lahutatud, töötute ja kõrgema sissetulekuga meeste hulgas.

Kondoomi kasutamine

Juhupartneriga seksuaalvahekorras olla on kondoomi kasutanud alati 36 % meestest ja 31 % naistest, seejuures näitajad muutuvad kehvemaks vanuse tõustes.

Mitte kunagi kondoomi kasutavate hulk piirkonnas kõrgeim Eestis (48 % meestest ja 49 % naistest). Kõige väiksem näitaja on see noorte meeste ja naiste hulgas, vastavalt 29 ja 23 %. Meeste teadlikkus halveneb oluliselt 25. eluaastast (62 - 70 % ei kasuta), naistel 35. eluaastast (70 – 100 % ei kasuta). Kehvemad näitaja on mitte-eestlaste, töötute ja tööturul mitte-aktiivsete ja väiksema sissetulekuga isikute hulgas.

Helkuri kasutamine

Üldiselt alati kasutab helkurit 34 % meestest ja 51 % naistest, väikseimad näitajad olid vanemas vanusegrupis. Mitte kunagi ei kasuta helkurit 19 % meestest ja 12 % naistest.

Helkuri vähese kasutamise näitajad on suuremad mitte-eestlaste ja väiksema sissetulekuga isikute hulgas.

Turvavöö kasutamine

Üldiselt alati kasutab turvavööd 96 % meestest ja 97 % naistest, piirkonnas olid näitajad kõrgeimad;

Kaassõitjana esiistmel kasutab turvavööd 93 % meestest ja 97 % naistest, piirkonnas olid näitajad kõrgemate hulgas;

Tagaistmel kasutab turvavööd 44 % meestest ja 54 % naistest, piirkonnas olid näitajad kõrgemate hulgas, kehvad näitajad on mitte-eestlaste hulgas (29 % mehi ja 33 % naisi).

SOTSIAALHOOLEKANNE

Maakonna sotsiaalhoolekande korraldamine on enamjaolt kohalike omavalitsuste ülesanne ja pädevus. KOVid korraldavad sotsiaalteenuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmist ning sotsiaaltoetuste määramist ja maksmist. Valga maakonna kohalikes omavalitsustes töötab kokku 26 sotsiaaltöötajat. Sotsiaalteenuseid pakkuvaid kolmanda sektori ühendusi on maakonnas vähe (va üldhooldust ja erihoolduse pakkumine).

Valga maakonnas on 12 hoolekandeadustust, kus pakutakse ööpäevaringset hooldusteenust eakatele ja puuetega inimestele. Kokku üldhoolduse voodikohti 614. Ööpäevaringseid erihoolekande teenuseid osutatakse kolmes asutuses: MTÜ Valgamaa Tugikeskus, MTÜ Hellenurme Mõis ja MTÜ Paju Pansionaadid. Kokku 150 kohta psüühiliste erivajadustega inimeste riikliku hoolekande korraldamiseks. Hoolekandeadustustes töötab kokku 160 hooldustöötajat.

Maakonna hoolekandeadustused, kohtade arv

Jrk	Asutuse nimetus	Kohti
1.	MTÜ Paju Pansionaadid	40
2.	MTÜ Valga Hoolekandekeskus	60
3.	SA Tõrva Haigla	9
4.	SA Taheva Sanatoorium	40

5.	MTÜ Hellenurme Mõis (Lõuna-Eesti Hoolduskeskus)	310
6.	OÜ Taagepera Haigla	17
7.	Hargla Hooldekodu	16
8.	Hummuli Hoolekandekeskus	8
9.	Karula Hooldemaja	15
10.	SA Otepää Tervisekeskus	21
11.	Sangaste Pansionaat	29
12.	MTÜ Valgamaa Tugikeskus	31
	KOKKU	614

01.01.2010 seisuga on Valga maakonnas 12 eakatele teenuseid osutatavat päevakeskust, kus põhiliselt tegeldakse huvitegevuse ja vaba aja sisustamisega, väga vähesel määral osutatakse ka päevahoitu teenust. Probleemsete piirkondadena võib päevakeskuse teenuse kättesaadavuse osas välja tuua kahte kanti: Lüllemäe (Karula vald) ja Hargla (Taheva vald), kus puudub võimalus tarbida päevakeskuse teenuseid.

Maakonna päevakeskused

Päevakeskus	Asukoht	Haldaja
Domus Petri Kogu	Valga linn	EELK Valga Peetri Luke Kogudus
Jeti Päevakeskus	Hummuli vald	Hummuli vald
Otepää Tervisekeskus	Otepää	Otepää vald
Õru valla Päevakeskus	Õru vald	Õru vald
MTÜ Valgamaa Tugikeskus	Valga linn	Mittetulundusühing
Puka Valla Päevakeskus	Puka vald	Puka vald
Ala Päevakeskus	Helme vald	Helme vald
Helme Päevakeskus	Helme vald	Helme vald
Jõgeveste Päevakeskus	Helme vald	Helme vald
Kalme küla Päevakeskus	Helme vald	Helme vald
Karjatnurme Päevakeskus	Helme vald	Helme vald
Valgamaa Puuetega Inimeste Koda	Valga linn	Mittetulundusühing

01.01.2009 seisuga osutatakse maakonnas koduteenuseid 221 isikule (nendest 137 elab Valga linnas), kokku töötab maakonnas 27 sotsiaaltoetustajat (nendest 16 töötab Valga linnas). 13-st omavalitsusest ei osuta koduteenuseid 5 (Palupera, Puka, Põdrala, Taheva, Õru). Koduteenuste näol toetatakse inimesi kodustes toimingutes (toidu toomine, valmistamine, kütmine, vestlemine jne), vähesel määral teostatakse ka hügieenitoiminguid (pesemine jne).

2009.a. alustas Valgamaal tööd MTÜ Valgamaa Naiste Varjupaik. Pakutakse ööpäevaringselt nõustamisteenuseid ja vajadusel korraldatakse majutus.

LASTE HOOLEKANNE

Valga maakonna kohalikes omavalitsustes töötab kokku 4 lastekaitseametnikku, mis on ilmselget vähe maakonna vajaduste katmiseks. Toimetulematuid peresid ja abivajavaid lapsi on maakonnas palju.

Laste hoolekanne

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Esmakordselt arvele võetud vanemliku hoolitsuseta lapsi	14	19	17	32	35	48	32
Paigutatud asenduskodusse	3	12	7	9	10	7	6
Vormistatud eestkostet või hooldust	7	11	19	19	6	7	3
Oli eestkostel või hooldusel	77	83	68	57	55	53	42
Lapsendati	2	6	1	6	2	3	5
Lapsendatud lapsi arvel	82	59	59	65	58	40	38

Valga maakonnas on kaks asenduskodu: Valga Lastekodu „Kurepesa“ ja SA Taheva Sanatooriumi asenduskodu osakond. Nendes kohti kokku 56. Mõlemad asutused pakuvad ka turvakoduteenust. Seisuga 31.12.2009 oli kokku laste riiklikul hoolekandel 55 Valgamaa last ja seda 10-s erinevas asenduskodus.

Puuetega lastele pakub alates 2010.a. lapsehoiuteenust Otepääl Anni Mängumaal tegutsev OÜ Sverresson.

Maakonnas on vähe hooldusperesid (PRIDE – koolituse läbinud peresid 11). See valdkond on arenev, kuid eeskätt oleks vajalik riiklikul tasandil välja töötada hooldusperesid toetavad teenused ja toetused.

TÄISKASVANUTE HOOLEKANDETEENUSE OSUTAJAD, 31. DETSEMBER		2004	2005	2006	2007	2008
Valga maakond	Täiskasvanute, v.a psüühilise erivajadusega inimesed, hoolekandeteenuse osutajad*	10	12	12	12	11
	Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekandeteenuse osutajad**	3	3	3	3	5

Märkus:

Alates 2003. aastast andmed ei ole muutunud metoodika tõttu varasematega võrreldavad.

Täiskasvanute, v.a psüühilise erivajadusega inimesed, hoolekandeteenuse osutajad*

* Täiskasvanutele, v.a psüühilise erivajadusega, hoolekandeteenust osutasid kuni 2003. aastani üldhooledekodud.

Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekandeteenuse osutajad**

** Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekandeteenust osutasid kuni 2003. aastani erihooldekodud.

Allikas ESA SK07 05.06.2009

TÄISKASVANUTE HOOLEKANDETEENUSE KASUTAJAD		2004	2005	2006	2007	2008
Valga maakond	Täiskasvanute, v.a psüühilise erivajadusega inimesed, hoolekandeteenus*	270	348	630	702	736
	Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekandeteenus**	109	98	151	149	176

Märkus:

2006. aastal üks isik võib olla saanud mitut liiki teenust.

2008. aastal Võisiku Hooldekodu (Jõgevamaa) ja Viljandi Lasteabikeskuse (Viljandimaa) psüühiliste erivajadustega täiskasvanute hoolekandeteenuste osakonna reorganiseerimise tõttu AS Hoolekandeteenused toimlateks alates märtsist 2008 esitasid asutused 2008. aasta kohta 2 aruannet ning aasta jooksul teenust kasutanud isikuid kajastati riiklikus koondis (Hveeb) kaks korda.

Hoolekandeteenuse liik

Täiskasvanute, v.a psüühilise erivajadusega inimesed, hoolekandeteenus*

* Täiskasvanutele, v.a psüühilise erivajadusega, hoolekandeteenust osutasid kuni 2003. aastani üldhooledekodud.

Hoolekandeteenuse liik

Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekandeteenus**

** Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekandeteenust osutasid kuni 2003. aastani erihooldekodud.

Allikas: ESA SK08 05.06.2009

VARJUPAIGATEENUSE JA VANGIST VABANENUTELE REHABILITEERIMISTEENUSE OSUTAJAD

	2004	2005	2006	2007	2008
Valga maakond	0	0	0	1	3

Märkus:

Aastatel 1996-2002 varjupaigad ja rehabilitatsioonikeskused, alates 2003. aastast varjupaigateenuse ja vangist vabanenutele rehabiliteerimisteenus osutajad.

Allikas: ESA SK27 05.06.2009

Naiste varjupaik

Valgamaa Naiste Varjupaik on mõeldud lähisuhte vägivalda all kannatavatele naistele, pakkudes turvalist ja ajutist elukohta pärast vägivalda või vägivaldaohu puhul, esmast psühholoogilist nõustamist ja kriisiabi, informatsiooni probleemi juriidiliste külgede kohta (nt kohtusse pöördumine, lahutus, lastekaitse).

VARJUPAIGAS JA REHABILITATSIOONIKESKUSES

		Varjupaigad		Rehabilitatsioonikeskused			
		2000	2001	2002	2000	2001	2002
Valga maakond	Mehed ja naised	0	0	0	0	19	13
	Mehed	0	0	0	0	15	9
	Naised	0	0	0	0	4	4

Märkus:

Sotsiaalministeeriumi andmed.

Alates 2003. aastast andmeid ei koguta.

Allikas: ESA SK29 27.05.2003

Nõustamisteenused

Tabel 1. Nõustamisteenuste kättesaadavuse analüüs AS Valga Haigla poolt

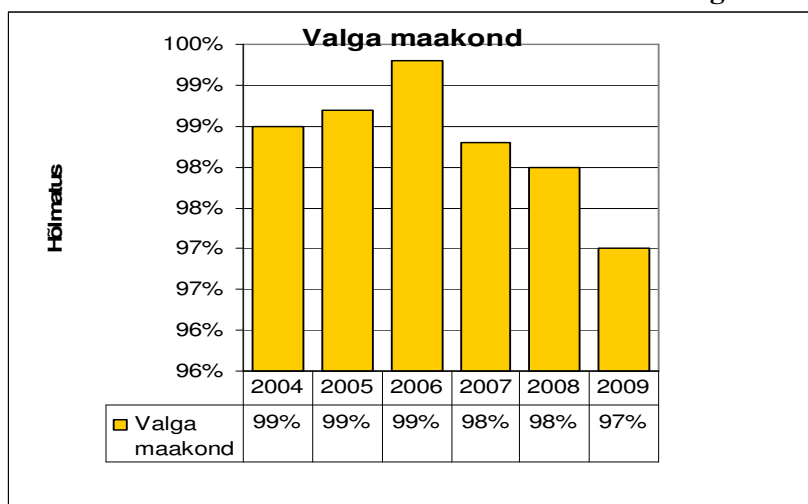
<i>Nõustamisteenused</i>	<i>Positiivne</i>	<i>Probleem</i>
Perenõustamine	Naistenõuandlas perekool, mis tegeleb pere nõustamisega enne lapse sündi. Haiglas ka psühholoog ja psühhiaater, kes saab osutada nõustamisteenust.	Perenõuandla Valgas puudub ja selleks tuleb sõita suuremasse linna (Tartusse)
Seksuaalnõustamine	Valga Haiglas noorte nõustamiskabinet. Teenus hästi kättesaadav. Kabinetis töötab õde ja arst. Korraldavad loenguid koolides, kutsuvad loengutele haiglasse. Teenus väga heal tasemel, noored informeeritud. Kooliarst läbinud vastava koolituse, nõustab.	Töö spetsiifiline, nõuab spetsiaalset koolitust. Teenuse haigekassa hind madal, ei vasta ressursikulule.
Erivajadustega laste nõustamine	Nõustatakse lasteneuroloogi poolt, taastusarsti poolt, psühhiaater, psühholoog. Valga haigla on rehabilitatsiooniasutus, kus toimub nõustamine ja rehabilitatsiooniplaanide koostamine.	
Suitsetamisest loobumise nõustamine	Valga Haiglas SLN kabinet, kus töötab õde ja arst. Teenust osutatakse eelistatult 16 – 64-aastastele, aga ka vastavalt vajadusele teistele vanusegruppidele.	Vähene huvi teenuse vastu.
Narkomaania nõustamine	Psühhiaatri vastuvõtul	Eraldi teenusena ei ole.
Toitumise nõustamine	Meditsiinitöötajate poolt töö käigus. Valga Haigla kooliarst on läbinud täiendkoolituse Tallinna Tehnikaülikooli baasil tervisliku ja	Vajaksime diabeediõde haiglasse.

	ohuta toidu alal. Viib läbi toidukäitlejatele koolitusi ja toitumisalase nõustamise loenguid diabeedihaigetele, südamehaigetele, eakatele.	
--	--	--

Tabel 2. Nõustamisteenuste kättesaadavuse analüüs AS Valga Haigla poolt

Allikas: Valga Haigla AS

Kuni 2 aastaste laste hõlmatus immuniseerimisega

Allikas: ESA

Valgamaalaste rahulolu- uuring 2008

Ajavahemikul 11. august - 26. august 2008 viis Turu-Uuringute AS, Valga Maavalitsuse tellimisel, läbi valgamaalaste rahulolu- uuringu. Uuringu eesmärgiks oli kaardistada elanike hoiakuid, arvamusi, käitumist ja rahulolu seoses erinevate eluaspektidega. Uuringus sihtrühmaks oli 15-74-aastased Valgamaa elanikud. Küsitleti 750 inimest. Analooogne uuring viidi läbi ka 2006. aasta sügisel TNS Emori poolt. 2008. aastal täiendati uuringuankeeti küsimustega, mille abil hinnati elanike suhtumist kohalike omavalitsuste ühinemisse ning rahulolu interneti kättesaadavusega Valgamaal.

Valgamaa maine

Valgamaad peab pigem heaks elupaigaks 77% elanikest (2006. a 78%), neutraalseks jäi 18% (2006. a 16%) ning 4% (2006. a 6%) pidas Valgamaad pigem halvaks elupaigaks. Valgamaad pigem heaks elupaigaks hindavaid elanikke oli keskmisest enam Otepää vallas (86%). Pigem turvaliseks peab Valgamaad 75% elanikest, 5% hindab maakonda pigem ebaturvaliseks. Valgamaad pigem turvaliseks hindavaid elanikke on keskmisest enam Põdrala (97%), Taheva (90%), Öru (86%) ja Hummuli vallas (85%). Tervelt 53% valgamaalastest peab töövõimalusi Valgamaal pigem kehvaks, 31% jäi neutraalseks ning 12% seostab maakonda pigem heade töövõimalustega. Inimesi, kes hindasid töövõimalusi pigem heaks, oli keskmisest enam Sangaste vallas (37%).

Perearstiabi ja tervislikud eluviisid

Perearsti on viimase aasta jooksul külastanud 78% valgamaalastest. Perearstiabi kvaliteedi ja kättesaadavusega on täiesti rahul pea kolmandik elanikest ning pigem rahul 43- 47%. Võrreldes 2006. aastaga pole elanike hinnangud perearstiabile oluliselt muutunud. Piirkondade lõikes andsid keskmisest kõrgemaid hinnanguid perearstiabi kvaliteedile ja kättesaadavusele Hummuli ja Sangaste valla ning Tõrva linna elanikud, vanusegruppide lõikes 65-74-aastased. Perearstiabi korralduse juures peavad Valgamaa elanikud kõige probleemsemaks vastuvõtuaegu (järjekorrad

on pikad, vastuvõtuaegu ja arste on vähe, vastuvõtuajad on ebasobivad), perearst asub elukohast kaugel ning ei tee koduvisiite. Suuremate probleemidena nimetati ka arstide suhtumist patsienti (ükskõiksus, pealiskaudsus, arst ei süvene patsiendi probleemidesse, arstide suur töökoormus) ning asjaolu, et perearst ei suuna patsienti uuringutele, analüüsidele ega eriarsti juurde. Probleemid, mida Valgamaa elanikud seoses perearstiabi korraldusega sagedamini välja tõid, olid samad mis 2006. aastal.

Oma eluviisi peab tervislikuks 41% Valgamaa elanikest (2006. aastal 31%). Viimase aasta jooksul on oma eluviisi oluliselt tervislikumaks muutnud neljandik maakonna elanikest, sealhulgas 13% on seda teinud toitumise kaudu, 12% kehalise aktiivsuse tõstmise kaudu ning 6% suitsetamise või alkoholi tarvitamise piiramise kaudu.

Haridus

Võrreldes 2006. aastaga pole Valga maakonnas pakutavale kesk- ning kutseharidusele antud hinnangute struktuuris suuri muutusi toimunud.

Valga maakonnas pakutava keskhariduse kvaliteediga on rahul 67% valgamaalastest, sealhulgas 18% on väga rahul ning 49% pigem rahul. Keskhariduse kvaliteediga pole rahul 8% Valgamaa elanikest, neljandik ei oska arvamust avaldada. Maakonnas pakutava kutsehariduse kvaliteediga on rahul 26% elanikest, sealhulgas 5% on täiesti rahul ning 21% pigem rahul. Kutseharidusega kvaliteediga ei ole rahul 16% valgamaalastest, 58% ei osanud arvamust avaldada. Kutseharidusega rahulolematud põhjendasid oma arvamust kõige sagedamini sellega, et õpetatavate erialade valik on liiga piiratud ning sellega, et kool ei paku kaasaegaseid ning tööturul nõutud erialasid.

Transport

Nii üleriigilise kui ka maakonnasisese bussitranspordiga on täiesti/pigem rahul 62% transpordiliigi kasutajatest. Võrreldes 2006. aastaga on kõigi transpordiliikidega rahulolematute elanike osakaal veidi kasvanud.

Üleriigilise bussitranspordiga täiesti/pigem rahulolematuid on 26%, maakonnasisese bussitranspordiga rahulolematuid 32%. Erinevate transpordiliikide kasutajaist on kõige rahulolematumad rongiga sõitjad, mis võib olla tingitud sellest, et 1. aprillist 2008 peatus reisirongide liiklus raudteeremondi tõttu.

Kultuur ja vaba aeg

Valgamaal pakutavate kultuuriürituste võimalustega on väga/pigem rahul 77% viimase aasta jooksul kultuuriüritusi külastanud inimestest. Valgamaal pakutavate sporditegemise võimalustega on väga rahul 23% spordiga tegelejatest, pigem rahul 69% ning pigem ei ole rahul 7%. Võrreldes 2006. aastaga on suurenenud maakonnasiseste kultuuriürituste külastatavus, kuid vähenenud on sportimine mõne spordiklubi, meeskonna vmt liikmena ning osavõtt huviringide tööst. Rahulolu (hinnangud "väga/pigem rahul") sporditegemise ning huvitegevuse võimalustega on nende tegevuste harrastajate seas võrreldes 2006. aastaga suurenenud.

Töö ja ettevõtlus

Uuringutulemustest nähtub, et töökoha vahetamisele on viimasel ajal mõelnud 32% palgatöötajatest. Töökoha vahetamist on kõige sagedamini plaaninud 15-24-aastased palgatöötajad (56%). Võrreldes eelmise uuringuga pole huvitatus töökoha vahetamisest palgatöötajate seas oluliselt suurenenud ega vähenenud. Sarnaselt 2006. aastale on kõige levinum põhjus töökoha vahetamiseks soov leida parema palgaga töö. Seda põhjust mainis 55% töökohta vahetada soovivatest palgatöötajatest. Paremat võimalust töö ja pereelu ühitamiseks soovis leida 22%, oma huvidele/haridusele paremini vastavat tööd 17% ning oma elukohale lähemal asuvat tööd 16% töökohta vahetada plaanivaist palgatöötajaist.

Ettevõtlusega tegeleb 15% Valgamaa elanikest vanuses 15-74, 1% tegi uuringu küsitluse läbiviimise ajal ettevalmistusi sellega alustamiseks ning 15% mõtleb sellele. Valgamaalastest 2% on kunagi ettevõtlusele mõelnud ning isegi mõningaid samme astunud, kuid siiski loobunud. 7%

on tegelenud ettevõtlusega, kuid praegusel hetkel enam mitte (äri kukkus läbi, müüs ettevõtte maha, jäi pensionile). Inimestest, kel on soov alustada ettevõtlusega, kuid kes pole seda siiski veel teinud (mõtleb ettevõtlusega alustamisele või on seda kunagi plaaninud), peab 42% teguriks, mis ettevõtlusega alustamist otseselt takistab, finantstoetuste halba kättesaadavust. Umbes kolmandik arvas, et ettevõtlus on palgatööga võrreldes liiga ebakindel, neljandik aga pidas majanduslikku kliimat ettevõtlusega alustaja jaoks ebasoodsaks.

Suhtumine kohalike omavalitsuste ühinemisse

Kohalike omavalitsuste ühendamist pooldab 33% Valgamaa 15-74-aastastest elanikest Sealhulgas 25% peab ideaalseks olukorda, kus säiliks 3 kohalikku omavalitsust (st kolme linna: Valga, Tõrva ja Otepää vallasisesse linna baasil moodustatud). Vaid 8% valgamaalastest soovib seda, et kogu maakond oleks tervikuna üks omavalitsus. Praeguse olukorraga on rahul 42% Valgamaa elanikest. 11% ei pea sobivaks mitte ühtegi eelpool pakutud varianti ning 14% ei oska arvamust avaldada.

Rahulolu interneti kättesaadavusega

Interneti kättesaadavusega on täiesti rahul 71% interneti kasutavatest ning sellest huvitatud elanikest, 19% on pigem rahul, 6% pigem pole rahul ning 4% pole üldse rahul. Interneti kättesaadavusega rahulolematuse põhjusena nimetati kõige sagedamini teenuse kallidust. Veidi harvemini toodi esile internetipunktide vähesus või puudumist ning ühenduse aeglust või ebakvaliteetsust.

Valgamaalaste rahulolu-uuringute tulemustega on võimalik tutvuda Valga Maavalitsuse kodulehel www.valgamv.ee või maakonna infoportaalis www.valgamaa.ee.

Valga maakonna probleemid üldandmete põhjal

Vanemaealise elanikkonna osakaal tõuseb, eakate meeste osakaal väiksem.

Sündimuse näitajad on kehvemad kui Eestis keskmiselt.

Suremuse üldkordaja 1,4 – 1,6 korda kõrgem kui Eestis keskmiselt, viimastel aastatel trend paranemas.

Loomulik iive on madalam kui Eestis keskmiselt, 2008. aastal oli vahe 7-kordne.

2009. aastast väheneb üksikisiku tulumaksu laekumine.

Maakonna rahvaarv väheneb stabiilselt alates 2000. aastast 4563 inimese võrra.

Muukeelsete osakaal elanike hulgas on eesti keskmisest kõrgem..

Sünnitajate keskmine vanus tõuseb, tõusutrendil on sünnitajad vanuses 30 -35-eluuaastat.

Rändesaldo on negatiivne, kuid vähenemistrendis.

Pahaloomulistest kasvajatest on tugevas tõusutrendis haigestumine eesnäärme kasvajatesse. Kõrgemad on näitajad ka naissuguelundite, hingamiselundite, naha ja mao pahaloomuliste kasvajate osas.

Tõsisemaks piirkondlikuks probleemiks tuberkuloos, maakondlikud näitajad 2008. aastal olid Eestis 3. kohal. Riskigrupiks on 30 – 59-aastased mehed.

Suremus vereringeelundite haigustesse üks kõrgemaid Eestis, südame isheemiatõvesse suremus kõige kõrgem Eestis, seejuures meeste suremus kaks korda kõrgem kui naistel.

Välispõhjustest tingitud surmade osas sõidukiõnnetustesse suremuse näitajad keskmisest kõrgemad, riskigrupp mehed (8 korda rohkem).

Enesetapp ja alkoholimürgistus surma põhjusena esineb meeste hulgas 4 korda rohkem.

SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED

Paikkonna probleemid sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste indikaatorite põhjal

Maksumaksjate arv väheneb töötuse tõttu.

Palgatöötajate hulgas naiste osakaal kõrgem (55 %), meeste osakaal väheneb töötavate isikute hulgas juba parimas tööeas, 25 – 49-eluastat. Tuleb leida vastus, millega nad on hõivatud.

7 % vanaduspensionäridest töötab, mis võimaldab terviseedenduslikke sekkumisi sellele vanusegrupile planeerida ka töökohtade kaudu.

Keskmine brutotulu küll tõuseb, kuid jääb järjest enam maha Eesti keskmisest, 2008. aastal 2854 kr võrra.

Mida kaugemal asub maakond Tallinnast, seda madalam on brutotulu, mis on enim seotud meestöötajate ja 25 – 49-aastaste puhul.

Vanaduspensioniealised ja alla 25-aastased noored saavad keskmisest vähem palka, vastavalt 3100 ja 1500 kr. 25 – 49-aastastega on palgaerinevused vastavalt 4000 ja 2300 kr.

Naised töötavad madalama palgaga töökohtadel kui mehed, 2008. aastal oli keskmine brutotulu 2443 kr võrra väiksem.

Töötuse määr oli 2009. aastal Valgamaal 17 %, mis toob kaasa olulisi sotsiaalseid probleeme.

Valgamaa töötutest on tööturul oluliselt väiksema konkurentsivõimega.

Töösuhte lõppemise põhjusteks pole valdavalt koondamine, vaid töösuhe on lõppenud töötaja enda algatusel või tähtajalise töölepingu lõppedes.

Tööga on hõivatud 54 % tööealisest rahvastikust.

35 % tööealisest rahvastikust on majanduslikult passiivne, ehk siis isikud, kes ei soovi töötada või ei ole selleks võimelised.

Ravikindlustuseta on 6 % elanikest.

Suur % elanikest on püsivalt töövõimetud.

Puudega vanaduspensioniealisi naisi on 2,5 korda rohkem kui mehi, puudega

poisslapsi on 2 korda rohkem kui tüdrukuid.

Toimetulekupiiril elab murettekitavalt suur arv peresid ning see näitaja on kindlas tõusutendentsis. Püsivas äärmises vaesuses elab üle 200 pere, näitaja poolest on Valgamaa Eesti maakondades teisel kohal, 2007. aastal ka esimesel kohal.

Sotsiaalhoolekande meetmete puhul vajab laiendamist ja kättesaadavuse parandamist sotsiaal- ja rehabilitatsiooniteenused puuetega inimestele, aga eriti puuetega lastele ning meetmed kasutuses olevate eluruumi tingimuste parandamiseks.

Valgamaa on kolme kõige vaesema maakonna hulgas. Vaesus on oluline terviserisk.

Paikkonna probleemid laste ja noorte turvalise ning tervisliku arengu indikaatorite põhjal

Alaealiste väärtegade arv on tõusutrendil.

Alaealiste poolt alkoholi ja tubakatoodete tarbimisega seotud väärtegade arv on tõusutrendil.

Vajadus on õpilastele sobivate suviste töökohtade järele.

Mitte-eestlastest laste hulgas on laste enesehinnangu kohaselt depressiooni esinenud kaks korda rohkem kui eestlaste hulgas. Üle pooltes halvast majandusliku olukorraga peredest lastel on esinenud depressiooni.

Kehaline aktiivsus väheneb, mida halvem on pere majanduslik olukord.

Alakaaluliste osakaal on piirkonnas kõrgeim, samas esineb alakaalu rohkem heas majanduslikus olukorras elavates peredest lastel ja mitte-eestlaste hulgas.

Alkoholi on proovinud 63 % lastest.

11. eluaastaks on alkoholi proovinud 41,4 % poistest ja 21,6 % tüdrukutest, 15. eluaastaks aga 87 – 89 % poistest-tüdrukutest.

Eestlastest laste ja halvemas majanduslikus olukorras peredest laste alkoholi tarbimise kogemus mõnevõrra suurem.

Esmakordne purju joomise kogemus on 12 % lastest 13. eluaastaks.

Sagedast alkoholitarbimist esineb rohkem pisut rohkem mitte-eestlastest laste ja halvemas majanduslikus olukorras peredest laste hulgas.

Igapäevasuitsetajate osakaal on piirkonnas väikseim, küll aga joonistub välja jällegi mitte-eestlaste ja halvemas majanduslikus olukorras peredest laste suurem osakaal igapäevasuitsetajate hulgas.

Vesipiip on mitte-eestlastest laste hulgas tunduvalt populaarsem kui eestlaste hulgas.

24 % poistest ja 13 % tüdrukutest on 11. eluaastaks kanepit suitsetanud, 15. eluaastaks on kanepit proovinud pooled lastest. Kanep on populaarsem eestlaste hulgas ja majanduslikult paremal järjel peredest laste hulgas.

PAIKKONNA PROBLEEMID TERVISLIKU ELU-, ÕPI- JA TÖÖKESKKONNA INDIKAATORITE PÕHJAL

Valgamaa elanikkonna vähene varustus ühisveevärgi teenusega.

Torustike amortiseeritus, halb ehituskvaliteet, veekaod enam kui 48%.

Kasutusel mitteolevad ja nõuetekohaselt konserveerimata/ tamponeerimata puurkaevud ohustavad põhjavett.

Salvkaevude vesi ei vasta Eesti Joogiveestandardile EVS 663:1995.

Alla 50% kogu elanikkonnast on varustamata ühiskanalisatsiooni teenusega, laialdane ühiskanalisatsiooni puudumine on otseseks ohuks keskkonnale, eelkõige Pedeli jõe reostusele;

Kanalisatsiooni puudumine ja vanad kanalisatsioonitorustikud ohustavad salvkaevude ja madalate puurkaevude veekvaliteeti;

Raudteemüra võib mõjutada raudteega piirnevate eluhoonete elanike tervist (Valga linn).

Kuritegevuses on probleemne avaliku korra rikkumised alkoholihoobes.

Paarissuhte vägivald on kokkupuude pooltel paarissuhte kogemusega inimestel. Füüsilist vägivalda paarissuhtes on kogenud 37 % naised ja 28 % mehi.

Liiklusõnnetustes saab hukkub enim kergliiklejaid (jalakäijad, ratturid, mopeedijuhid).

Tulekahjudes on Valgamaal surma saanud eakad ja põhjuseks katkised küttekolded. Suurem osa tulekahjudest on põhjustatud lahtise tulega hooletust ümberkäimisest ja hooletust suitsetamisest ning alkohol.

Tuleohutuse teavitustöö olulised sihtrühmad on venekeelne elanikkond ja eakad inimesed. Valgamaal on suitsuanduriga varustatud üks madalamaid.

4. Paikkonna probleemid tervisliku eluviisi indikaatorite põhjal

Heaks peab oma tervist 42 % meestest, mis on väikseim piirkondlik näitaja Eestis.

Valgamaalaste hinnang oma tervisele on Eestis madalamate hulgas.

Teistest kehvemaks hindasid oma tervist mitte-eestlased, töötud väiksema sissetulekuga inimesed.

Pikaajaline haigus on 45 % Valgamaa elanikest, mis on üks madalamate hulgas Eestis. Pikaajalise haiguse esinemist kinnitasid rohkem töötud mehed ja madalama sissetulekuga isikud.

Igapäevategevus on tervise tõttu tugevalt piiratud 17 % Valgamaa elanikest, olles Eestis kõige kehvem näitaja.

Meeste üleväsimuse näitajad piirkonnas on kõige kehvemad, just 35 – 44-aastaste meeste ja 55 – 64-aastaste hulgas.

Piirkonna elanikud tajuvad suurt stressi, nende hulgas rohkem lahutatud mehed, 16 – 34-aastased mehed, 35 – 44-aastased naised ja 45 – 54-aastased elanikud.

Diagnoositud haiguste kehvimad näitajad on kõrge veresuhkru ja suhkrutõve, kõrge vererõhu ja kõrgvererõhutõve, liigesehaiguste, osteoporoosi ning mao ja 12-sõrmikuhaavandi osas, enam 55 – 64-aastaste meeste, mitte-eestlaste ja väiksema sissetulekuga inimeste hulgas.

Piirkonnas on kehvad füüsilise aktiivsuse näitajad, enim noorte ja 55 – 64-aastaste meeste, tööturul mitteaktiivsete noorte meeste ja naiste, üksielavate ja kõrge sissetulekuga elanike hulgas.

Alkoholi tarbimine on piirkonnas probleemsem naiste hulgas, just 25 – 34-aastaste hulgas, rohkem eestlaste, töötavate, üksielavate ja kõrgepalgaliste naiste hulgas.

Seksuaalvahekorras kaitsevahendite kasutamise näitajad on kehvimal Eestis, rohkem mitte-eestlaste, tööturul mitteaktiivsete ja väiksema sissetulekuga isikute hulgas.

Helkuri kasutamise näitajad on kehvemad mitte-eestlaste ja väiksema sissetulekuga inimeste hulgas.

Paikkonna probleemid terviseteenuste indikaatorite põhjal

Arstide arv AS Valga Haiglas ja esmatasandi arstiabis on vähenemistrendis, piirkonda on ülimalt keeruline uusi eri- ja esmatasandi arste leida.

AS Valga Haiglas pakutavate terviseteenuste hulk ja maht võib väheneda.

Erakorralise meditsiini osakond on üle koormatud esmatasandi arstiabi kättesaamatuse tõttu (perearstide puudumine, ravikindlustuse puudumine).

Koolitervishoiuteenuste korraldamine probleemne ja perspektiivid ebakindlad.

Töötervishoiuteenuste maht väike ja perspektiivid ebakindlad.

Koduõendusteenus väheses kasutuses ja rahastamine probleemne.

Valgamaal puudub perenõuandla, lähim asub Tartus.

Seksuaalnõustamine ja noorte nõustamiskabinetid vajavad paremat rahastamismudelit.

Suitsetamisest loobumise nõustamise teenuse vähene kasutamine.

Toitumisalases nõustamises vajalik diabeediõe olemasolu.

TERVISEPROFIILI KOOSTAMISE PROTSESS

Tegevus	Tähtaeg	Vastutaja
Ettevalmistav etapp		
TP ülevaate koostamine	26.11.2009	Leili Saluveer
TP algatamiseks ja meeskonna liikmelisuse ettepanekud (kooskõlastused ja läbirääkimised koostöök)	26.11.2009	TN ja Leili Saluveer
TP juhi määramine ja meeskonna loomine ja I töökoosoleku tähtaja määramine, kutse koostamine	7.12.2009	Tervisenõukogu esimees Ülla Visnapuu
I tööetapp		
TP meeskonna I töökoosoleku teavitustinfo edastamine (e-post, telefon)	14.12.2009	Leili Saluveer
TP nõupidamine Profiilis vajalike indikaatorite esitamine	14.01.2010	Kindlate töövaldkondade jagamine indikaatorite täitmise suhtes
II tööetapp		
Andmete analüüs ning täpsustamine, puuduolevate või ebatäpsete andmete selgitamine, korrigeerimine, vajadusel nõustamine Andmete esitamine (TT töötajale)	12.02.2010	Kooskõlastatakse TN koosolekul
Arvandmete (indikaatorite) esitamine TAI-le ja www.valgamv.ee	22.02.2010	Leili Saluveer
III tööetapp		
TP töökoosolek koos Valga linna TP meeskonna ja nõustaja Sirje Kreega.	9.03.2010	Leili Saluveer
TP töökoosolek ja tegevuskava koostamine	22.03.2010	Leili Saluveer
TP ja tegevuskava esitamine TAI-le	25.03.2010	Leili Saluveer

Kasutatud kirjandus

- Tils, I. (2009). Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine. Tervise Arengu Instituut
- Sotsiaalministeerium (2008). Rahvastiku Tervise Arengukava 2009-2020. Tallinn
- Kasmel, A., Lipand, A. (2007) Tervisedenduse teooria ja praktika. I Sissejuhatud salutoloogiasse. Tallinna Raamatutrükikoda. Tallinn
- AS Eesti Koostöö Kogu (2009). Eesti Inimarengu aruanne 2008. Tallinn